

De Probatis|| Sanctorvm|| Historiis

Partim|| Ex Tomis Aloysii Lipoma-||ni, Doctissimi Episcopi, Partim Etiam||
Ex Egregiis Manuscriptis Codicibvs, Qvarvm permultæ antehàc nunquàm
in lucem prodière

Complectens Sanctos Mensivm || Martii Et Aprilis

Surius, Laurentius

Coloniae Agrippinae, 1576-

VD16 S 10259

De S. Anselmo archiepiscopo Cantuariensi.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-77384](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-77384)

Tarbula pu
dicitia.

At illam hanc turpitudinem ne audire quidem voluisse, sed nuncios verbis contumeliosis excepisse, intemperantiæ crimen cum probro illis obiectasse, se multo libentius velle mori, quam virginitatem prodere, respondisse. Porro cum edicto Saporis ratum esset, uti supra demonstratum est, ut soli sacerdotes & doctores fidei Christianæ comprehenderentur, Magi & eorum principes, totam Persidem obeuntes, episcopos & sacerdotes grauibas afficiunt incommodis, cum in alijs locis, tum maximè omnium in Adiabenorum regione, quæ est pars Persidis, tota fidei Christianæ dicata. Hactenus omnia ex Sozomeno, qui eiusdem libri capite 12. etiam hæc addit: Isto Sapore regnante, infinita multitudo presbyterorum, diaconorum, monachorum, sanctarum virginum, & aliorum, qui in ecclesiarum ministerio versabantur, & erga religionem præclare animo affecti crant, egregia piæ vitæ testimonia dedit.

Clero vel
maximè in-
festus Sapo-
res.

VITA S. ANSELMI CANTVARIENSIS AR-
CHIEPISCOPI, AB EDINERO ANGLO EIUS
conuictore, duobus libris conscripta.

PROLOGVS F. EDINERI.

Quoniam multas & antecessorum nostrorum temporibus insolitas rerum mutationes, & nostris diebus in Anglia accidisse & coaluisse conspeximus, ne mutationes ipsæ posterorū scientiam penitus laterent, quædam ex illis succinctè excepta, literarum memoriæ tradidimus. Sed quoniam opus ipsum in hoc maximè versatur, ut ea, quæ inter reges Anglorum & Anselmum archiepiscopum Cantuariorum facta sunt, inconcussa veritate designet, quæque omnibus puram illorum historiam scire volentibus, tunc temporis innotescere potuerunt, licet inculto, plano tamen sermone describat: nec adeo quicquam in se contineat, quod ad priuatam conuersationem, vel ad morum ipsius Anselmi qualitatem, aut ad miraculorum exhibitionem pertinere videatur: placuit quibusdam familiaribus meis, me ad hoc sua prece perducere, ut sicut descriptione notarum rerum posteris, ita designatione ignotarū satageremus tam futuris quam & præsentibus aliquod officij mei munus impendere. Quos eò quod offendere summopere cauebam, dedi operam voluntati eorum pro posse morem gerere. Opus igitur ipsum de vita & conuersatione Anselmi archiepiscopi Cantuariensis titulum, taliter Deo adiuuante curavi disponere, ut quantum aliud opus, quod præsignauimus, ex maiori parte de eiusdem viri conuersatione subsistat, ita tamen in sua materia integræ narrationis formam prætentat, ut nec illud istius, nec istud illius, pro mutua sui cognitione, multum videatur indigere. Plenè tamen actus eius scire volentibus, nec illud sine isto, nec istud sine illo sufficere posse pronuncio.

VITÆ S. ANSELMI CANTVARIEN-
SIS ARCHIEPISCOPI,
LIBER I.

21. Aprilis.

Parentes S.
Anselmi.

Patria.

Pater eius
prodigus.

Instituta vitæ & conuersationis Anselmi Cantuariensis Archiepiscopi literarum memoriæ traditurus, primò omnium vocata in auxilium meum summa Dei clementia & maiestate, quædam breuiter dicam de ortu & moribus parentum eius, ut hinc lector aduertat, de qua radice prodierit, quod in studijs nascituræ proles postmodum fultit. Pater igitur eius Gundulfus, mater Ermerberga vocabatur. Vtrique iuxta seculi dignitatem nobiliter nati, nobiliter sunt in Augusta ciuitate conuersati. Quæ ciuitas confinis Burgundiæ & Longobardiæ, Ermerbergam in se edit: Gundulfum, in Longobardia natum, ciuem suū ex aduena fecit. Coniuncti sunt lege coniugali, ambo diuitijs non ignobiles, sed moribus ex quadam parte dissimiles. Gundulfus enim seculari deditur vitæ, non adeo curam suis rebus impendere, sed habita frequenter ab re distribuere, intantum, ut non modò largus atque

atque beneficus, verum etiam prodigus atque vastator à nonnullis æstimaretur. Ermerberga verò bonis studijs seruiens, domus curam benè gerens, sua cum discretione dispensans atque conseruans, bonæ matris familiæ officio fungebatur. Mores erant probi & irreprehensibiles, ac iuxta rectam considerationem ratione subnixi. Hæc fuit vita eius: in hac, dum vixit, permanfit, in hac finem vitæ fortiri promeruit. Gundulfus verò circa diem obitus sui, spreto seculo monachus factus, monachus defunctus est.

Mater frugalis.

At Anselmus filius horum, cum puer paruulus esset, maternis, prout ætas sua patiebatur, colloquijs libenter animum intendebat: & audito vnum Deum fursum in cælo esse, omnia regentem, omnia continentem, suspicatus est, ut potè puer inter montes nutritus, cælum montibus incumbere, in quo & aulam Dei esse: eamque per montes adiri posse. Cumque hoc sæpius animo volueret, contigit ut quadam nocte per visum videret, se debere montis cacumen ascendere, & ad aulam magni regis Dei properare. Verum priusquam montem cœpisset ascendere, vidit in planitie, qua pergebat, ad pedem montis mulieres, quæ regis erant ancillæ, segetes metere: sed hoc nimis negligenter faciebant & desidiosè. Quarum puer desidiæ dolens ac redarguens, proposuit animo, se apud Dominum regem ipsas accusaturum: Dehinc monte transcens, regiam aulam subit, Dominum cum solo suo dapifero inuenit. Nam familiam suam, ut sibi videbatur, quoniam autumnus erat, ad colligendas messes miserat. Ingressus itaque puer, à Domino vocatur. Accedit, atque ad pedes eius sedet. Interrogatur iucunda affabilitate, quis sit, vel vnde, quid uel velit. Respondit ille ad interrogata, iuxta quod rem esse sciebat. Tunc ad imperium Domini panis ei nitidissimus per dapiferum affertur, eoque coram ipso reficitur. Manè igitur cum quid viderit, ante oculos mentis reduceret, sicut puer simplex & innocens, se veraciter in cælo ex pane Domini refectum fuisse credebatur, hocque coram alijs ita publicè assererebat.

Pater fit monachus.

Mira pueri simplicitas. Viffo.

Vide pueri candorem.

Creuit ergo puer, & ab omnibus diligebatur. Mores etenim probi in eo erant, qui magno opere eum diligere faciebant. Traditur literis, discit, & in breui plurimum proficit. Nec dum attigerat ætatis annum quintumdecimum, & iam qualiter fecidum Deum vitam melius instituere posset, mente tractabat, idque concepit apud se, nihil in hominum conuersatione monachorum vitæ præstantius esse. Quam assequi cupiens, venit ad quandam sibi notum Abbatem, rogans illum, ut se monachum faceret. Sed Abbas voluntate illius agnita, quod petebat, in scio patre illius, ne offenderet animum eius, facere recusauit. At ille in suo proposito persistens, orauit Deum, quatenus infirmari mereretur, ut sic ad monachum, quem desiderabat, ordinem suscipere. Mira res. Vtenim Deus declararet, quantum etiam in alijs de suæ pietatis auditu confidere posset, preces illius exaudiuit, ac illi protinus validam corporis debilitatem immisit. Acriter igitur infirmatus ad Abbatem mittit, mortem se timere pronunciat, orat ut monachus fiat. Præfato timore obstante, non fit quod postulabat, & hoc quidem ad humanum tantum spectabat examen. Cæterum Deus, quem futura non fallunt, seruum suum ipsius loci conuersatione noluit implicari, propterea quod alios quosdam in sinu misericordie suæ reconditos habebat, quos, ut postmodum claruit, magis per illum ad suam voluntatem in posterum disponebat informari. Post hæc sanitas redit iuueni: quodque tunc nequibat, in futuro se per gratiam Dei facturum mente proponit.

Magnum habet in literis profectum.

Nota deseriū monachissimi.

Exindè cum corporis sanitas, iuuenilis ætas, seculi prosperitas ei arriderent, cœpit paulatim feruor animi eius à religioso proposito tepescere, in tantum, ut seculi vias magis ingredi, quam relictis eis monachus fieri cuperet. Studium quoque literarum, in quo se magno opere solebat exercere, sensim postponere ac iuuenilibus ludis cœpit operam dare. Veruntamen pia dilectio & diligens pietas, quas in matrem suam habebat, non nihil eum ab istis restringebant. Defuncta verò illa, illicò nauis cordis eius, quasi ancora perditæ, in fluctus seculi penè tota dilapsa est. Sed omnipotens Deus, præuidens quid de illo facturum erat, ne animam suam, pace transitoria potitus, perderet, infestum ei & intestinum bellum generauit. Hoc est, animum patris eius acerbo contra illum odio inflammauit in tantum, ut æquè, aut certè magis ea, quæ benè, sicut quæ perperam faciebat, insequeretur. Nec aliqua poterat patrem humilitate lenire: sed quanto illi se exhibebat humiliorem, tanto illum sibi sentiebat asperiores. Quod nimis intolerabile cernens, & ne deterius quid inde contingeret timens, elegit potius paternis rebus & patriæ renunciare, quam patri suo vel sibi quamlibet infamiam ex sua cohabitatione procreare. Paratis itaque his, quæ necessaria erant in viam iturus, patria egressus, vno, qui sibi ministraret, clerico comitatus. Cumque dehinc in transcensu mon-

Tepescere adolescentis feruor, dum arduus.

Pater eum mirè insequatur.

Discedit è patria.

tis Senisij fatigaretur, & laboris impatiens corpore deficeret, vires suas niuem mandendo reparare tentabat. Nec enim aliud, quo vesceretur, praestitit fuit. Quod inuenerit illius aduertens, doluit, & ne forte quid edendum haberetur in sacco, qui asino illorum vehabatur, diligenter inuestigare coepit, & mox contra spem panem in eo nitidissimum reperit. Quo ille refectus, recreatus est, & via incolumis restitutus.

Lantfranci
preclarum
encomio.

Anselmus
in eius se
disciplinam
tradit.

Exactis dehinc partim in Burgundia, partim in Francia ferme tribus annis, Normanniam adit: ibi quendam nomine Lantfrancum, virum videlicet valde bonum, praestanti religione ac sapientia vere nobilem, videre alloqui & cohabitare volens. Excellens siquidem fama illius circumquaque percrebuerat, & nobilissimos quosque clericorum ad eum de cunctis mundi partibus agebat. Anselmus igitur viro adito, eumque singulari quadam sapientia pollere agnito, eius se magisterio subdit, eique post modicum familiaris praeter ceteris discipulis fit. Occupatur die nocturne in literarum studio, non solum quae volebat a Lantfranco legendo, sed & alios, quae rogabatur, studiosè docendo. Propter quae studia, cum corpus vigilijs, frigore & inedia fatigaretur, venit ei in mentem, quia si aliquando monachus, ut olim proposuerat, esset, acriora, quam patiebatur, eum pati non oportere: nec tunc sui laboris meritum perderet, quod nunc, utrum sibi manerere, non perspiciebat. Hoc ergo mente concepto, totam intentionem suam ad placendum Deo dirigere coepit, & spernendo mundum, qui illic oblectationibus suis, reuerè cupit fieri monachus. Quid plura? Cogitat ubi melius perficere queat, quod facere desiderat, & ita secum tractat: Ecce, inquit, monachus sum. Sed ubi? Si Cluniaci vel Beccii, totum tempus, quod in discendis literis posui, perdidit. Nam & Cluniaci districtio ordinis, & Beccii supereminens prudentia Lantfranci, qui illic monachus est, mihi aut nulli prodesse, aut nihil valere comprobabit. Itaque in tali loco perficiam, quod dispono, in quo & scire meum possum ostendere, & multis prodesse. Haec, ut lubens ipsemet referebat, secum meditabatur, addebatque: Necdum eram edomitus, necdum in me vigebat mundi contemptus. Unde quod ego, ut putabam, fretus aliorum charitate dicebam, quam damnosum esset, non aduertebam.

Ecclesi. 32.

De vite
genere sulci-
piendo con-
suluit Lan-
francum.

Eius erga
Lantfran-
cum obser-
uantia.

Fit mona-
chus.

Postmodum autem in se reuersus: Quid, inquit, esse monachum, hoc est, velle scilicet alijs praeponi, praeter alijs honorari, ante alios magnificari? Non. Illic ergo, deposita contumacia, monachus deueni, ubi, sicut aequum est cunctis, propter Deum postponaris, cunctis abiectionior habearis, praeter cunctis parui pendaris. & ubi hoc esse poterit? Equidem Beccii. Ibi siquidem nullius ponderis ero, quandoquidem ille ibi est, qui praeminentis scientiae luce conspicuus, cunctis sufficiens, cunctis honorabilis & acceptus est. Illic ergo requies mea, illic solus Deus intentio mea, illic solus amor eius erit contemplatio mea, illic beata & assidua memoria eius, felix solamen & satietas mea. Haec cogitabat, haec desiderabat, haec sibi provenire sperabat. Raptabatur quoque mens eius per id temporis in alias sectanda semitas viae, sed vis desiderij eius in hanc, quam maxime declinauerat. Sciens itaque scriptum esse, Omnia fac cum consilio, & post factum non poenitebit: nolebat se alicui vni vitae earum, quas mente volebat, inconsulte credere, ne in aliquo videretur scripturae praecipis non obedire. Amicos insuper multos habens, sed cui se totum in istis committeret, consiliarium vnum de mille, videlicet praefatum Lantfrancum eligens, venit ad eum, indicans voluntatem suam ad tria pendere: sed per consilium eius ad vnum, quod potissimum iudicaret, duobus relictis, se vellet tenere. Quae tria sic ei exposuit. Aut enim, inquit, monachus fieri volo, aut eremicultor esse desidero, aut ex proprio patrimonio viuens, quibuslibet indigentibus propter Deum pro meo posse exinde ministrare, si consulitis, cupio. (Iam enim pater eius obierat, & tota haereditas ad illum respiciebat.) In his, inquam, tribus voluntatem meam, domine Lantfrance, fluctuare sciatis, sed precor, ut me horum potissimo stabiliatis.

Differt Lantfrancus sententiam ferre, suadetque negotium ad venerabilis Maurilij Rothomagensis episcopi audientiam magis referre. acquiescit Anselmus consilio, & comitatus Lantfranco pontificem petit. Tanta autem vis deuotionis pectus Anselmi tunc possidebat, tantumque veri consilij Lantfranco ineffe credebat, ut cum Rothomagum petentes, per magnam, quae super Beccum est, syluam pergerent, si Lantfrancus ei diceret, in hac sylua mane, & ne, dum vixeris, hinc ex eas caue, proculdubio, ut fatebatur, imperata seruaret. Peruenientes ergo ad episcopum, aduersus sui causas exponunt, quid inde sentiat, quaerunt. Nec mora, monachus ordo praeter ceteris laudatur, eiusque propositum omnibus alijs antefertur. Anselmus haec audiens & approbans, omnis alijs, seculo relicto, Beccii monachus factus est, anno aetatis suae vicessimo septimo.

mo. Regebat eo tempore cœnobii ipsius dominus abbas Herluinus nomine, vir grandæus, & magna probitate conspicuus, qui primus ipsius loci abbas, monasteriū ipsū à fundamentis de suo patrimonio fecerat. Sæpeditus autē Lanfrancus gradum Prioris obtinebat. Anselmus verò nouus monachus factus, studiosè vitā aliorū religiosius uiuentium amulabatur. Immò ipse sic religioni per omnia seruiebat, vt quisquis religiosè in rota ipsa congregatione viuere uolebat, in eius vita satis inueniret quod imitaretur, & ita per triennium de die in diem semper in melius proficiens, magnus & honorandus habebatur.

Herluinus
primus ab-
bas Becces.

Venerabili autem Lanfranco in Cadomensis cœnobij regimen assumpto, Prioris officio functus est, sicque Deo seruendi ampliorem libertatem potitus, totum se, totum tempus suum, in illius obsequio expendere, seculum & cuncta negocia eius ab intentione sua funditus cœpit amouere. Factumque est, vt soli Deo, caelestibusque disciplinis iugiter occupatus, in tantum speculationis diuinæ culmen ascenderit, vt obsecrissimas, & ante tempus suum insolitas de diuinitate Dei & nostra fide quæstiones, Deo referante perspiceret, ac perspectas enodaret, apertisque rationibus, quæ dicebat, rara & catholica esse probaret. Diuinis nanque scripturis tantam fidem adhibebat, vt indissolubili firmitate cordis crederet, nihil in eis esse, quod solidæ veritatis tramitem vllō modo exiret. Quapropter summo studio animum ad hoc intenderat, quatenus iuxta fidem suam mentis ratione mereretur percipere, quæ in ipsis sensu multa caligine tecta lateret. Contigit ergo quadam nocte, vt ipse in huiusmodi mente detentus, ante nocturnas vigilias vigilans in lecto iaceret, & meditando secum rimari conaretur, quonam modo Prophetæ præterita simul & futura, quasi præsentia, olim agnouerint, & indubitanter ea dicto vel scripto protulerint. Et ecce cū in his totus esset, & ea intel- ligere magnoperè desideraret, defixis oculorum suorum radijs, vidit per medias mæceries oratorij ac dormitorij monachos, quorum hoc officium erat, pro apparatu matutinarum altare & alia loca ecclesiæ circumeuntes, luminaria accendentes, & ad vltimum vnum eorum, sumpta in manibus chorda, pro excitandis fratribus scillam pulsantem: ad cuius sonitum conuentu fratrum de lecto surgente, miratus est de re, quæ acciderat. Concepit ergo apud se, Deo leuissimum esse, prophetis in spiritu ventura monstrare, cū sibi concesserit, quæ fiebant, per tot obstacula corporis oculis posse videre.

Eius menti-
tis perspi-
cacia.

Corporis
oculis pa-
trictes pe-
netrat.

Hinc perspicaciori interiùs sapientiæ luce perfusus, mores omnis sexus & ætatis ita discretionis ratione monstrante penetrauit, vt eum palàm indè tractantem, aduerte- res cuique sui cordis arcana reuelare. Origines insupèr & ipsa, vt ita dicam, semina atque radices, nec non processus omnium virtutum ac vitiorum detegebat, & quemadmodum vel hæc adipisci, vel hæc deuitari atque deuinci possent, luce clariùs edocebat. Tãtam autem omnis boni consilij vim in eo elucere cerneret, vt pectori eius spiritum consilij præsidere non ambigeret. Quàm promptus verò atque assiduus in sanctis exhortationibus fuerit, superuacuum est dicere, cū illum semper in ipsis in fatigabilem, omnes fermè audientes constat fatigasse: quodq; dicitur de sancto Martino. Eius ori- nunquam defuit Christus, siue iustitia, vel quicquid ad veram vitam pertinet, incun- ctanter confirmamus sine mendacio posse dici de illo. In his leue est lectorem aduer- tere, eum de mensa Domini non sine quodam præfagio per visum iam olim nitido re- fectum pane fuisse.

Magnam
animi lu-
men.

Optimus
consilia-
rius.

De corporalibus eius exercitijs, ieiunijs dico, orationibus atque vigilijs, melius æsti- mo silere, quàm loqui. Quid nanque de illius ieiunio dicerem, cū ab initio Prioratus sui tanta corpus suum inedia macerauerit, vt non solum omnis illecebra gula penitus in eo postmodum extincta sit, sed nec famem siue defectationem comedendi pro qua- uis abstinentia, vt ipse dicere consueuerat, aliquandò pateretur? Comedebat tamen, vt alij homines, sed omninò parcè, sciens corpus suum sine cibo non posse subsistere. In orationibus autem, quas ipse iuxta desiderium & petitionem amicorum suorum scri- ptas edidit, qua sollicitudine, quo timore, qua spe, quo amore Deum & sanctos eius in- terpellauerit, nec non interpellandos docuerit, satis est & me tacente videre: sit mo- do, qui eis piè intendat, & spero, quia cordis eius affectum, suumque profectum in illis & per illas gaudens percipiet. Quid de vigilijs? Totus dies in dandis consilijs sæpissimè non sufficebat: addebatur adhuc pars maxima noctis. Præterea libros, qui ante id tem- poris nimis corrupti vbiq; terrarum erant, nocte corripbat, sanctis meditationibus insitebat, ex contemplatione summæ beatitudinis & desiderio vitæ perennis immen-

Mira absti-
nencia.

Precatio-
num eius
libellus.

Eius vigi-
liae
Corripit
libros.

fos lachrymarum imbres effundebat. Huius vitæ miserias, suaq; si quæ erant, peccatâ & aliorum amarissimè flebat, & vix parùm ante vigiliis nocturnas, sæpeq; uihil somni capiebat. Talibus studijs vita eius ornabatur.

Æmulos patitur, dū alijs antefertur.

Qualiter autem erga subditos se habebat, det Deus ad æmulationem prælatorum, posse vel quid modicum dici. Cum primùm igitur Prior factus fuisset, quidam fratres ipsius cœnobij facti sunt æmuli eius, videntes & videndo inuidentes illum præponi, quem iuxta conuersionis ordinem iudicabant eis debere supponi. Itaq; turbati, alios, que turbantes, scandala mouent, dissensiones pariunt, sectas nutriunt, odia fouent: at ipse cum his, qui oderant pacem, erat pacificus, & detractionibus eorum reddebat officia fraternæ charitatis, malens vincere malitiam in bono, quàm à malitia eorum vinci in malo. Quod miserante Deo factum est: siquidem illi animaduertentes eum omnimodis purè ac simpliciter in cunctis actionibus suis incedere, neq; quod iure blasphemari posset, in illo residere, mala voluntate in bonam mutata, dicta eius & facta in bono æmulari cœpère. Verùm vt clareat, quo pacto id prouenerit, vnum ex ipsis exempli gratia ponam, quatenus agnito, quo dolo Anselmii à sua prauitate sit mutatus, qualiter & alij per eum correcti sint, perpendatur.

Osbernus eum odit acerbè.

Osbernus quidam nomine, ætate adolefcentulus, ipseus monasterij monachus, ingenio quidem sagax, & artificiosis ad diuersa opera pollens manibus, bonam in se bonæ spei materiam præferebat. Sed mores, qui in eo valdè peruersi erant, ista multùm decolorabant, & insuper odium, quod omninò more canino contra Anselmum exercebat, quod odium, quantum ad se, Anselmus non magnipendens, sed tamen mores illius conuenire sagacitati ingenij eius magnoperè cupiens, cœpit quadam sancta calliditate

Eum mira prudentia Anselmus corrigit.

puerum pijs blandimentis delinire, puerilia facta eius benignè tolerare, multa illi, quæ sine ordinis detrimento tolerari poterant, concedere, in quibus & ætas eius delectaretur, & effrenus animus in mansuetudinem curaretur. Gaudet puer in talibus, & sensim à sua feritate ipseus dimittitur animus. Incipit Anselmus diligere, eius monita suscipere, mores suos componere. Quod ille intuens, præ cæteris eum familiariter amplectitur, nutrit, fouet, & vt semper in melius proficiat, omnibus modis hortatur & instruit. Dehinc paulatim ei, quæ concesserat, puerilia subtrahit, eumque ad honestam morum maturitatem prouehere satagit. Non frustratur pia sollicitudo eius, proficiunt in iuene ac roborantur sacra monita eius. Ergo vbi de firmitate boni studij adolescentis se posse confidere animaduertit, mox omnes pueriles actus in eo refecat, & si quid reprehensionis eum admittere comperit, non modò verbis, sed & verberibus in eo acriter vindicat. Quid ille? Aequanimiter cuncta sustinet, confirmatur in proposito omnis religionis, feruet in exercitio discendæ omnis sanctæ actionis, suffert patienter aliorum contumelias, opprobria, detractiones, seruans erga omnes affectum sinceræ dilectionis. Læretur pater in his vltra, quàm dici possit, & diligit filium sancto charitatis igne, plusquam credi posset.

Osberni admiranda mutatio.

Sed cum ipse (vt flens referebat) eum ad magnum Ecclesiæ fructum proficere speraret, ecce graui corporis infirmitate præripitur, lecto que recipitur. Videres tum bonum patrem, felicis iuuenis amicum, lecto iacentis diu noctuque assidere, cibum & potum ministrare, omnium ministrorum super se ministeria suscipere, veri amici morem in omnibus gerere. Ipse corpus, ipse animam eius studiosissimè refouebat. Appropinquanti autem ad exitum, familiari præcepit alloquio, quatenus post obitum suum, si possibile esset, suum esse sibi reuelaret. Spondit, & transiit. Corpus defuncti ex more lotum vestitum, in feretro compositum, in ecclesiam delatum est. Circumfuderunt fratres, psalmos pro eius anima decantantes. Anselmus verò, quò liberius pro eo preces funderet, in secretiorem ecclesiæ locum secessit. Qui cum inter ipsas lachrymas ex graui cordis mœstitudine corpore deficeret, & paululùm oculos in somnum deprimeret, vidit in spiritu mentis suæ quasdam reuerendi vultus personas, candidissimis vestibus ornatas, domum, in qua idem Osbernus vitam sinierat, introisse, & ad iudicandum circum confedisse. Verùm cum iudicij sententiam ignoraret, eamque sollicitus nosse desideraret: ecce Osbernus adest, similis homini ad se, cum aut ex languore, aut ex nimia sanguinis minutione fuerit exanimatus, redeunti. Ad quem pater: Quid est fili? Quomodò es? Cui ille hæc verba respondit: Ille antiquus serpens ter insurrexit in me, & ter cecidit in semetipsum, & vrsarius Domini Dei liberauit me. Quo dicto Anselmus oculos à somno leuauit, & Osbernus nò comparuit. En obedientiam mortuus viuo exhibebat, quam viuens viuenti exhibere solebat,

Apparet S. Anselmo.

Quòd

Quòd si quispiam audire velit, qualiter hæc obedientis verba defuncti, ipse Anselmus fuerit interpretatus, breui accomodet aures. Tèr, inquit, antiquus serpens insurrexit in eum, quia de peccatis, quæ post baptismum admiserat, priusquam à parentibus ad seruitium Dei in monasterium offerretur, illum diabolus accusauit: de peccatis etiam, quæ post oblationem parentum ante suam professionem fecerat, illum accusauit: de peccatis nihilominus quæ post professionem ante obitum suum egerat, illum accusauit. Sed tèr cecidit in semetipsum, quia peccata, quæ in sæculo constitutus admiserat, per fidem parentum, quando eum Deo obtulerunt, deleta inuenit. Et peccata, quæ postmodum in monasterio degens ante suam professionem fecerat, in ipsa professione deleta inuenit. Peccata etiam, quæ post professionem ante obitum suum egerat, per veram confessionem & pœnitentiam deleta atque dimissa in ipso eius obitu confusus inuenit: sicque malignas versutias suas, quibus eum ad peccandum illexerat, iusto Dei iudicio in se ad cumulum suæ damnationis retorqueri ingemuit. Et vrsarius Domini Dei liberauit eum. Vrsarij Dei, boni angeli sunt. Sicut enim vrsarij vrsos, ita angeli malignos dæmones à sua scuitia coercunt & reprimunt, nè nobis tantum noceant, quantum volunt. Post hæc Anselmus, vt sanctæ dilectionis munus, quod viuo impendebat, mortuo non negaret, per integrum annum Missam pro anima eius omni die celebravit. Quòd si aliquando à celebratione ipsius sacramenti impediatur, eos qui Missas familiares debebant, suam pro anima fratris Missam dicere faciebat, & ipse Missas eorum, dum opportunum erat, ante Missam sui defuncti alia Missa persoluebat. Itaque per singulos dies totius anni aut ipse pro illo Missam celebravit, aut ab alio celebratam alia Missa mutuatus est. Super hæc missis circumquaq; epistolis, pro anima sui Osberni orationes fieri petijt & obtinuit. Hæc fratres videntes, & fœcordiam sui cordis redarguentes, se miseros ac infelices, Osbernum beatum prædicant ac felicem, qui talem amorem, talem meruit inuenisse subuentionem. Ex hoc ergò singuli quicq; corpore & animo se subdunt Anselmo, cupientes in amicitiam eius hæreditario iure succedere Osberno. At ille in conuersione ipsorum Deo gratias agens, omnibus omnia factus est, vt omnes saluos faceret.

Veruntamen adolescentibus atque iuuenibus præcipua cura intendebat, & inquit, rentibus de hoc rationem, sub exemplo reddebat. Comparabat ceræ iuuenis ætatem, quæ ad formandum sigillum aptè est temperata. Nam si cera, inquit, nimis dura vel mollis fuerit, sigillo impresso, eius figuram in se nequaquam ad plenum recipit. Si verò, inquit, ex vtriusque, duritia scilicet atque mollitie, discretè habens, sigillo imprimitur, tunc forma sigilli omninò perspicua & integra redditur. Sic est in ætatibus hominum. Videas hominem in vanitate huius seculi ab infantia vsque ad profundam senectutem conuersatum, sola terrena sapientem, & in his penitus obduratum. Cum hoc ætate de spiritualibus, huic de subtilitate contemplationis diuinæ loquere, hunc secretà celestia doce rimari, & perspicies eum nec quid velis quidem posse videre. Nec mirum: in durata cera est: in istis ætatem non truiuit, aliena ab istis sequi didicit. Econtrariò confideres puerum, ætate ac scientia tenerum, nec bonum nec malum discernere valentem, nec te quidem intelligere de huiusmodi differentem. Nimirum mollis cera est & quasi liquens, nec imaginem sigilli quoquo modo recipiens. Medius horum adolescentens & iuuenis est, ex teneritudine atque duritia congruè temperatus. Si hunc instruxeris, ad quæ voles, informare valebis. Quod ipse animaduertens, iuuenibus maiori sollicitudine inuigilo, procurans cuncta in eis vitiorum germina extirpare, vt in sanctorum exercitijs virtutum, postea competèter edocti, spiritualis in se transforment imaginem viri.

Sed cum inter hæc eum diuersa diuersorum negocia fatigarent, & nonnunquam illius mentem à sua quiete turbarent, consilium super his à supradicto venerandæ memorie archiepiscopo Rothomagensi Maurilio postulaturus, Rothomagum venit. Cumque sui aduentus causam pontifici exponeret, ac inter verba pro amissa statû sui tranquillitate vehementissimè fletet, ab onere prælationis, quod sibi fatebatur im-portabile, vt releuari mereretur, magnoperè cœpit rogare. At ille, sicuti vir magnæ sanctitatis, Noli, inquit, mi fili charissime, quod quæris, quærere: nec te à subiecti-one aliorum, tui solius curam gerens, velis retrahere. Verè etenim dico tibi, me de multis audisse, multosque vidisse, qui quoniam causâ suæ quietis proximorum utilitatem per pastoralem curam inuigilare noluerunt, per desidiam ambulantes, semper de malo in peius profecerunt. Quapropter nè tibi (quod absit) hoc idem contingat, per-

sanctam obedientiam præcipio, quatenus prælationem, quam nunc habes, retineas, nec eam, nisi tuo iubente Abbate, quomodolibet deseras: & si quando fueris ad maiorem vocatus, eam suscipere nullatenus abnuas. Scio enim, quod in hac, quam tenes, non diu manebis, verum ad altiore prælationis gradum post non multum proueris. Quibus auditis, Væ, inquit, misero, mihi. In eo quod porto, deficio: & si grauius imponitur onus, reijcere non audeo: Repetit præful edictum, & vt prius, iubet ne transgrediatur.

Eius erga
agrotos
cura & sollicitudo.

Dehinc Anselmus ad monasterium reuersus, talem se cunctis exhibuit, vt ab omnibus loco charissimi patris diligeretur. Ipse enim mores omnium & infirmitates æquanimiter sufferebat, & vnicique, sicut expedire sciebat, necessaria suggererebat. O quot in sua iam infirmitate desperati, per piam sollicitudinem eius sunt ad pristinam sanitatem reuocati. Quod tu Hereualde decrepite senex in teipso percepisti, quando grauatus non solum ætate, sed & valida infirmitate, ita vt nihil tui corporis, præter linguam, haberes in tua potestate, per manus illius pastus, & vino, de racemis per vnã in aliam eius manum expresso, de eius ipsa manu bibens, es refocillatus, ac pristinae sanitati redonatus. Neque enim alium aut aliud potum sumere poteras, qui tibi cordi esset, vt referebas. Ipse quippe Anselmus in vsu habebat, infirmorum domum frequentare, singulorum fratrum infirmitates diligenter inuestigare, & quod infirmitas cuiusque expetebat, singulis absque mora seu tædio subministrare. Sicque sanis pater, & infirmis erat mater, immo sanis & infirmis pater & mater in commune. Vnde & quicquid secreti apud se quibus illorum habebat, non secus quam dulcissima matri, illi reuelare satagebat. Veruntamen solers diligentia iuuenum hoc præcipue exercebat.

De quorum numero quidam in ipso conuentu hoc apud se proposuerat, quatenus nulla occasione vnquam suam manum suis genitalibus membris admoueret. Cui proposito inuidens diabolus, tantum dolorem & angustiam in eisdem membris eum sentire, vt se iuuenis nullo modo ferre valeret. Sentiebatur etenim caro ipsa tantum ponderis esse, ac si quædam plumbi grauissima moles ad ima eum detrahens, in illa sui corporis parte penderet. Cumque in habitu suo anxietatis magnitudinem dissimulare non posset, requisitus ab Anselmo quid haberet, rem celare non potuit. Admonitus itaque, vt modum ægritudinis admota manu probaret, verecundatus recusauit, timens ne propositum violaret. Tunc Anselmus, assumpto secum quodam grandæuo fratre & religioso, iuuenem languidum in secretiorem locum ducit, vtpote modum infirmitatis illius agnitus, & auxilium pro possibilitate laturus. Quid amplius? Caro sanissima reperitur, & admodum mirati sunt. Euestigiò quippe omnis illa diabolica vexatio cadit, nec in huiusmodi fatigat ulterius iuuenem, quem simplex Anselmi adspèctus à tanta clade fecit immunem.

Frater eius infestus, in summo versatur periculo.

Eū Anselmus liberat.

Præterea quidam ex antiquioribus ipsius cœnobij fratribus, qui veteri odio plurimum erat infestus Anselmo, nec vllatenus poterat super eum respicere simplici oculo, infirmitate pressus, ad extrema perductus est. Cum itaque fratres meridiana hora in lectis ex more quiescerent, ipse in domo infirmorum, in qua iacebat, cœpit miserandas voces edere, & quasi quorundam horridos adspèctus subterfugere gestiret, pallens & anxie tremens, vultum suum delitescendo hinc inde commutare: Territi fratres, qui aderant, quid haberet, percontantur. At ille: Geminos immanes lupos me inter brachia sua compressum tenere, & guttur meum impressis dentibus iam iam suffocare videtis, & quid mihi sit quæritis? Quo audito, vnus ex monachis, Riculphus nomine, ad Anselmum, qui tunc in claustro emendandis libris intendebat, concitus perrexit, & eo extra claustrum educto, quid circa infirmum fratrem ageretur, patefecit. Insuper ergo Riculphus ad ægrum redijt, & Anselmus in secretiorem locum solus secessit. Post modicum, domum in qua frater, qui patiebatur, erat, ingrediens, leuata manu, signum sanctæ Crucis edidit, dicens: In nomine patris & filij & spiritus sancti. Ad quod factum statim ager conuicuit, exhilarato vultu, intimo cordis affectu DEO gratias agere cœpit. Dicebat enim, quod Anselmo ostium ingrediente, & extensa manu signum sanctæ crucis edente, viderit ex ore illius flammam ignis in modum lanceæ procedentem, quæ in lupos iaculata, eos deterruit, & celeri fuga delapsos procul abegit. Tunc Anselmus ad fratrem accedens, atque cum eo de salute animæ suæ secretius loquens, ad poenitentiam & confessionem omnium, in quibus se Deū offendisset recordari valebat, cor eius inclinauit. Paterna dehinc auctoritate à cunctis absolutus, dixit

dixit eum hora qua fratres ad Nonam surgerent, presenti vita decessurum, Quod & factum. Nam monachis à lecto surgentibus, ipse ad terram depositus est, & illis circa ipsum in vnum collectis, defunctus est.

Præfatus Riculphus secretarij, id est, custodis officio in ipso cœnobio fungebatur. Hic quadã nocte, dum tempus & horã, qua fratres ad vigiliã excitaret, per claustrum iens, obseruaret, forrè ante ostium capituli pertransiuit: introspiciens verò, vidit Anselmum in oratione stantem, ingenti splendentis flammæ globo circuncinctum. Miratur, & quod videbat, quid noui præterderet, ignorabat. Existimabat enim Anselmum ea hora sopori potiùs, quàm orationi occupatum. Ocyùs itaque dormitorium ascendit, ad lectum Anselmi vadit, sed eum ibi nequaquàm inuenit. Regressus igitur hominem in capitulo reperit, sed globum ignis, quem reliquerat, non inuenit.

Oras, splendore cinctus videtur.

Alio quodam tempore eidem Anselmo mandatù ab vno de principibus Normaniæ est, quatenus ad se in Angliam transire vellet, cum propter alia negocia, tum vt sua prece iter illius per maritima pericula tueretur. Ascendit, abiit, iam dies mutui colloquij in vesperam declinabat, & principem de hospitando Anselmo nulla cura detinebat. Quod vbi Anselmo innotuit, nihil super se cuiquam locutus, accepta licentia, loco decessit. Eunti autem, & quò diureret, incertum habenti, (Beccus enim longè aberrat) occurrit vnus de monachis Becci, volens illuc ire, quo eum sciebat principis colloquio detineri. Interrogat ergò eum Anselmus, quò tendat, ac deindè quid consilij de suo hospitio ferat. Respondit: Et quidem, pater, hospitium qualecunque non longè habemus: sed quid vobis & fratribus præter panem & caseum apponatur non habemus. At ille subridens: Bone vir, ait, nè timeas: immò citus procede, & missò reti in vicinum amnem, statim inuenies piscem, qui sufficiet omnibus nobis. Ille accepto mandato prauolat, accitoque piscatore, quid Anselmus iusserit, intimat, ac vt velociùs rete in fluuium iactet, iubet, hortatur & obsecrat. Admiratus ille, parere petenti moratur, ridendum potiùs quàm attentandum, quod dicebat, fore pronuncians. Tandem tamen à fratre coactus, contra spem rete iecit, & ilicò trutam insolitæ magnitudinis cum alio quodam pisciculo cepit. Territus piscator ad factum & obstupefactus, asseruit se iam per viginti annos recessus aquæ illius rimasse, & nunquàm huiusmodi trutam in ea reperire potuisse. Parata igitur & viro apposita, iuxta verbum eius, sibi & suis copiosè suffecit, & superabundauit.

Præuidet rem futuram.

Non sine miraculo piscis capitur.

Alia vice vir quidam, Vualterus nomine, cognomine Tirellus, eundem hominem per terram suam transeuntem detinuit, nolens eum à se impransum dimittere. Verùm cum ipse de penuria piscium conquereretur, & quò tanto viro ac monachis eius, nisi vilia quadam, non haberet quæ apponeret, alludens dixit ei Anselmus: Sturio vnus in tibi defertur, & animus tuus de deliciarum inopia queritur? Ridet ille, fidem his, quæ audiebat, præbere nullatenus valens. Euestigio autem verborum Anselmi, duo ex hominibus viri attulerunt sturionem vnum prægrandem, quem in ripa fluminis Alteie dixerunt à pastoribus suis inuentum, sibi que transmissum. Si spiritum prophetiæ in his viro affuisse quis dubitat, gestæ rei veritas, quid sit tenendum, declarat.

Prædicte futura.

His temporibus scripsit tractatus tres, scilicet de Veritate, de Libertate arbitrij, & de Casu diaboli. In quibus satis patet, vbi animum fixerit, quanuis ab eis, quæ aliorum cura expetebat, talium rerum consideratione nullo se modo subtraxerit. Scripsit & quartum, quem intitulauit, de Grammatico. In quo cum discipulo, quem secum disputantem introducit, disputans, cum multas quæstiones dialecticas proponit & soluit, tum qualitates & qualia, quomodo sint discretè accipienda, exponit & instruit. Fecit quoque libellum vnum, quem Monologion appellauit. Solus enim in eo secum loquitur, ac tacita omni auctoritate diuinæ scripturæ, quid Deus sit, sola ratione sic, nec aliter esse posse, probat & adstruit.

Edit aliis quotlibros.

Monologion.

Post hæc incidit sibi in mentem inuestigare, vtrum vno solo & breui argumento probari posset id, quod de Deo creditur & prædicatur: videlicet, quòd sit æternus, incommutabilis, omnipotens, vbique totus, incomprehensibilis, iustus, pius, misericors, verax, veritas, bonitas, iustitia, & nõnulla alia, & quomodo hæc omnia in ipso vnum sunt. Quæ res, sicut ipse referebat, magnam sibi peperit difficultatem. Nam hæc cogitatio partim illi cibum, potum, & somnum tollebat: partim, & quod magis eum grauabat, intentionem eius, qua matutinis & alij seruitio Dei intendere debebat, perturbabat. Quod ipse animaduertens, nec adhuc, quòd quærebat, ad plenum capere valens,

Quæstio difficilis eum valdè exercet.

ratus est huiusmodi cogitationem, diaboli esse tentationem, nifusque est eam procul repellere à sua intentione. Verum quanto plus in hoc defudabat, tanto illum cogitatio ipsa magis ac magis infestabat. Et ecce quadam nocte inter nocturnas vigilias Dei gratia illuxit in corde eius, & res patuit intellectui, immensoque gaudio & iubilatione repleuit omnia intima eius. Reputans ergo apud se hoc ipsum & alijs, si sciretur, posse placere, liuore carens, rem ilico scripsit in tabulis, easque sollicitius custodiendas vni ex monasterij fratribus tradidit. Post dies aliquot tabulas repetit à custode. Queruntur in loco, vbi repositæ fuerant, nec inueniuntur. Requiritur à fratribus, nè forte aliquis eas acceperit, sed nequaquam: Nec enim hucusque inuentus est, qui recognouerit se quicquam indè sciuisse. Reparat Anselmus aliud de eadem materia dictamen in alijs tabulis, & illas sub cautiore custodia tradit custodiendas. Ille in secretiore parte lectuli sui tabulas reponit, & sequenti die nil sinistra suspicatus, easdem in pauimento sparsas ante lectum reperit, ceramque in ipsis erat, hac illac frustatum dispersa. Leuantur tabulae, cera colligitur, & pariter Anselmo reportantur: Adunat ipse ceram, & licet vix scripturam recuperat. Veritus autem, nè qua incuria penitus perditum eat, eam in nomine Domini pergamento iubet tradi. Composuit ergo indè volumen paruolum, sed sententiarum ac subtilissimæ contemplationis pondere magnum, quod Profologion nominatur. Alloquitur etenim in eo opere, aut seipsum, aut Deum: Quod opus cum in manus cuiusdam venisset, & is in quadam ipsius operis argumentatione non parùm offendisset: ratus est eandem argumentationem ratam non esse: quam refellere gestiens, quoddam contra illam scriptum composuit, & illud fini eiusdem operis scriptum apposuit. Quod cum sibi à quodam amico suo transmissum Anselmus considerasset, gauisus est, & reprehensori suo gratias agens, suam ad hoc responsum edidit, eamque libello sibi directo subscriptam, sub vno ei, qui miserat, amico remisit. Hoc ab eo & ab alijs, qui libellum illum habere dignantur, petium iri desiderans, quatenus in fine ipsius suæ argumentationis reprehensio, & reprehensionis sua responsio subscibat.

Perdit, que
de ea qua-
stione scri-
psit.

Profolo-
gion scri-
bit.

Eius mul-
te Episto-
lar.

Ex episto-
la ad Lan-
zonem.

Callida di-
abolice
cogitatio.

Monasteri-
um suum
monacho
non mu-
tandum.

Inter hæc scripsit etiam quamplures epistolas, per eas nonnullis ea, quæ secundum diuersitatem causarum sua intererant, procurare mandans, & nonnullis consilium de negotio suo querentibus, pro ratione respondens. Et quidem de his, quæ diuersæ causæ scribere cogebant, mentionem facere super sedemus. Quid autem consilij cuidam Lanzoni, nouiter apud Cluniacum facto monacho per vnam mandauerit, huic operi inserere curauit, quatenus in hac vna cognoscatur, quid de alijs perpendatur. Scripsit itaque inter alia sic: Ingressus es, charissime, professusque CHRISTI militiam, in qua non solum aperte obstantis hostis violentia est propollenda, sed & quasi consulentis astutia cauenda. Sæpè nanque, dum tyronem CHRISTI vulnere malæ voluntatis aperte maleuolus non valet perimere, sitientem tam poculo venenosæ rationis maleuolè callidus tentat extinguere. Nam cum monachum nequit obruere vitæ, quam professus est, odio, nititur eum conuersionis, in qua est, subruere fastidio. Et licet illi monachicum propositum tenendum quasi concedat, tamen quia hoc sub talibus, aut inter tales, aut in eo loco incepit, illum stultum nimis imprudentemque multimodis versutijs arguere non cessat: vt dum illi persuadet incepto DEI beneficio ingratum existere, iusto iudicio nec ad meliora proficiat, nec quod accepit, teneat, aut in eo vtiliter persistat. Quippe dum incessanter laboriosis cogitationibus de mutando, aut si mutari non valet, saltem de improbando, initio meditatur, nunquam ad finem perfectionis tendere conatur. Nam quoniam illi fundamentum, quod posuit, displicet, nullatenus illi structuram bonæ vitæ superædificare libet. Vndè fit, vt quemadmodum arbuscula, si sæpè transplantetur, aut nupèr plantata, in eodem loco crebra conuulsione inquietetur, nequaquam radicare valens, ariditatem citò attrahit, nec ad aliquam fructus fertilitatem peruenit: sic infelix monachus, si sæpius de loco ad locum proprio appetitu mutatur, aut in vno permanens, frequenter eius odio concutitur, nusquam amoris stabilitus radicibus, ad omne vtile exercitium languescat, & nulla bonorum operum vbertate ditescat: Cumque se nequaquam ad bonum, sed in malum proficere (si fortè hoc cogitat) perpendat, omnem suæ miseræ causam non suis, sed aliorum moribus iniustus intendat, atque indè se magis ad odium eorum, inter quos conuersatur, infelicitè accedat. Quapropter quicumque cœnobitarum fortè propositum aggreditur, expedit ei, vt in quocunque monasterio professus fuerit (nisi tale fuerit, vt ibi malum facere inuitus cogatur)

tur) tota mentis intentione amoris radicibus ibi radicare studeat, atque aliorum mo-
res aut loci consuetudines, si contra diuina praecepta non sunt, etiam si inutiles vide-
antur, diiudicare refugiat. Gaudeat se iam tandem inuenisse, ubi se non inuitum, sed
voluntarium tota vita mansurum, omni transmigrandi sollicitudine propulsa, deli-
beret: ut quietus ad sola pia vitæ exercitia exquirenda sedulo vacet. Quod si sibi vide-
tur maiora quædam ac vtiliora spiritali feruore appetere, quam illi præsentis mona-
sterij institutionibus liceat, æstimet aut se falli, siue præferendo paria paribus, vel mino-
ra maioribus: siue præsumendo se posse, quod non possit: aut certè credat se non me-
ruisse, quod desiderat. Quod si fallitur, agat gratias diuinæ misericordiæ, qua ab errore
suo defenditur, nè sine emolumento, aut etiam cum iactura locum vel vitæ ordinem
mutando, inconstantia leuitatisque frustra crimen subeat, aut maiora suis viribus ex-
periendo fatigatus, deterius in priora, aut etiam in peiora prioribus deficiat. Si autem
verè meliora illis, quæ in promptu sunt, nondum meritis optat, patienter toleret di-
uinum iudicium, quod vlli aliquid iniuste non denegat, neque murmurando aut oblo-
quendo Deum offendat: sed æquanimiter omnia sufferat, omnia ad meliora conetur
deducere ferendo: nè per impatientiam iudicem iustum exasperans, mereatur quod
non habet, non accipere: & quod accepit, amittere: aut quod non amat, inutiliter tene-
re. Seu verò misericordiam seu iudicium erga se in illis, quæ non habet & optat, persen-
tiat, lætus ex his quæ accepit, largitati supernæ gratias dignas persoluat. Et quia ad qua-
lemcunque portum de procellosis mundi turbinibus potuit pertingere, caueat in por-
tibus tranquillitatem, ventum leuitatis & impatientiæ turbinè inducere: quatenus mens,
constantia & mansuetudine tutantibus quæta, diuini timoris sollicitudini & amoris de-
lectationi sit intenta. Nam timor per sollicitudinem custodit, amor verò per delectati-
onem perficit. Scio, quia hæc maiorem aut scribendi, aut colloquendi exigunt ampli-
tudinem, ut plenius intelligatur, quibus scilicet dolis aniquus serpensignarum mona-
chum in hoc genere tentationis illaqueet, & econtra quibus rationibus prudens mo-
nachus eius callidas persuasiones dissoluat & annihilat: sed quoniam iam breuitatem,
quam exigit epistola, excessi, & totum, quod hinc dixi, aut dicendum fuit, ad custodien-
dam mentis quietem pertinet, huius rei breuis exhortatio epistolam nostram termi-
net. Nec putes charissime, hæc me idcirco dicere quod suspicer te aliqua mentis inqui-
etudine laborare: Sed quoniam dominus Vrsio cogit me aliquam admonitionem tibi
scribere, nescio quid potius moneam, quam cauere hoc sub specie rectæ voluntatis,
quod scio nouitijs quibusdam solere subrepere. Quapropter amice mi & frater dile-
ctissime, consulit, monet, precatur te tuus dilectus dilector totis cordis visceribus, ut to-
tis viribus quieti mentis studeas, sine qua nulli licet callidi hostis insidias circumspicere,
vel semitas virtutum angustissimas prospicere. Ad hanc verò monachus, qui in mona-
sterio conuertatur, pertingere nulla tenus valet sine constantia & mansuetudine, quæ
mansuetudo indissolubilis comes est patientiæ: & nisi monasterij sui instituta, quæ diui-
nis non prohibentur mandatis, etiam si rationem eorum non peruiderit, ut religiosa
studuerit obseruare. Vale, & omnipotens Dominus perficiat gressus tuos in semitis suis,
ut non moueantur vestigia tua, ut in iustitia appareas in conspectu Domini, & fatieris,
cum apparuerit gloria eius.

Timor.
Amor.Mentis
tranquil-
litate sunt.
in opere
studendū.

Psal. 16.

Inter hæc cum iam, ut dictis & scriptis suis mores sui in nullo discordarent, tota suæ
mentis intentionem in contemptum mundi composuisset, & his solis, quæ Dei erant,
totum studium suum infixisset, contigit, ut infirmitate correptus, grauiter affligeretur.
Sed ipse in Deo semper existens, languore paulisper sedato, extra se per mētis excessum
raptus, videt fluuium vnum rapidum atq; præcipitem, in quem confluebant omnium
fluxuum purgaturæ, & quarumq; rerum terræ lauatoræ. Videbatur itaq; aqua ipsa nimis
turbida & immunda, & omni spurcitiarum sorde horrida. Rapiebat igitur in se, quic-
quid attingere poterat, & deuoluebat tã viros quam mulieres, diuites & inopes simul.
Quod cum Anselmus vidisset, & tam obscenam reuolutionē illorum miseratus, vn-
de viuerent, aut vnde sitim suam refocillarent qui sic ferebantur, inquireret, accepisset.
Que responsum, eos ea, qua trahebantur, aqua viuere delectariq; indignatis voce inquit:
Quomodo? Taline aliquis coeno potatus, vel pro ipso hominum pudore se ferrer? Ad
hæc ille, qui comitabatur eū, Nè mireris, ait. Torrens mundi est, quod vides, quo rapiū-
tur & inuoluuntur homines mundi, & adiecit: Visne videre, quid sit verus monacha-
tus? Respondit: Volo. Duxit ergo illum quasi in conseptum cuiusdam magni & ampli
claustrij, & dixit ei: Circumspice. Adspexit, & ecce parietes claustrij illius obducti erant
argento

Visionem
in celsis
videt.Nota de
mundo.Item de
monacha-
tu.

argento purissimo: Herba quoque media planitieci virens erat & ipsa argentea, mollis quidem & ultra humanam opinionem delectabilis: Hæc more alterius herbe sub his, qui in ea pausabant, leniter fledebatur, & surgentibus ipsis, & ipsa erigebatur. Itaq; locus ille totus erat amoenus, & præcipua iucunditate repletus, hunc ergo ad inhabitandum elegit sibi Anselmus. Tunc ductor eius dixit ei: Eia, vis videre, quid sit patientia vera? Ad quod cum ille magno cordis affectu gestiret, & se id quæ maximè velle responderet, ad se subito reuersus, & visionem & visionis demonstratorè dolens ac gembundus pariter amisit. Duas autem, quas viderat, visionis intelligens, secumque reuolvens, eò magis vnus horrorem fugere, quò alterius amenitate studuit delectari. Torum ergo deinceps sese dedit in hoc, vt verus monachus esset, & vt vitam monachicam firmitate comprehensione, alijsque proponeret: Nec est priuatus desiderio suo. Quod quidem, vt æstimo, aliquantum percipi poterit ex verbis eius, quæ per vices huic opusculo indere rati sumus, iuxta quod series gestæ rei, quam suscepimus, enarrare postulabat. Nec enim mihi videtur, pleniter posse pertingi ad notitiam institutionis vitæ illius, si descriptis actibus eius, quis vel qualis fuerit in sermone, taceatur.

Colloquium eius cum quodam Abbate, vt pueri sint in cornibus tractandi.

Quodam igitur tempore cum quidam Abbas, qui admodum religiosus habebatur, secum de his, quæ monasticæ religionis erant, loqueretur, ac inter alia de pueris in clauastro nutritis verba conferret, adiecit: Quid, obsecro, fiet de istis? Peruersi sunt & incorrigibiles, die ac nocte non cessamus eos verberantes, & semper fiunt sibijpsis deteriores. Ad quæ miratus Anselmus: Non cessatis, inquit, eos verberare? Et cum adulti sunt, quales sunt? Hebetes, inquit, & bestiales. At ille: Quam benè omnè nutrimentum vestrum expenditis, qui de hominibus bestias nutriiistis? Et nos, ait, quid possumus inde? Modis omnibus constringimus eos, vt proficiant, & nihil proficimus. Constringitis? dic mihi, quæso, Domine Abba, si plantam arboris in horto tuo plantares, & mox illam omni ex parte concluderes, vt ramos suos nullatenus extendere posset, cum eam post annum excluderes, qualis arbor inde prodiret? Profectò inutilis, incuruis ramis & perplexis. Et hoc ex cuius culpa procederet, nisi tua, qui eam immoderatè conclusisti? Cerrè hoc facitis de pueris vestris. Plantati sunt per oblationem in horto Ecclesiæ, vt crescant & fructificent Deo. Vos autem intantum terroribus, minis & verberibus vndique illos coercetis, vt nulla sibi penitus liceat libertate potiri. Itaque indiscretè oppressi, prauas & spinarum more perplexas intra se cogitationes congerunt, fouent, nutriunt, tantaque eas nutriendo vi suffulciunt, vt omnia, quæ illorum correctioni possent adminiculari, obliuata mente subterfugiant. Vndè fit, vt quia nihil amoris, nihil pietatis, nihil beneuolentiæ siue dulcedinis circa se in vobis sentiunt, nec illi alicuius in vobis boni postea fidem habeant, sed omnia vestra ex odio & inuidia contra se procedere credant. Contingitq; modo miserabili, vt sicut deinceps corpore crescunt, sic in eis odium & suspicio omnis mali crescat, semper pronis & incuruis ad vitia. Cumq; ad nullum fuerint in vera charitate nutriti, nullum nisi depressis supercilij, oculòve obliquo valent intueri.

Elegans similitudo.

Sed propter Deum vellem diceretis mihi, quid causæ sit, quòd eis tantum infestis estis? Nonne homines, nonne eiusdem naturæ sunt, cuius vos estis? Velletisne vobis fieri, quod illis facitis, si quidem, quod sunt, vos essetis? Sed esto. Solis eos percussio nibus & flagellis, ad mores bonos vultis informare. Vidistis vnquam aurificem ex lamina auri vel argenti, solis percussionibus imaginem speciosam formasse? Nò puto. Quid tunc? Quatenus aptam formam ex lamina aptet, nunc eam suo instrumento leniter premit & percutit, nunc discreto leuamine lenius læuat & format. Sic & vos, si pueros vestros cupitis ornatis moribus esse, necesse est, vt cum depressionibus verberum, impendatis eis paternæ pietatis & mansuetudinis leuamen atque subsidium. Ad hæc Abbas: Quod leuamen? quod subsidium? Ad graues & maturos mores illos constringere laboramus. Cui ille: Benè quidem. Et panis & quisque solidus cibus, vilis & bonus est, eo vt valenti. Verum subtracto lacte, ciba inde lactentem infantem, & videbis eum magis ex hoc strangulari, quam recreari. Cur hoc? Dicere nolo, quoniam claret. Attamen hoc tenete, quia sicut fragile & forte corpus pro sua qualitate habet cibum suum, ita fragilis & fortis anima habet pro sui mensura victum suum. Fortis anima delectatur & pascitur solido cibo, patientia scilicet in tribulationibus, non concupiscere aliena, percutienti vnã maxillam, præbere alteram, orare pro inimicis, odientes diligere, & multa in hunc modum. Fragilis autem adhuc in Dei seruitio, tenero lacte indiget, mansuetudine videlicet aliorum, benignitate, misericordia, hilari aduocatione, charitatiua supportatione, & pluribus huiusmodi. Si taliter vestris

Non idem cibus fortis & imbecillo apponendus.

fris & fortibus & infirmis vos coaptatis, per Dei gratiam omnes, quantum vestra refert, Deo acquiretis. His Abbas auditis, ingemuit, dicens: Verè errauimus à veritate, & lux discretionis non luxit nobis. Et cadens in terram ante pedes eius, se peccasse, se reū esse confessus est, veniamq; de prateritis petijt, & emendationem de futuris repromisit. Hæc idcirco diximus, quatenus per hæc, quàm piæ discretionis & discretæ pietatis in omnes fuerit, agnoscamus.

Talibus studijs intendebat, in istis Deo seruibat, per hæc bonis omnibus valdè placebat. Vndè bona fama eius non modò Normannia tota est resperfa, verumetiam Francia tota, Flandria tota, contiguaq; his terra omnis. Quin & mare transijt, Angliamque repleuit. Exciti sunt quaquà gentium multi nobiles, prudentes clerici, strenui milites, atque ad eum confluxere, seque & sua in ipsum monasterium seruitio Dei tradidè. Crescit cœnobium illud intus & extrà: intus in sancta religione, extrà multimoda possessione. Cùm verò Abbas Herluinus, cuius supra meminimus, iam decrepitis monasterij causis intendere, & opem ferre non valeret, quicquid agi oportebat, sub Anselmi, vtpotè Prioris, dispositione fiebat. Exigentibus igitur multiplicibus causis, cum foràs monasterium ire sæpè necessè fuit. Cui dum nonnunquam equi, & alia, quæ sunt equitaturis necessaria, decessent, præcepit Abbas ei omnia, quæ opus erant, parari, & illi soli, sicut propria, ministrari. At ille ad nomen proprietatis inhorruit, & reuersus de itinere, quæque specialiter fuerant præparata in viam iturus, communiter exponi iussit: nec propter securitatem, quam forsitan erat passurus, penuriam, vnquam se retraxit, quin ex sua copia cæterorum suppleret inopiam. Nec mirandum, cùm iam mundo illuxerat, cum se fratribus suis talem exhibuisse, cùm, sicut ipsemet referre solitus erat, etiam quando adhuc in seculari vita degebat, eo circa alios amore feruebat, vt quemcunque sui ordinis minus se habentem videret, eius inopiam de abundantia sua libens pro posse suppleret. Tam tunc enim ratio illum docebat, omnes diuitias mundi pro communi hominum vtilitate ab vno omnium patre creatas, & secundum naturalem legem nihil rerum magis ad hunc, quàm ad istum pertinere. Taceo, quòd illi sæpè plura auri & argenti pondera à nonnullis sunt oblata, quatenus ea in suos suorumque vsus susciperet, seruaret, dispenderet, quæ ipse nulla patiebatur ratione suscipere: nisi fortè communi fratrum vtilitati profutura, Abbati præsentarentur. Sed cùm is, qui sua offerebat, econtrà diceret, se nullam tunc voluntatem habere, vt abati vel monachis aliquid daret, nisi ei soli: referebat ille, se talium opus non habere, nec aliter à quoquam velle quicquam accipere. Illud autem breuiter dico, quòd inter huiuscemodi studia die quadam dum ad lectum suum in dormitorio diuerteret, anulum aureum in eo insperatus inuenit, & admodum miratus est. Reputans ergo apud se, ne fortè aliquis eorum, qui res monasterij procurabant, quouis euentu eundem anulum ibi reliquerit, leuauit eum & singulis ostendit. Mirantur illi, & se rei conscios omninò negant. Ostenditur alijs atque alijs, sed hucusquè nullus fuit, qui recognouerit, vndè vel à quo illuc delatus sit. Et tunc quidem anulus idem in opus Ecclesiæ expensus est, & res ita remansit: Postmodum verò, cùm ipse Anselmus ad pontificatū sumptus est, fuerunt qui hoc ipsum per anulum illum iam tunc quodam præfatio præsignatum fuisse assererent. Nos autem quæ gesta sunt, simplici tantum stylo digessimus.

Inuitabatur præterea à diuersis abbatijs, quatenus ibi & publicè in Capitulo fratribus, & secum priuatim loqui volentibus, verba vitæ ministraret. Nanque solenne extiterat omnibus, vt quicquid ab ore illius foret auditum, sic haberetur quasi planè diuinum responsum. Vndè requirendi consilij gratia, ex diuersis ad eum locis festinabatur. Quæ res inuidia graui diabolus vulnerabat. Nonnullos ergo, quos ab ea intentione secreta fraude non poterat, manifesta increpatione auertere machinabatur. Exempli causa: Miles quidam erat, Cadulus nomine. Hic quadam vice vigilijs & orationibus Deo intentus, audinit diabolus sub voce scutarij sui extra ecclesiam, in qua erat, vociferantem, & turbato murmure, equos & omnia sua fracto hospitio à latronibus iam tunc direpta esse, atque abducta conquerentem, nec aliquid eorum vltiùs recuperandum, ni citiùs accurreret. Ad quæ cùm ille nequaquam moueretur, maius videlicet damnum deputans orationi cedere, quàm sua perdere, dolens diabolus se despectum, in speciem vrsi demutatus est, & ecclesiæ per rectum dilapsus, ante ipsum præceps corruit, vt horrore saltem & fragore sui castis, virum à cœpto perturbaret. Sed miles immobilis permanet, & monstrum securus irridet. Post quæ statum vitæ

Multi ad eius cœnobium confluunt, eius fama exciti.

Annulum aureum reperit in lecto suo.

Dicta eius quanto in precio habitata.

Exemplum egregij militis.

suæ

suæ proposito sanctiori fundare desiderans, Anselmum adiit, consilium eius super hoc addiscere cupiens. Verùm dum ad ipsum vadens, iter acceleraret, ecce malignus hostis humanam vocem ex aduerso edens, in hæc verba prorupit: Cadule, Cadule, quò tendis? Igitur cùm ille ad vocem hanc subsisteret, scire volens, quis esset qui talia diceret, repetiuit dæmon & ait: Quò tendis Cadule? Quid te tantoperè Priorem illum hypocritam cogit adire? Opinio siquidem eius omninò alia est à conuersatione vitæ illius. Quapropter suadeo, consulo, vt celerius redeas, nè seductus ab ea sultitia, qua modò traheris, illaqueeris. Hypocriti nanque sua iam multos decepti, & spe vana delibutos, suis vacuos & immunes effecit. Hæc ille audiens, & dæmonem esse, qui loquebatur re, cognoscens, signo se crucis muniuit: & spreto hoste, quò proposuerat ire, perrexit. Quid plura? Audito Anselmo, abnegato seipso & seculo, religiosæ vitæ se tradidit, & apud maius monasteriū monachus factus est. Hunc etenim vsum Anselmus habebat, vt nunquàm alicuius commodi causa suaderet alicui seculo renūciare volenti, quatenus in suo monasterio potius, quàm in alieno, id faceret. Quod nimirum eo intuitu, ea consideratione faciebat, nè vllus postmodum loco, quem propria deliberatione non intrauerat, aliqua, vt fit, pulsatus molestia, detraheret, & scandali sui ac impatientiæ murmur per suasioni illius imputaret: itaque se alijs, & alios sibi, ad multa diuifus, graues efficeret.

S. Anselmus abbas creatur.

Defuncto sæpè superius nominato Abbate Herluino, vno omninò fratrum Beccensium consensu in Abbatem eligitur. Quod ipse omni studio subterfugere gestiens, multas & diuersas rationes, nè id fieret, obtendebat. Sed illis nec auditum quidem rationibus eius patienter accommodare volentibus, anxius est in eo spiritus eius, & quid ageret ignorabat. Transierunt in istis dies quidam: Verùm vbi Anselmus vidit monachorum vnanimem constantiam non posse verbis mutare, tentauit si quo modo eam valeret vel precibus inclinare. Eis itaque pro re sub vno constitutis, ac ei, vt omnis obiectionibus solitis, Abbas fieri ad quiesceret, in sistentibus, ille flens & miserandos singultus edens, prosternitur in faciem coram omnibus, orans & obtestans eos per nomen Dei omnipotentis, per, si qua in eis erant, pietatis viscera, quatenus respectu misericordie Dei super eum intendant, & ab incepto desistentes, se à tanto onere quietum manere permittant. At illi omnes econtrà in terram prostrati, orant vt ipse potius loci illius & eorum miseretur, nè postposita vtilitate communi, se solum præ cæteris singulariter amare conuincatur. Acta sunt de his vtrinque plurima in hunc modum: sed iam nunc eis istum ponimus dicendi modum. Vicit tandem diligens dicendi importunitas & importuna diligentia fratrum, iugum Domini sub eius regimine ferre volentium: vicit quoque, & multò maximè vicit præceptum, quod, vt supra retulimus, ei fuerat ab Archiepiscopo Maurilio per obedientiam iniunctum, videlicet vt si maior prælatio, quàm illius Prioratus extiterat, ipsi aliquandò iniungeretur, nullatenus eam suscipere recusaret. Nam sicut ipse testabatur, nunquàm se Abbatem fieri consensisset, nisi eum hoc, quod dicimus, imperium ad hoc constrinxisset. Tali ergò violentia est Abbas effectus, ac Becci debito cum honore sacrat. Qualem verò se deinceps in cunctis sanctarum exercitijs virtutum exhibuerit, inde colligi potest, quòd nunquàm de retroacta sanctitatis suæ conuersatione causa Abbatiae aliquid minuit, sed semper de virtute in virtutem, vt Deum deorum in Sion mereretur videre, consendere studuit.

Tandem inuitus cõsentit in sui electionem.

Nota qualem se exhibuerit Abbatem.

Delegatis itaque monasterij causis curæ ac sollicitudini fratrum, de quorum vita & strenuitate certus erat, ipse Dei contemplationi, monachorum eruditioni, admonitioni, correctioni iugiter insistebat. Quàdo autem aliquid magni in negocijs ecclesie erat agendum, quod in eius absentia non æstimabatur oportere definiri, tunc pro tempore & ratione negocium, quod imminabat, mediante iustitia disponebat. Abominabile quippe iudicabat, si quiduis lucri assequeretur ex eo, quod alius contra moderamina iuris quauis astutia perdere posset. Vndè neminem in placitis patiebatur à suis aliqua fraude circumueniri, obseruans nè cui faceret, quod sibi fieri nollet. Hinc procedebat, quòd inter placitantes residens, cum aduersarij eius per sua consilia disquirerent, quo ingenio, quã ve calliditate suæ causæ adminiculari, & illius valeret fraudulenter insidiari: ipse talia nullatenus curans, eis, qui sibi volebant intendere, aut de Euangelio, aut de aliqua alia diuina scriptura, aut certè aliquid de informatione morum bonorum dissemebat. Sæpè etiam, cum huiusce auditores deerant, suauiter in sui cordis puritate quietescens, corpore dormiebat. Eueniebatque nonnunquàm, vt fraudes subtili machinatione

tionem compositæ, mox ubi sunt in audientiam illius delatæ, non quasi à dormiente, qui tunc erat, sed sicut à perspicaciter vigilante, & intendente, sint detectæ atque dissectæ. Charitas enim, quæ non æmulatur, quæ non agit perperam, quæ non querit quæ sua sunt, in eo vigeat: per quam, quæ videnda erant, veritate monstrante, extemplo perspiciebatur.

Quam vigil autem atque sollicitus fuerit circa hospitem susceptionem, eorumque in omni humanitatis officio releuationem, ex eo probatur, quod illum pio studio in hoc & se & sua nouimus expendisse: se in omni hilaritate, sua in omni largitate. Quod si aliquando ad refectorem corporum victus omnino pro voto suo non sufficiebat, hoc, quod deerat, eius bona voluntas & vultus alacritas apud hospites gratiose supplebat. Præterea nonnunquam cibus fratrum suo iussu de refectorio sublatu, & hospitibus est allatus atque appositus. Neque enim tunc in promptu aliud erat, quod eis aptè posset apponi. Victus autem monachorum ita Deo prouidente dispensabatur, vt nihil eorum, quæ necessitas expetebat, illis deesset, licet sapissimè in hoc essent, vt timeretur ne in crastinum eis cuncta deessent: sicque nonnunquam inter aliquid, & quasi nihil ferrebantur: vt aliquid eis non superflueret, & quod erat quasi nihil, eos nequaquam per inopiam fatigaret. Quod penitus illis contingebat secundum verba sui patris, qui ea prædicebat, dum ministri ecclesiæ apud eum querebantur de formidine imminentis necessitatis. Frequenter namque à cellarijs, à camerarijs, à secretarijs aditus est, & quid cõsilij cõtra penuriam, quæ cuiusque obedientiam pessundabat, daret, inquisitus. Quibus cum responderet, Sperate in Domino, & spero, quia ipse necessaria quæque vobis ministrabit: mirabili modo non secus eueniebat in re, quam ipse dicebat se habere in spe. Videres enim post hæc verba statim ipsa die vel certè sequenti manè, siue, quod falli non poterat, priusquam penuria aliqua illum affligeret, aut naues de Angliā oneratas omni copia in usum illorum iuxta appelli, aut quemlibet de diuitibus terræ fraternitatem Ecclesiæ quarentem, cum magna pecunia aduentare, aut aliquem, relinquere mundum volentem, se & sua in monasterium offerre, aut denique aliunde aliquid apportari, vnde per plurimos dies necessaria quæque poterant ministrari.

Erga ho-
spites vt
se gesserit.

Necessaria
fratribus
hò defunt.

Habebat præterea ipsum cœnobium plures possessiones in Angliā, quas pro communi fratrum utilitate necesse erat per Abbatis præsentiam nonnunquam visitari. Ipso itaque suæ ordinationis anno, Anselmus in Angliam profectus. Ad quod licet hæc, quam dixi, satis firma causa existeret, alia tamen erat non infirmior ista, videlicet vt reuerendum Lanfrancum, cuius supra meminimus, videret, & cum eo de his, quæ corde gerebat, familiari affatu ageret. Ipse siquidem venerabilis vir iam de Abbate Codomensi factus fuerat archiepiscopus Cantuariensis, omnibus valde honorabilis, & sublimi probitate conspicuus.

Lanfrancus
Cantuari-
ensis iam
archiepiscopus

Cum igitur Anselmus, transito mari, Cantuariam veniret, pro sua reuerentia & omnibus nota sanctitate, honorifice à conuentu ecclesiæ Christi, in ipsa ciuitate sita, susceptus est. Pro quo honore nolens ingratus existere, postmodum ipsi monachorum conuentui, à gratiarum actione inchoans, procedente in hoc verborum serie, de charitate locutus est: rationabiliter ostendens eum, qui charitatem habet, maius aliquid habere, quam illum, ad quem charitas ipsa habetur. Ipse enim inter alia inquit: Qui charitatem habet, hoc, vnde Deus ei scit gratias, habet ille verò, ad quem tantummodo habetur, minimè. Quas etenim gratias mihi debet Deus, si tu me vel quilibet alius diligit? Quod si maius est habere hoc, vnde Deus scit homini grates, quam hoc, vnde nullas, cum pro habita charitate gratias sciat, pro suscepta non adeò: colligitur, eum, qui charitatem erga alium habet, maius quid habere, quam ipsum, cui impenditur. Amplius: Is, cui dilectio alterius seruit, solius commodi munus perfunctorie suscipit. verbi gratia: Honorent vnum, beneficium vnum, prandium vnũ, vel quodlibet officij genus in hunc modum. Alius verò charitatem, quæ commodi munus exhibuit, sibi retinuit. Quod in vobis & in me, sanctissimi fratres, libet in præfenti considerare. Ecce vnum charitatis officium mihi impendistis. Impendistis, inquam, mihi charitatis officium vnum, & à me iam ipsum officium transijt: charitas verò ipsa, quæ Deo est grata, vobis remansit. Nonne melius iudicatis bonum permanens bono transeunti? Ad hæc si ex ipso officio circa vos aliquid charitatis in me creuit, & hoc ipsum vobis ad cumululum retributionis erit, qui fecistis, vnde mihi tantum bonum prouenit. Sic non vobis tantum charitas vestra remansit: à me officium quod exhibuistis, penitus transijt. Hæc igitur si recta consideratione attendimus, profectò

Diligere
quàm dili-
gi præfat.

perspicimus, magis nobis esse gaudendum, si alios diligimus, quàm si diligimur ab alijs. Quod quia non omnes faciunt, multi potiùs ab alijs amari, quàm amare alios cupiunt. Hæc & huiusmodi multa locutus est, & accepta fraternitate monachorum, factus est inter eos vnus ex eis: degens per dies aliquot inter eos, & quotidie aut in Capitulo, aut in clauistro mira quadam, & illis adhuc temporibus insolita, de vita & moribus monachorum coram eis rationabili facundia differens. Priuatim quoque alijs horis agebat cum his, qui profundioris ingenij erant, profundas eis de diuinis necnon secularibus libris quæstiones proponens, propositasque exponens. Quo tempore & ego ad sanctitatis eius notitiam peruenire merui, ac pro modulo paruitatis meæ, beata illius familiaritate, vtpotè adolescens, qui tunc eram, non parùm potiri.

Habes
hinc au-
thoris hu-
ius histo-
riæ etatè.

Inter reuerendum autem Pontificem Lantfrancum, & hunc abbatem Anselmum, quid in illis diebus actum dictumue sit, planum est intelligere his, qui vitam & mores nouerunt vtrorumque. Qui verò non nouerunt, ex eo intelligant, quòd, in quantum nostra & multorum fert opinio, non erat illo tempore vllus, qui aut Lantfranco in autoritate, vel multiplici rerum scientia, aut Anselmo præstaret in sanctitate, vel

Nota.

Dei sapientia. Erat præterea Lantfrancus adhuc quasi rudis Anglus, necdumque sederant animo eius quadam institutiones, quas repererat in Anglia. Quapropter com- plures de illis, magna fretus ratione, mutauit sola autoritatis suæ deliberatione. Ita- que dum illarum mutationi intenderet, & Anselmum, vnanimem scilicet amicum & fratrem, secum haberet, quadam die familiaris cum eo loquens, dixit ei: Angli isti, inter quos degimus, instituerunt sibi quosdam, quos colerent, sanctos. De quibus cum aliquandò, qui fuerint, secundum quod ipsimet referunt, mente reuoluo, de sanctitatis eorum merito animum à dubietate flectere nequeo. Et ecce vnus illorum

De S. El-
phego epi-
scopo.

est in sancta, cui nunc Deo auctore præsidemus, sede quiescens, Elphegus nomine, vir bonus quidem, & suo tempore gradu archiepiscopatus præsidens ibidem. Hunc non modò inter sanctos, verùm inter martyres numerant, licet eum non pro confessione nominis Christi, sed quia se pecunia redimere non voluit, occisum non negent. Nam cum illum, vt verbis vtar Anglorum, æmuli eius & inimici Dei pagani cepissent, & ta- men pro reuerentia illius ei potestatem se redimendi concessissent, immensam pro hoc ab eo pecuniam expetiuerunt. Quam quia nullo pacto poterat habere, nisi ho- mines suos eorum pecunia spoliaret, & nonnullos forsitan inuisa mendicitati subiu- garet, elegit vitam perdere, quàm eam tali modo custodire. Quid hinc igitur tua frater- nitas sentiat, au dire desidero. Et quidem ille, sicuti nouus Angliæ ciuis, hæc summam perstringens Anselmo proposuit.

Attamen causam necis beati Elphegi historialiter intuentes, videmus non illam so- lam, sed aliam fuisse ista antiquiorem. Denique non ideò tantum, quia se pecunia redi- mere noluit, sed etiam quia paganis persecutoribus suis ciuitatem Cantuariam & Ec- clesiam Christi in ea sitam concremantibus, ciuesq; innocuos atroci morte necanti- bus, Christiana libertate obsistere, eosq; à sua infidelitate conuertere nisus est, ab eis cap- tus, & crudeli examinatione est occisus.

S. Ansel-
mus docet
S. Elphegi
recte pro
martyre
haberi.

Sed Anselmus, vt vir prudens, viro prudenti iuxta interrogationem sibi proposi- tam simpliciter ita respondit, dicens: Palam est, quòd is, qui nè leue quidem contra De- um peccatum admittat, mori non dubitat: multò maximè mori non dubitaret, prius- quàm aliquo grati peccato Deum exacerbaret. Et reuera grauius peccatum videtur esse, Christum negare, quàm quemlibet terrenum dominum, pro redemptione vitæ suæ homines suos per ablationem pecuniæ illorum ad modicum grauare. Sed hoc, quod minus est, Elphegus noluit facere. Multo igitur minus Christum negaret, si vesa- na manus eum ad hoc mortem intendendo constringeret. Vnde datur intelligi, mi- ram peccus eius iustitiam possedisse, quandò vitam suam maluit dare, quàm sprete cha- ritate proximos suos scandalizare. Quamobrèm longè fuit ab eo illud Vx, quod Do- minus minatur ei, per quem scandalum venit. Nec immeritò, vt reor, inter martyres computatur, qui pro tanta iustitia mortem spontè sustinuisse veraciter predicatur. Nam & beatus Iohannes Baptista, qui præcipuus martyr & veneratur & creditur a to- ta Dei Ecclesia, non quia Christum negare, sed quia veritatem tacere noluit, occisus est. Et quid distat inter mori pro iustitia, & mori pro veritate? Amplius: Cum testante sacro eloquio, vt vestra paternitas optimè nouit, Christus veritas & iustitia sit, qui pro iustitia & veritate moritur, pro Christo moritur. Qui autem pro Christo moritur, Ec- clesia

Matt. 18.

minus minatur ei, per quem scandalum venit. Nec immeritò, vt reor, inter martyres computatur, qui pro tanta iustitia mortem spontè sustinuisse veraciter predicatur. Nam & beatus Iohannes Baptista, qui præcipuus martyr & veneratur & creditur a to- ta Dei Ecclesia, non quia Christum negare, sed quia veritatem tacere noluit, occisus est. Et quid distat inter mori pro iustitia, & mori pro veritate? Amplius: Cum testante

Matt. 4.
Iohan. 14.
1. Cor. 1.

sacro eloquio, vt vestra paternitas optimè nouit, Christus veritas & iustitia sit, qui pro iustitia & veritate moritur, pro Christo moritur. Qui autem pro Christo moritur, Ec- clesia

clesia teste, martyr habetur. Beatus verò Elphegus æquè pro iustitia, vt beatus Iohannes passus est pro veritate. Cur ergò magis de vnus, quàm de alterius vero sancto què martyrio quisquam ambigat, cum par causa in mortis perpeffione vtrunque detineat? Hæc me quidem, reuerende pater, in quantum perspicere possum, rata esse ipsa ratio docet: attamen vestra prudentia est, & me, si aliter sentit, ab hoc corrigendo reuocare, & quid potissimum in tanta re sentiendum sit, Ecclesie Dei docendo monstrare. Ad quod Lanfrancus: Fateor, inquit, subtilem perspicaciam, & perspicacem subtilitatem ingenij tui vehementer approbo & veneror, firmaque ratione tua edoctus, beatum Elphegum, vt verè magnum & gloriosum martyrem Christi deinceps me colere & venerari ex corde, gratia Dei iuuante, confido. Quod ipse postmodum deuotè executus est: quin & historiam vitæ ac passionis eius diligenti studio fieri præcepit. Quam quidem historiam, non solùm plano dictamine ad legendum, verùm etiam musico modulamine ad canendum à iucundæ memoriæ Osberno Cantuariensis Ecclesie monacho, ad præceptum illius nobiliter editam, ipse sua prudentia, pro amore illius martyris, celsius insigniuit, in signitam authorizauit, authorizatam in Ecclesia DEI legi cantarique instituit, nomenque martyris hac in parte non parùm glorificauit.

Matt. 14.

Iohan. 14.
1. Cor. 1.

Lanfrancus curat scribi historiâ S. Elphęgi.

Post hæc Anselmus ad agenda, propter quæ venerat, terras ecclesie Beccensis per Angliam adiit, vtilitati monachorum suorum per omnia studiosè secundùm Deum inseruiens. Vadens autem & ad diuersa monasteria monachorum, canonicorum, fratrum, necnon ad curias quorumque nobilium, prout eorum ratio ducebat, peruenient, lætissimè suscipiebatur, & suscepto quæque charitatis obsequia gratissimè ministrabantur. Quid ille? Solito more cunctis se iucundum & affabilem exhibebat, moresque singulorum, in quantum sine peccato poterat, in se suscipiebat. Nam, iuxta Apostolum, his, qui sine lege erant, tanquam sine lege esset, cum sine lege Dei non esset, sed in lege Christi esset, se coaptabat, vt lucrificeret eos, qui non modo sine lege, vt putabatur, beati Benedicti: sed & eos, qui seculari vitæ dediti, in multis viuebant sine lege Christi. Vnde corda omnium miro modo in amorem eius vertebantur, & ad eum audiendum famelica auiditate rapiebantur. Dicta etiam sua sic vnicuique hominũ ordini conformabat, vt auditores sui nihil moribus suis concordius dici posse faterentur. Ille monachis, ille clericis, ille laicis, ad cuiusque propositum, sua verba dispensabat. Monachos, vt ne minima quidem sui ordinis contemnerent, admohebatur, contestans, quia per contemptum minimorum, ruerent in destructionem & despectum omnium bonorum. Quod dictum sub exemplo viuarij proponebat, dicens clausuram illius distractioni ordinis monastici assimilari: Quandoquidem, inquit, sicut pisces decurrente aqua viuarij moriuntur, si clausuræ ipsius minutatim ac sæpè crepant, nec reficiuntur: ita omnis religio monastici ordinis funditus perit, si custodia eius per modicarum contemptum culpæ, paulatim à seruore sui tepescit, attestante scriptura, quæ ait: Qui modica despicit, paulatim decedit. Clericos quoque, qualiter se in sorte Dei custodire deberent, instruebat, eisque magnoperè esse cauendum, nè si à sorte Dei caderent, in sortem diaboli per neglectum conuersationis & ordinis sui deciderent. Coniugatos etiam, qua fide, qua dilectione, qua familiaritate, tam secundùm Deum, quam secundùm seculum sibi copulari deberent, edocebat: virum quidem, vt suam uxorem sicut seipsum diligeret, nec præter illam, aliam nõset: eiusque, sicut sui corporis, absque omni sinistra suspitione curam haberet. Mulierem verò, quatenus viro suo cum omni subiectione & amore obtemperaret, eumque ad benè agendum sedula incitaret, necnon animum eius, si fortè contra æquum in quenquam tumeret, qua affabilitate mitigaret.

2. Cor. 9.

Omnibus sua verba, pro cuiusque statu, accomodat.

Ecl. 19.

Hæc autem, quæ cum vel admonuisse, vel instruxisse, vel edocuisse dicimus, nõ eo, vt alijs mos est, docendi modo exercebat, sed longè aliter, singula quæque sub vulgaribus & notis exemplis proponens, solidæque rationis testimonio fulciens, ac remota omni ambiguitate, in mentibus auditorum deponens. Lætatur ergò, quisquis illius colloquio vti poterat, quoniam in eo, quodcunque petebatur, diuinum consilium in promptu erat. Hinc eum omnis sexus & ætas mirabatur, & mirando amplectebatur: quo quis potentior alijs erat atque præstantior, eo magis erat ad ministrandum ei deuotior atque procliuor. Non fuit comes in Anglia seu Comitissa, vel vlla persona potens, quæ non iudicaret se sua coram Deo merita perdidisse, si contingeret se Anselmo abbati Beccensi gratiam cuiusvis officij tunc temporis non exhibuisse.

Eius docendi modus.

Mira eius existimatio apud Anglos.

Rex ipse Vvilhelmus, qui armis Angliam ceperat, & ea tempestate regnabat, quàmtilis ob magnitudinem sui cunctis ferè videretur rigidus ac formidabilis, Anselmo tamè ita erat inclinatus & affabilis, vt ipso præfente, omninò, quàm esse solebat, stupentibus alijs, fieret alijs.

Pro sua igitur excellenti fama, Anselmus toti Angliæ notus, ac pro reuerenda fanctitate charus cunctis effectus, iter reperendi Normanniam ingreditur, ditatus multo plici dono, quod honori ac vtilitati ecclesiæ suæ vsque hodiè seruire dinoscitur. Familiaris ergò ei dehinc Anglia facta est, & prout diuersitas causarum referebat, ab eo frequentata. Vt autem omnipotens Deus demonstraret, se gratiæ ipsius, quam inuenerat apud homines, esse authorem, & illum apud se, quàm apud homines, gratiam inuenisse potiolem, quosdam viros per visum dignatus est visitare, & qualiter per eum ab infirmitate, qua nimis grauiter vexabantur, conualescerent, edocere. Horum, quæ dico, duos, qui inter suos non ignobilis famæ erant, exempli causa proponam: qui, sicut à veridicis ipsius monasterij, cuius Abbas diù extiterat, monachis accepi, in eodem ipso monasterio, illis præsentibus, per eum curati sunt.

Visio cuiusdam nobilis leprosi.

Quidam igitur vir nobilis & strenuus, in confinio Ponti ac Flandriæ præprensus habebatur. Hic in corpore lepra percussus, eo maiori mœrore afflictus est, quo se & à suis, contra dignitatem natalium suorum, pro obscenitate tanti mali, despici deserit, quæ videbat. Conuersus itaque ad Deum est, & crebris orationibus, cum ellemofynarum largitionibus, opem ab eo precabatur. Vna igitur noctium ei per visum quidam apparuit, monens, vt si pristinæ sanitati restitui vellet, Beccum iret, & apud Abbatem Anselmum efficeret, quatenus aquam, vnde manus inter Missam suam lauaret, in potum illi conferret. Qui visioni credulus, quò monebatur, impiger tendit, atque Anselmo, cur adueniret, secretò innouit. Stupet ille ad verba, & hominem vt à talibus desistat, multis modis adiurat. At ipse in precibus perstat, & multo magis, vt sibi misereatur, exorat, nec patitur, vt ea medicina fraudetur, vnde sibi cælestem salutem affuturam pro diuino promissò credebat. Quid plura? Vicit pietas pectus humilitatis, & pro homine Deum postulaturus, matutino tempore Missam secretius celebrat. Admittitur æger, & quam petebat aquam, de manu viri accepit. Quæ in potum illic sumpta, & hominem morbidum integerrimæ sanitati restituit, & in laudem Dei multorum ora dissoluit. Clam itaque virum, qui venerat, à se Anselmus emisit, denuncians ei in nomine Domini, nè vnquam hoc factum sibi ascriberet, sed sola diuina miseratione perfectum esse certissimè sciret, & hoc ita esse, tacita funditus mentione suæ personæ sciscitanti, bus responderet.

Leprosus sanatus aqua qua manus in Missa abluunt.

Item agrum aqua benedicta.

Quo etiam tempore quidam frater de congregatione, valida corporis infirmitate percussus, ad extrema deductus est. Huic in somno quidam adfuit, & quòd vitam atque salutem recuperaret, si aqua ab Anselmo sanctificata adspargeretur, ipsi promissit. æger verò Anselmum se visitantem solita visitatione, de aqua precatus est, & voluntatis compos effectus, euestigiò sanitati restitutus est. Hæc pro ostendenda gratia viri paucis dicta sunt. Attamen de gratia, quam meruerat apud homines, non multum his, qui mores illius nouère, mirandum video, propterea quòd quædam appetibilis suauitas, vbicunquè erat, ex conuersatione eius emergebat, quæ in amicitiam illius ac familiaritatem cunctos agebat. Ipsius etenim studij semper erga omnes extiterat, vt ea potissimum ageret, quæ alijs magis commoda esse posse intelligebat. Vnde cum interrogaretur, quid emolumenti acquirerent, qui seruata æquitate, aliorum voluntati in quibuscunquè possent concordare satagerent: quidve detrimenti incurrerent, qui suam potius, quàm aliorum voluntatem implere studerent, hoc modo respondebat: Qui aliorum voluntati concordare per omnia in bono nititur, hoc apud iustum iudicem Deum meretur, vt quemadmodum ipse aliorum voluntati in hac vita, ita Deus & omnia secum, suæ voluntati concordent in alia vita. Qui verò aliorum voluntate contempta, suam implere contendit, id eiusdem iudicis sententia damni subibit, vt quoniam ipse in vita præfenti voluntati nullius, nullus quoquè in futura velit aut debeat concors esse voluntati illius. Eadem quippe mensura, qua quisque alijs mensus fuerit, remetietur ei. Huius igitur rationis Anselmus consideratione subnixus, nulli grauis, nulli volebat onerosus existere, etiamsi à monachicæ institutionis auctoritate hac de causa deberet aliquantulum temperare. Et quidem, vt eum discretionis ordo docebat, nonnunquam ab ipsa seueritate alijs condescendendo temperabat. In

Studium concordie quid conferat.

Matt. 7.

*præscire.

quo quid hi sensuri sint, qui post nos ista fortassis lecturi vel audituri sunt, *præscire non

non possumus: Nos tamen, qui vitæ illius modum scire meruimus, magis in eo laudandum æstimamus, quod à rigore sui propositi aliquandò pro ratione descendebat, quàm si continuè in ipso rigidus indiscretè persisteret. Ratione siquidem agi, virtutis est: vitij verò, contra.

Inter hæc quidam clericus, ætate iuuenis, Boso nomine, Beccum venit, Abbatis colloquium expetens. Erat enim idem acer ingenio, & quibusdam perplexis quæstionibus inuoluerat animum, nec reperire quenquam poterat, qui eas sibi ad votum euoluere. Loquens igitur cum Anselmo, ac nodos ei sui cordis depromens, omnia, quæ desiderabat, ab eo sine scrupulo deceptionis accepit. Miratus ergò hominem est, & nimio illius amore deuinctus. Dehinc ergò cum eius allocutione familiariter potiretur, illectus ad contemptum seculi, emenso breui spatio, Becci monachus factus est. Cuius conuersioni simul & conuersationi diabolus grauiter inuidens, in tantam illum tentationis procellam demersit, vt succedentibus sibi varijs cogitationum tumultibus, vix mentis suæ compos existeret. Transierunt in hoc quidam dies, & seipsa semper fiebat immanior tentatio eadem. Turbatus ergò & mente confusus, Anselmum adiit, animique sui fluctus illi exposuit. At ipse, cum singula intellexisset, hoc solum pio affectu, scilicet, *Constat tibi Deus, ei respondit, ilicoque fratrem à se dimisit.* Euestigio autem tanta tranquillitas mentis illum secuta est, vt, sicut ipsemet mihi referebat, vltra quàm dictu credibile sit, subito alius fieret ab eo, qui fuit. Itaque omnis illa tentatio penitus euanuit, nec quicquam huiusmodi in se vltèius sensit. Fiebant præterea ab Anselmo plurima in hunc modum, quæ nos breuitati studentes, ex industria præterimus. Silentio quoque præterire placuit innumeros homines, tam per lauaturas manuum eius, quàm per reliquias ciborum eius, ante illum clam eo subtractas, à diuersis languoribus, sed maximè febris, curatos, dispensante Deo sua dona iuxta meritum fidei vniuscuiusque. Nam si cuncta, quæ indè à veracissimis viris accepimus, describere vellemus, loquacitati potius, quàm rerum gestarum simplici narrationi nos operam dare (vt reor) iudicari possemus. Quapropter nè nimis longum faciamus huiusmodi immorando, istis omisissis, tendamus ad alia. Verùm nè inculta oratio proluxa sui continuatione legentes seu audiètes fastidio grauet, hic primùm cœpto operi terminum ponamus, quatenus illis, quæ magis delectant, recreati, aliud exordium, sequentia nôsse volentes, expediti reperiant.

Boso fit monachus sed accerimè vexatur demonis tentatiõe.

Citò liberatur.

Multa miracula.

LIBER II.

Defuncto memorato rege Anglorum Vuilhelmo, Vuilhelmus filius eius regnum obtinuit. Hic sublato de hac vita venerabili patre Lātfrāco, ecclesias ac monasteria totius Angliæ graui nimium oppressione afflixit. Cuius oppressione anno quarto Anselmus inuitatus, immò districta interpellatione adiuratus ab Hugone Cestrensi comite, multisque alijs Anglorum regni principibus, qui cum animum suarum medicum & aduocatum elegerant, & insuper Ecclesiæ suæ præce atque præcepto pro communi vtilitate coactus, Angliam ingressus est. Pridiè igitur natiuitatis beatæ Dei genitricis & perpetuæ virginis Mariæ, Cantuariam venit. Vbi, cum quasi ex præfagio futurorum multi & monachi & laici conclamarent, illum archiepiscopum fore, summo manè à loco discessit, nec villo pacto acquiescere petentibus, vt ibi festum celebraret, voluit. Venienti autem ei ad curiam regis, optimates qui quæ alacres occurrerunt, magnoque ipsum cum honore susceperunt. Rex ipse solio exiit, & ad ostium domus viro gaudens occurrit, ac in oscula ruens, per dexteram eum ad sedem suam perduxit. Confident, & læta interim quædam inter se verba permiscerunt. Deindè Anselmus secretiùs cum rege acturus, cæteros secedere monet. Omisissis igitur monasterij sui causis, pro quibus maximè illuc venisse putabatur, regem de his, quæ fama de eo ferebat, Anselmus arguere cœpit, nec quicquam eorum, quæ illi dicenda esse sciebat, silentio pressit. Penè etenim totius regni homines omnes talia quoridè, nunc clam, nunc palam, de eo dicebant, qualia regiam dignitatem nequaquam decebant. Finito colloquio, diuisi ab inuicem sunt, & de ecclesiæ suæ negocijs ea vice ab Anselmo nihil actum est.

Festum natiuitatis S. Mariæ.

Deinde Cestram ad comitem abiit, ac in partibus illis degeré per plures dies ex necessitate compulsus est. Interea rex Vuilhelmus graui languore corripitur, & penè ad extrema perducitur. Suadetur ei inter alia à principibus, vt de matre totius regni ecclesia, videlicet Cantuariensi, cogitet, & eam à pristina viduitate & calamitate per institutionem pontificis releuet. Acquiescit ille consilio, & Anselmum in hoc opus fore dignissimum pronunciat. Acclamatur ab vniuersis, edictum regis laudat clerici & populus omnino, nec resonat ibi vlla contradictio cuiuslibet hominis. Audit hoc ille, & fere vsque ad exanimationem sui contradicit, reluctatur & obsistit. Præualet tamen ecclesie Dei conuentus. Rapitur ergo, & violenter in vicinam ecclesiam cum hymnis & laudibus portatur magis, quam ducitur. Acta sunt hæc anno Dominicæ incarnationis millesimo nonagesimotertio, pridie Nonas Martij, prima Dominica Quadragesimæ. In subsequenti autem festo Paschæ Vintoniam Anselmus aduenit, & in suburbio ciuitatis hospitatus est. Vna igitur nocte in tecta suburbij per incuriam ignis dilabitur. Quo crescente, ædificia quæque passim consumebantur. Et iam ignis idem hospitium Anselmi consumpturus, duabus tantum domibus interpositis, aderat. Quibusdam igitur ea, quæ in domo erant, absportantibus, interdixit domina domus, affirmans se nullo modo sibi vel suis aliquid damni timere, quæ tantum hospitem, hoc est, Anselmum archiepiscopum meruisset secum habere. Pro quibus verbis Balduinus, vir strenuus & monachus, mulieri compassus, suasisit Anselmo, vt hospiti suæ subueniret. At ille: Ego? in qua re? Egrederere, inquit, & signum crucis igni oppone: arcebit illum. fortè Deus. Respondit: Pro me? Nihil est, quod dicis. Egressus tamen domum est, timore incendij ductus, & visis flammantibus globis, à venerabili Gundulfo episcopo & ab eodem Balduino contra ignem signum sanctæ crucis erecta in altum dextera edere coactus est.

Mirabile dictu: Non prius manum extenderat, quam in se incendium retorqueri, flammam deficere cerneret, ita vt domum etiam, quam vorare cœperant, semiuersam relinquere.

Igitur Anselmus propter multas rationes, quæ internenerant, nondum consenserat electioni, quæ de se facta fuerat, vt pontifex fieret: sed tamen detinente illum rege, morabatur in Anglia, conuersante cum eo ex iussu regis præfato Gundulfo Roffensi episcopo, & ei, quæ opus erant, ministrante. Ablatis autem de medio rationibus illis, tandem post longum temporis spatium obedientia simul ac necessitate constrictus, consensit, & pridie Nonas Decembris debito cum honore ab omnibus episcopis Angliæ, Cantuariæ consecratus est. In qua consecratione Euangelica illa sententia super eum reperta est: Vocauit multos: Et misit seruum suum hora cœnæ, dicere inuitatis vt venirent, quia iam parata sunt omnia. Et cœperunt simul omnes excusare. Dehinc cum se regali curiæ in Natiuitate Domini Iesu præsentasset, & honorificè à rege susceptus, primos dies festiuitatis circa regem lætus transegisset, post instinctu diaboli hominumque malorum mutatus est animus regis contra eum, eò quod ipse, spoliatis hominibus suis, mille libras denariorum ei pro agendis munificentia suæ gratis dare noluit: & ita principe turbato, à curia discessit. Veniens autem in villam suam, quæ Berga vocatur, dedicauit ibi ecclesiam ad parochiam pertinentem: quam quidem antecessor eius Lanfrancus construxerat, sed obitu præuentus, dedicare nequiverat. Ad quam dedicationem quidam clericus inter alios de Londino veniens, seque inter clericos viri quasi ad comministrandum mittens, chrismatorium pontificis clam subripuit, & in turbam mergens, fugam arripuit. Dum igitur iter, quod Londoniam ducit, ingressus cum furto fuisset, reflexit gressum, non autumans se ad locum, quem fugiebat, festinare. Sed cum rediens adunatæ plebis multitudinem reperisset, animaduertit se cupitum iter permutasse, & qua venerat, viam repetit. Aliquantum processerat, & iterum visum est sibi eò tendere, quò fugiebat. Factum est hoc frequentius, & nunc hæc, nunc illac, nesciens quò iret, erroneus ferebatur. Populus autem, qui cum sic se habentem intuebatur, quidnam haberet mirabatur. At vbi ministri pontificis vas chrismatis perditum esse cognouerunt, confusi & tumultuantes discurrunt, quod perditum erat, hinc inde quærunt, ignorantes à quo vel vbi id certò quærere debeant. Rumor damni fertur in populum, & opinio multorum cadit erroneum in clericum. Capitur, & sub cappa illius vas abreptum inuenitur. Refertur antistiti, quòd actum erat. At ipse modesto vultu, menteque tranquilla statim iussit culpam ignosci, & clericum ad

Ecced quã
inuitus cre
atur archi
episcopus.

Nota fan
cti viri mo
destiam.

Tandem
se finit cõ
secrari.

Luc. 14.

Rex in cõ
ira inflam
matur.

Punitur
diuinitus
facilegus.

ad sua liberum dimitti. Tunc ille iter, quod furto grauatius nullatenus tenere sciebat, liberilico & nihil hæsitans, ingressus agebat.

Post hæc paucis diebus interpositis mandatur ad curiam ire Anselmus, regem mare transiturum sua benedictione prosecuturus. Qui transitus dum vento obstante differatur, Anselmus opportunum se tempus nactum existimans, regem pro ecclesiarum, quæ de die in diem destruebantur, releuatione, pro Christianæ legis, quæ in multis violabatur, renouatione, pro diuersorum morum, qui in omni ordine hominum quotidie nimis corrumpiebantur, correctione cepit interpellare. Quæ ipse omnia cum magna indignatione suscipiens, nec se causa illius quicquam de omnibus acturum fore protestans, hominem discedere, nec se transfreturum diutius ibi expectare iratus præcepit. Considerans Anselmus post hæc, quid quietis perdidit, quid laboris inuenit, anxiatus est spiritu, & vehementi dolore attritus. Ducebat enim ante oculos suæ mentis, qualem in Prioratu & Abbatia positus, vitam agere solebat, quàm scilicet iucundè in Dei & proximi charitate quiescebat ac delectabatur, quàm deuotè, verba vitæ loquens, ab omnibus audiebatur: quàm deuotius ad suam, ut sperabat, cumulum retributionis, quæ dicebat, opere exercebatur: & nunc econuerso cum in melius per episcopatum proficere debuisset, eccè die ac nocte in secularibus laboribus, videbat se nec Deo, nec proximo secundum Deum, iuxta pristinum morè intendere posse, nec quenquam ex ore suo verbum vitæ, quod factò impleteret, ad suam, ut reputabat, detrimentum mercedis audire velle.

Rex ab eo
admoni-
tus irasci-
tur.

Accefferant istis in augmentum mali sui, crebræ suorum hominum oppressiones, quotidie auribus suis insonantes, & minæ malignantium, dereriora in posterum pollicentium, circumquaque detonantes. Sciebat enim, regiam mentem contra eum in furorem concitatam esse: & ob hoc quisque malus beatum se fore credebat, si quod illum exasperaret, vilo ingenio facere posset. Multis itaque ac diuersis iniuriarum procellis fatigabatur, & nulla terreni honoris vel commodi suauitate, vnde consolationem haberet, fovebatur. Verùm salua in omnibus & ad omnes innocentia suæ conscientia, modicum respirabat ab his, & magnoperè consolabatur, si quando, se monachorum claustrò inferre, & quæ institutio vitæ ipsorum expetebat, coram eis effari valebat: Quod ipse quadam vice, capitulo eorum præsidens, & more de huiusmodi liberius agens, dicendi sine completo, iucunda hilaritate alludens, iocosa comparatione innotuit, dicens: Sicut bubo, dum in cauerna cum pullis suis est, lætatur, & suo sibi modo bene est: dum verò inter coruos aut corniculas, seu alias aues est, incuratur ac dilaniatur, omninoque sibi malè est, ita & mihi. Quando enim vobiscum sum, bene mihi est, ac grata & singularis vitæ meæ consolatio. Quando verò remotus à vobis, inter seculares conuersor, hincidè variarum me causarum incurfus dilacerant, & quæ non amo, secularia negocia vexant. Malè igitur mihi est, quando sic sum, ac tremens pertimesco, nè meum huiusmodi esse, procreet immane dispendium animæ meæ. Ad quod verbum, licet alludens, ut dixi, cepit amarissimè flens subinferre, & ait: Sed quæso miseremini mei, miseremini mei vos amici mei, quia manus Domini tetigit me. Quia ergò in tali conuersatione magnoperè respirabat, ea sibi deficiente, grauitèr suspirabat. Deum testor, me sæpè illi sub veritatis testimonio audisse protestatè, quod libentiùs vellet in congregatione monachorū pueri loco inter pueros sub virga magistrī pauere, quàm per pastorem curam toti Britannia prælatus, in conuentu populorum cathedræ pontificali præsidere.

Multis ex-
gitatur vir
sanctus in-
iurijs.

Elegans si-
militudo.

Nota san-
cti viri di-
ctum me-
morabile.

Fortè dicet aliquis: Si tam bonum, tam iucundum erat illi habitare cum monachis, cur non continuè habitabat Cantuariæ cum suis? Ad quod ego: Si hoc solum sibi possibile esset, magno se consolatum putaret. Sed & hoc partim remotio villarum suarum, partim vsus & institutio antecessorum suorum, partim numerositas hominum, sine quibus eum esse pontificalis honor non sinebat, illi adimebat, eumque per villas suas ire ac inibi degere compellebat. Præterea si Cantuariam assiduè incolet, homines sui ex aduectione victualium oppido grauantur, & insuper à præpositis, ut sæpè contingebat, multis ex causis oppressi, si quem interpellarent, nunquam præsentem haberent, magis ac magis oppressi in destructionem funditus irent. Nullo tamen loco vel tempore sine suis monachis & clericis erat: his duntaxat exceptis, qui ad eum ex diuersis locis confluentes, rarò decerant. Omnes etenim ad se venientes, dulci alacritate suscipiebat, & cuique pro sui negocij qualitate efficaciter respondebat. Videres siqui-

dem istos scripturarum sententijs ac quaestionibus inuolutos, mox, ratione propo-
sita, ab eo euolui: istos in morum discretionem nutantes, non segnius informari: illos
necessariorum rerum tenuitate laborantes, datis, quibus opus habebant, ab inopia rele-
uari. Nec ista largitas solummodo monachorum seu clericorum penuriam subleua-
bat, sed in quosq; laicos ea indigentes, ea sibi subueniri petentes, pro posse & nonnun-
quam ultra posse pij patris redundabat.

De incar-
natione
verbi libri
edit.

Quoties autem opportunitas sese praebebat, in remotiorem camerae suae locum se-
cedere, solisque caelestibus studijs consuevit inhaerere. Vnde fidei Christianae zelo com-
motus, egregium & pro illius temporis statu, pernecessarium opus de Incarnatione
verbi composuit. Quod opus epistolari stylo conscriptum, venerabili sanctae memo-
riae Urbano Romanae Ecclesiae summo pontifici dicauit, destinauit. Quod ille gratiosè
suscipiens, ac inuincibili veritatis ratione subnixum intelligens, in tanta autoritate
habuit, vt postmodum contra Graecos in concilio Barenfi, cuius suo loco mentio fiet,
disputans, inde robur suae disputationis assumeret, & quam damnabilis fuerit error eo-
rum in hoc, quod spiritum sanctum à filio procedere negabant, adstrueret. Sed nos ista
praetermittentes, & certae narrationi operam dantes, dicamus quod ipse Anselmus,
ad refectorem corporis sedens, modò de sacra, quae coram eo legebatur, lectione,
materia loquendi sumpta, conuiescentes aedificabat: modò ex sua parte sacra verba, e-
differens loco sacrae lectionis, praesentium mentes instruebat: modò de aliqua re vili
vel necessaria requisitus, requirerem pariter & coaudientes, mira suauitate reficiebat.
Huius rei cogoscenda gratia, quod leuius occurrit, exempli causa vnum subijciam: nò
quò vlla doctrinae eius efficacia per hoc designetur, sed vt in quibus lingua eius inter
carnales epulas versari solita fuerit, paulisper intimetur.

Cōcilium
Barense.

In mensa
vt se gesse-
rit.

Venit ad eum quadam vice quidam ex seculari vita monachus factus, consilium de
vita sua flagrans. Hic cum aliàs familiarius ei locutus fuisset, inter prandendum op-
portunitate poritus, dixit: quia cum se in seculari vita teneret, intellexit non rectum
fuisse iter suum pergendi ad vitam. Quamobrem, inquit, relicto seculo, veni ad ordi-
nem monachorum, sperans me ibi posse penitus intendere vitam perenni & Deo. Ecce
autem ex praeepto Abbatis mei secularibus negocijs intendo, & dum res Ecclesiae
contra seculares defendere tuerique desidero, placito, litigo, nec mihi forsitan magna
cura est, si alij perdunt in meo lucro. Quapropter ferè cogor desperare, dum ea, quae
reliqui cum tot peccatis videror administrare. Ad haec Anselmus tali sub exemplo re-
spondit. Tota vita hominum comparari potest molendino, super praecipitem fluiuium
constituto. Sit igitur in hoc molendino ad manum hominis molens mola: qua qui
molunt, alij sic suam farinam negligunt, vt tota in fluiuium labatur ac defluat: alij par-
tem retenta, partem in praeeptis ire sinant: alij totam colligant, atque in sua custodia con-
dant. Horum scilicet, qui nihil sibi de farina seruaui, quod in vesperè comedat, non
habebit. Qui parum retinuit, pro portione sua parum inueniet. Qui totam collegit,
largè se pascere poterit.

Vita homi-
num mo-
lédino cō-
paratur.

Nota di-
uerfos ho-
minu scō-
pos.

Itaque molendino assimiletur, vt dixi, vita hominum: Mola, actus illorum. Nam
sicut mola, dum aliquid molit, in circuitu ducitur, & circumducta simili cursu saepe re-
ducitur: sic & actus humani quibusque temporibus in se reuertuntur. Verbi gratia: A-
rant homines, seminant, metunt, molunt, panificant, comedunt. En circuitum suum
mola peregit. Vltrane quiescit? Nequaquam: Repetitur enim id ipsum. Aratur, semi-
natur, metitur, molitur, fit panis & comeditur. Haec fiunt omni anno, & more mole
recurrunt in idipsum. Videas ergò hominem cuncta opera sua pro terreno commodo
facientem, nihil in eis nisi transitorium quid desiderantem. Iste quidem molit, quia
operatur: sed tota farina sua, qui fructus est operis, à fluitio, id est, à fluxu secularis de-
siderij rapitur ac praecipitatur. Hic cum in fine vitae suae molendinum egressus, atq; in
domum suam reuersus, operum suorum fructus manducare voluerit, nihil inueniet,
eò quod fluiuius torrens totum absorbit. Ieiunabit ergò vae misero, in aeternum. Est
alius, qui suam non omnimodis farinam perdit, quoniam nunc aliquam pro Deo e-
leemosynam facit, nunc ad Ecclesiam pro Dei seruitio vadit, nunc infirmum visitat,
nunc mortuum sepelit, & alijs in hunc modum bonis intendit. Verum cum is ipse
voluptatibus carnis inseruit, pro illata iniuria per odium sauit, humanis laudibus pa-
scitur, crapula & ebrietate sopitur, horumque similibus eneruatur, nè farinae pars ma-
xima pereat, nequaquam cautus inuigilat. Quid de isto erit in futuro, nisi quia recipiet,
prout gessit?

Tam tertium genus in ordine monachorum attende. Est igitur monachus sub Abbatibus sui imperio positus, obedientiam in omnibus, quæ sibi secundum Deum iniunguntur, professus, sua, quantum in se est, voluntate nunquam claustra monasterij pro quouis seculari negotio egredi volens. Huic fortè præcipitur, vt extra claustrum ad custodiendam aliquam ecclesiæ villam eat. Excusat se, & nè fiat, obsecrat. Perstat Abbas in sententia sua, & per obedientiam iubet peragi imperata. Non audens ille recusare, parer. Ecce venit ad molam, necessariò illum molere oportet. Insurgunt hinc inde querelæ, placita, lites. Custodiat ergò sapiens monachus farinam suam, eamque in vas suum diligenter recipiat, nè in fluuium defluat. Quo, inquis, pacto? Nihil per inanem iactantiam agat, nihil quod Deus prohibet, cuiuslibet lucri gratia faciat. Obedientiæ, quæ sibi iniuncta est, ita studeat, vt & res ecclesiæ contra omnes viriliter iusteque tueatur & protegat, & de alieno per iniustitiam sub dominium ecclesiæ nil redigere sataget. Si in huiusmodi conuersatur & viuit, quanuis aliquandò pro talibus Missas perdat, non nunquam loquatur, cum fratres in claustro tacent, & quædam similia horum faciat vel dimittat, quæ ipsi nec faciunt, nec dimittunt: obedientiæ virtus, quam exercet, hæc cuncta consumit, & vas suum integrum seruans, farinam de sua mola fluentem, quæ illum æternaliter pascat, totam ac puram colligit atque recondit. Non enim secundum carnem, sed secundum obedientiam incedit, ac per hoc, vt Apostolus ait, nihil damnationis illi erit. Et quid de illo sentiendum est, inquit, qui se vltro ad dispositionem villarum offert, atque vt id, quod cupit, ad effectum perueniat, clam sibi adiutores aduocat, munera pollicetur, gratiam spondet? Refert: Nihil hoc ad propositum monachi pertinet. Ait: Quarè? Nonne hic talis, licet hoc, quod dixi, cupiat, tamen sine licentia prælati sui nil facere tentat? Respondit: Licentia multos deceptit. Obedientia enim & inobedientia contraria sunt. Harum media, licentia est. Is igitur, quem obedientia non constringit claustra monasterij egredi, vult tamen exire, regulæque districtiorem licenter declinare, quanuis nolit sine licentia id præsumere, & idcirco actum suum licentia, qua nititur, possit defendere, peccatum tamen habet ex illicita voluntate. Nec enim postquam mortuus mundo claustrum subiit, ad mundi negotia vel voluntate vllatenus redire debuit: Quia tamen ipsum velle suum non, nisi permissus, factò implere voluit, obedientia, quam in hoc amplexus est, ipsum factum excusabit: sed velle, quod contra obedientiam habuit, periculosum, nisi poenituerit, illi erit. Quod nonnulli minus attendentes, licentia, quam pro implenda voluntate sua expetunt, sæpè falluntur.

De monachis ex obedientia extra claustrum ad curantibus.

Nota obedientiæ virtutem.

Rom. 8.

De monachis ad negotia adspirantibus.

Hæc, vt dixi, non pro ostendenda doctrinæ suæ qualitate proposui, sed quibus inter epulas occupari solitus erat, leui exemplo monstraui. Nam si de humilitate, de patientia, de mansuetudine, & de hac, quam nunc paululum tetigi, obedientia, nec non de alijs innumeris ac profundis sententijs eum, vt singulis ferè diebus audiebam, dissestantem introducerem: aliud opus cudendum, & quod in manu habemus, esset intermittendum. Quando ergò, ait aliquis, manducabat? Manducabat planè inter loquendum, parè quidem, & vt mirareris, vnde viueret. Verùm tamen fatebatur, & verum esse cognouimus, quia dum alicui longæ disputationi occupatus erat, magis solito nescienter edebat, nobis, qui propinquo sedebamus, clanculo panem ei nonnunquam subministrantibus. Cum verò absentibus hospitibus priuatum cum suis ederet, & nulla quæstio spiritualis cuiusuis ex parte prodiret, prælibato potiùs quàm sumpto cibo, mox cessabat, lectioque intendens, manducantes expectabat. Quòd si aliquem cerneret aut pro sui expectatione celerius comedentem, aut fortè cibum relinquentem, vtrunque redarguebat, & quò suo commodo, nihil hæsitantes, operam darent, affectuosè admonebat. Vbi autem alios libenter edentes advertebat, affabili vultus iocunditate super eos adspiciebat, & adgaudens, leuata modicum dextra, benedicebat eis, dicens: * Bene faciat vobis.

Cibi magna pars monia.

pro. * Bene verat.

Exposito igitur, quibus modulis Anselmus inter suas epulas delectari consueuerat, vt paucis exponatur, quibus etiam alijs horis intenderit repetam, quod de eo me superius dixisse recordor, videlicet: Eius ori nunquam Christus defuit, siue iustitia, vel quicquid ad veram vitam pertinet: Omneque tempus perditum iri asserbat, quod bonis studijs aut necessariæ utilitati non seruièbat. Opinari autem illum secus vixisse, quàm docebat, profiteor nefas esse. Nam cum illum, ex quo religionis habitum sumpsit v. l. que ad susceptam pontificatus dignitatem, omnium virtutum ornamentis ratum sit studuisse, ipsasque virtutes, in quorumcunque mentibus poterat, verbo & exemplo inse-

ruisse:

ruiſſe: ita nihilominus ratum eſſe confirmamus, eum totius Britanniae Primatem factum, omnimodis in hac parte claruiſſe. Vnde etiam pro ipſarum indiſcreta, ceu nonnullis & mihi quoque aliquando viſum eſt, virtutum cuſtodia ſaepe reprehenſus, & quod monachus clauſtralis, quam Primas tantae gentis eſſe deberet, preiudicatus eſt. Hoc pro excellenti humilitate eius, hoc pro immenſa patientia eius, hoc pro nimia abſtinentia eius dicebatur: dictum accuſabatur, accuſatum damnabatur. Praecipue tamen in ſeruando manſuetudinem, indiſcretionis arguebatur: quoniam ſicut a pluribus putatum eſt, multi, quos Eccleſiaſtica diſciplina corrigere debuerat, intellecta lenitate eius, in ſuis prauitatibus quaſi licite quieſcebant. Verum audita ſuper his excuſatione ſua, (nam neminem ſpernebat, nemini rationem ad inquiſita reddere contemnebat) mox liquidò cognoscebatur, ipſum aliter quam faciebat, minimè in talibus facere debere vel poſſe, dum ſe in regula verae diſcretionis vellet abſque errore tenere.

Eximia
virtutes
eius.

Mundi hu-
ius nego-
ciji occu-
panti, quam
illi fuerit
moleſtum.

Nota fan-
ta viri de
ſciſporecti
monium.

Multipli-
ces eius af-
ſiſtiones.

Patientia
eius.

A dome-
ſticis, quae
paſſus ſit.

Secularia vero negotia aequanimiter ferre nequibat, ſed pro ſuo poſſe modis omnibus ſuam eis praesentiam ſubtrahebat. Si quando autem talis cauſa emergebat, vt ei neceſſario intereſſe oporteret, ſoli veritati ſtudere, nulli fraudem, nulli quodlibet prauiudicium, quantum ſua intererat, patiebatur inferri. Si vani clamores, ſi contentiones, ſi iurgia, vt ſit, oriebantur, aut ea ſedare, aut citius ſeſe abſentare curabat. Niſi enim ita faceret, radio affectus, ſtatum animo deſiciebat, & inſuper grauem corporis aegritudinem incurrebat. Quam conſuetudinem eius edocti, ſaepe illum, re ipſa cogente, de medio multitudinis eduximus, proponentesque aliquam ex diuina pagina quaestione, illico corpus & animam eius, quaſi ſalubri antidoto medicatum, in conſuetum ſtatum reduximus. Requiſitus autem, quamobrem ſic imbecillis ad ſeculares cauſas aut puſilla nimis exiſteret, reſpondebat: Qui omnium ſecularium rerum amorem ac concupiſcentiam ab animo meo iam dudum pepuli, qualiter in cauſis earum fortis & diligens exiſtam? Immo veritatem dico, non mentior, quia quando ipſae mihi ſeſe importune & ex neceſſitate ingerunt, ita mens mea illarum horrore concutitur, ſicut infans, cum aliqua terribilis imago vultui eius ingeritur. Nec in earum diſpoſitione magis delector, quam puer in vberibus matris delectatur, dum illis, acerba amaritudine ſuperlitis, ablaſtatur. His neceſſitatibus actus, totam domus ſuae curam & diſpoſitionem domino Balduino monacho, cuius ſupra meminimus, impoſuit, quatenus ad nutum illius cuncta penderent, & ſtatuta extra ordinationem eius irrita fierent. Ita igitur ſecuritate potitus, ſpiritualibus diſciplinis & contemplationi operam dabat.

Veruntamen diuerſae tribulationes & anxietates, quas tum propter terras Eccleſiae, quas quidem maligni iniuria, rege non prohibente, inuadebant: tum pro pecuniarum exactiõibus, quae totum regnum, ſed maxime ſuos homines in immenſum deuaſtabant, tum pro monaſteriorum oppreſſionibus, quas ſedare non poterat, & quotidie ad eum referrebantur: tum pro multis alijs in hunc modum ſaepe patiebatur, haec eius quietem interrumperebant, & aliena quaedam meditari compellebant. Praeterea hi, qui ante epiſcopatum viro ſubmiſſi, cum diligebant, diligendo fauebant, fauendo quaeque electa de ſuis alacres conferebant: nunc terras Eccleſiae petere, nunc equos rogare, nunc pecuniam, nunc hoc vel illud, ad quod ſcilicet ſua quaeque voluptas trahere, ab eo precari. Aduerteres itaque petita obtinentes, in praesentia eius ſicta pace adgaudere, retributiones & obſequia polliceri: alios, in contraria lapſos, honori eius detrudere, homines eius pro poſſe impugnare, in immenſum minari.

Ille autem in patientia ſua ſciens poſſidere animam ſuam, cum his, qui oderunt pacem, erat pacificus, verba manſuetudinis & pacis ſemper reddes impugnatõibus ſuis, cupiens malum illorum in bono vincere. Attamen ea, quae poterant in ſequenti tempore Eccleſiae ſuae damno eſſe, nequaquam aequo animo tolerare, aut ſub negligetiam cadere patiebatur. Sed quid dicam? Tanta cupiditas ea tempeſtate dominabatur in mentibus quorundam, vt nec patientia ipſius deliniti, monitis acquieſcerent: nec terroribus pulſati, caecitatem ſui cordis exirent. Verum de extraneis non multum forte mirandum. Ipſe ſui proprijs ac domeſticis homines, mentiti ſunt ei & infideles facti. Animaduertentes quippe manſuetum, lene, ſimplexque cor eius, in pluribus cauſis fraudulenta calliditate, compoſitisque ſermonibus eum multoties circumuenire, & quae illius iuris eſſe debebant, diminuentes, ac exinde ſua non iure augentes, quae ei fuerant alligati, fidem perdere. Quae de re cum a Balduino alijsque fidelibus ſuis nimiae ſimplicitatis minorisque prudentiae familiariter reprehenderetur, ſimplici admiratione reſpondebat, dicens: Quid eſt hoc? Nonne Chriſtiani ſunt? Et ſi Chriſtiani, num

ani, num alicuius commodi causa vellent contra fidem suam scienter mentiri: Nihil est. Tanto nempe studio mihi loquentes sua verba componunt, & ea, fide sua interposita, vera esse iurant, vt incredulitati putetur posse ascribi, nolle credere eos ipsa veritatis firmitudine niti. Dicebat hæc ille, æstimans ipsos sibi nolle, quod sciebat se nemini face re velle. Cumque responderetur, sui moris illos non esse, aiebat: Fateor, malo decipi, bona de illis credendo, etiam si me nesciente mali sunt: quàm decipere meipsum, cre dendo mala de ipsis, quos nondum verè probavi, quod boni non sint.

Hæc tamen in principio pōtificatus sui dicta meminerim. Postmodum enim rei ve ritas viro innotuit, & quæ sibi à verè suis dicta fuerant, nimis vera fuisse cognouit. Quã uis igitur solitam fidem non ex toto verbis eorum deinceps præbuerit, tamen suis re bus in posterum non parùm obfuit, quod ipsis in principio tam credulus fuit. Siquidẽ illi certò scientes, eum pro malis sibi illatis ad mala reddenda cor non habere, à timo re suspensũ, sibi que ipsis deteriores effectũ, in peius profecere. Quod pater tractans apud se, magis illorum, quam subseq̃ui præuidebat, perditioni, quàm suæ indoluit transi toriæ deceptioni. Pro qua tamen deceptione & fidei non seruata corruptione, sæ p̃ Anselmus dicere solitus erat, eos quandoque aut in se, aut in liberis suis de rebus Ecclesiæ, quibus nunc in sublimẽ raptabantur, exheredandos, & antiquæ paupertati, in qua nati fuerant & nutriti, sub iugandos, aut certè aliqua graui & contumeliosa vin dicta ante mortem vel in morte, quod deterius esset, puniendos. Quod dictum eius iã in quibusdam completum videmus, & ex hoc, quid alijs etiam timendum sit, conie ctamus. Ideò autem eos corrigere nequibat, quoniam ipsi more denfarum spinarum perplexi, argutis verborum assertionibus se tales non esse, qui huiusmodi correctione opus haberent, affirmabant. At ille contentioni seruire deuitans, dimittebat eos sibi, ti mens nè mensuram discretionis excederet, si in rimandis actibus illorum nimis studio sus existeret. Nil enim in mundo magis, quàm peccare, timebat. Conscientia mea teste, non mentior, quia sæpè illum sub veritatis testimonio profitentem audiui, quoniam si hinc peccati horrorem, hinc inferni dolorem corporaliter cerneret, & necessariò vni eorum immergi deberet, prius infernum, quàm peccatum, appeteret.

Aliud quoque non minùs forsàn aliquibus mirum dicere solebat, videlicet malle se purum à peccato & innocentem, gehennam habere, quàm peccati forde pollutum, cae lorum regna tenere. Quod dictum cum aliquibus extraneum videretur, reddita ratio ne temperabat, dicens: Cum constet solos malos in inferno torqueri, & solos bonos in caelesti regno foueri: patet, nec bonos in inferno, si illuc intrarent, posse teneri debita poena malorum, nec malos in caelo, si fortè accederent, frui valere felicitate bonorum. Propter hæc magno studio semper nitetur peccatorum contagia deuitare, & quic quid eis aliquam nascendi occasionem poterat ministrare, ab intentione sua omni so licitudine propulsare. Nec in his momentaneus erat. In his denique versabatur quoti diana institutio morum eius, in his stabat assidua conuersatio vitæ eius, in his vige bat indeficiens executio propositi eius, in istis Deo seruiebat, pro his quibusque bonis ac ceptus erat, per hæc vitam æternam adipisci satagebat.

Regem autem de transmarinis locis regressum Anselmus adiit, & vt sibi Romam ad Papam Vrbanum pro stola sui archiepiscopatus eundi licentiam daret, humiliter petijt. At ille ad nomen Urbani turbatus, dixit se illum pro Papa non tenere, nec suæ cõ fuerudinis esse, vt absque sua electione alicui liceret in regno suo Papam nominare. Hinc igitur orta quædam dissensio grauis est, sed in aliud tempus discutienda est dilata. Iubetur ergo, vt totius Angliæ episcopi, abbates & principes, ad discussionem dissidij huius apud castrum, quod Rothingham dicitur, veniant. factum est, & tertia septima na Quadragesimæ, iuxta edictum, conuenerunt. Causa in medium ducitur, & Ansel mus diuersis querelis hinc inde concutitur. Siquidem multi, & maximè episcopi, regiæ voluntati fauere volentes, spreto æquitatis iudicio, id probare nitentur, quod Ansel mus, salua fide, quam regi debebat, nullatenus posset in regno Vrbanum, sedis Aposto cæ præfulem, pro Papa tenere. Quibus cum plura, quæ ratio tulerat, obiecta fuissent, & Anselmus eos ex verbis Domini, Reddite quæ sunt Cæsaris, Cæsari, & quæ sunt Dei, Deo, alijsque nonnullis, quæ ratio nulla refellere poterat, pentiùs infrenasset: illi econ trà, quid dicerent, non habentes, cum in regem blasphemare vno strepitu conclama uerè, quandoquidem ausus erat in regno eius, nisi eo concedente, quicquam vel Deo ascribere.

Igitur ad vnam regiæ indignationis vocem quidam ex episcopis archiepiscopo suo atque

Ecclesiæ bona sibi temere vsurpanti bus euentura prædicit.

Nota viri sancti sententiam, cum prius nota tu digna.

Dissensio inter Anselmum & regem Angliæ.

Matt. 22.

Episcopi Angliæ nolunt suo parere Primati.

atque primati omnem subiectionem, professam obedientiam vno impetu abnegant, eique vnitatem fraternæ societatis pari voto miserandi abiurant: quidam verò in eis, tantum quæ ex parte Vrbanæ Papæ præciperet, illi se obedituros negant. Episcopi itaque omnes, qui affuerant, Roffensi solo excepto, aut vno aut alio modo debitam illi subiectionem & obedientiam abnegant. Rex etiam ipse cunctam ei confidentiam & securitatem suis in omnibus adimit, nec se illum pro archiepiscopo vel patre amplius habiturum iurat, nisi ipse vicario beati Petri se ulterius obediturum statim deneget. Tres dies in isto negotio, clamoribus in Anselmum & contumelijs grauidi, expensæ sunt, & tandem in hoc, quem dixi, sine conclusi sunt.

Tunc Anselmus in suo proposito constans, per internuncium conductum, à rege postulat, quò tutus regno decedat. Quod principes multi damnosum fore dinoscen-
 tes, pro restituenda pace, inducias vtrinque vsque ad Pentecosten dari precantur, & ob-
 tinent: ac sic eum, nè regno decedat, impediunt. Spondet igitur rex, si rebus eius vsque
 ad præfixum tempus induciarum, plenam pacem & tranquillitatem indulturum, &
 tunc voluntati illius pro sua religione multum in negotio, quod emerferat, condescen-
 surum. Verum omnino in contraria lapsus est, & Anselmus, domino Balduino extra
 regnum depulso, hominibusque suis captis & expoliatis, terrisque vastatis, in immen-
 sum afflictus est. Attamen posthæc & Vrbanum per Vualterum Albanensem episco-
 pum, qui pallium Anselmo à Româ Cantuariam detulit, pro Papa suscepit, & prin-
 cipum suorum consilio actus, in amicitiam suam virum recepit. Verum post aliquan-
 tum tempus idem rex à * gualis victor regressus, renouata ira propter milites, quos sic
 ut falsò à malignis dicebatur, malè instructos in expeditionem Anselmum direxerat,
 contra ipsum turbatus est. Tunc Anselmus considerans apud se, omni tempore talia
 pro nihilo posse oriri, & se eis occupatum, semper ab officio pontificali posse impedi-
 dum. Cùm igitur in solennitate Pentecosten ad curiam apud Vuindelhoram venisset,
 per familiares suos regi mandauit, sibi pernecessarium esse Româ ire, & hoc, si ei pla-
 ceret, se per licetiam eius facere velle. At ille, Nequaquam, inquit. Nec enim eum aut
 in his, quæ agenda sunt, cuiusvis consilij inscium, aut alicui graui peccato obnoxium
 esse scimus, vnde vel Papam consulere, vel illius absolutionem necesse sit illi implo-
 rare. Et resigitur ita tunc quidem remansit.

Discedente autem Anselmo à curia, & ad villam suâ, nomine Heysem, properante,
 pueri, quos nutrebat, leporem sibi occurfantem in via canibus insecuti sunt, & fugi-
 tantem infra pedes equi, quem pater ipse insidebat, subsidentem cõsecuti sunt. Ille sciens,
 miseram bestiam sibi sub se refugio consuluisse, retentis habenis, equum loco fixit, nec
 cupitum bestię voluit præsidium denegare. Quam canes circundantes, & haud grato
 obsequio hinc inde lingentes, nec de sub equo poterant eijcere, nec in aliquo lædere.
 Quod videntes, admirati sumus. At Anselmus, vbi quosdam ex equitibus adspexit ri-
 dere, & quasi pro capta bestia lætitiæ frena laxare, solutus in lachrymas, ait: Ridetis: Et
 vtrique infelici huic nullus risus, lætitiæ nulla est. Hostes eius circa eam sunt, & ipsa de
 vita sollicita, confugit ad nos, præsidium flagitans. Hoc planè est & animæ: Nam cùm
 de corpore exit, mox inimici sui, scilicet maligni spiritus, qui eam in corpore degen-
 tem, per anfractus vitiorum multis modis persecuti sunt, crudeliter assunt, parati eam
 rapere, & in mortem æternam præcipitare. At ipsa nimis anxia, huc illucque circun-
 spicit, & qua tueatur, defensionis & auxilij manum sibi porrigi ineffabili desiderio con-
 cupiscit. Dæmones autem e contrariò ridet, & magno gaudio gaudent, si illam nullo
 sultam adminiculo inueniunt. Quibus dictis, laxato freno, in iter redijt, bestiam vltra
 persequi clara voce canibus interdicens. Tunc illa ab omni læsionè immunis, exultans
 præpeti cursu campos sylvasque reuisit. Nos verò depositis iocis, sed non modicè ala-
 cres effecti de tam pia liberatione pauidi animalis, cœpto itinere viam detriuiimus.

Alia vice conspexit puerum cum aticula in via ludentem. Quæ auis pedem filo an-
 nexum habens, sæpè, cùm laxius ire permittebatur, fuga sibi consulere cupiens, auo-
 lare nitebatur. At puer filum manu tenens, retractam vsque ad se deiciebat: & hoc in-
 gens gaudium illi erat. Factum est id frequentius. Quod pater aspiciens, miserè condo-
 luit atq, ac vt rupto filo libertati redderetur, optauit. Et ecce filum rumpitur, auis auo-
 lat, puer plorat, pater exultat. Et vocatis nobis: Considerastis, inquit, iocum pueri? Et
 confessis considerasse, ait: Simili consideratione iocatur diabolus cum multis homi-
 nibus, quos suis laqueis irretitos pro sua voluntate in diuersa vitia pertrahit. Sunt enim
 quidam

Multa pati
 tur à rege.

Nota de
 anima ho-
 minis mo-
 rituri.

Diaboli in
 hominib.
 decipien-
 dis mali-
 gnitas.

quidam, ut verbi gratia dicam, aut avaritiæ, aut luxuriæ & similia flammis succensi, & ex magna consuetudine illis addicti. His contingit aliquandò, ut sua facta confiderent, desceant, seque amodò à talibus cessaturos sibi promittant. En more avis se volare liberos autumant. Sed quia prauo vsu irretiti ab hoste tenentur, volantes in eadem vitia deijciuntur. Fitque hoc sapius: nec omnimodis liberantur, nisi magno conatu per respectum gratiæ Dei, solum prauæ consuetudinis dirumpatur.

Hinc iterum Anselmus ad curiam veniens, iam petitam licentiam Romam eundi à rege petiuit, sed eam non obtinuit. Postque in mense Octobri inuitatus à rege, Vintoniam vadit, & quod iam bis rogauerat, attentius per internuncios tertio rogat. Turbatur ille, & nimium se vexari ab eo, anxie queritur. Ad quod Anselmus: Et quidem, quòd Romam ire dispono, causa sanctæ Christianitatis, quam in hac terra regere suscepi, causaque salutis animæ meæ, causa etiam sui honoris & utilitatis, si credere velit, id ago. Si ergò mihi bono animo licentiam dederit eundi, gratiosius accipiã. Si non, ego utique, quod Deus præcepit, postponere non debeo, quia scriptum est: Obedire magis Deo oportet, quàm hominibus. Quod ille audiens, turbato animo iubet, ut aut cœpto desistat, & insuper se nunquam beatum Petrum vel sedem eius pro quolibet negotio appellaturum iureiurando promittat, aut sine mora, omni spe remeandi sublata, suo regno decedat. Et subdens, ait: Si verò territus istis, cœpto desistere & remanere quàm ire, delegerit, tunc volo, quatenus mihi, prout iudicabit curia mea, emendet, quoniam illud sibi concedi à me tertio petijt, in quo se perseveraturum certus non fuit. Respondit: Dominus est, quod vult, dicit. Ego tamen sciens ad quid assumptus sum, & quid in Angliã gerendum susceperim, non mihi esse honestum pronuncio, cuiusvis tranſitorij commodi causa illud omittere, quod in ope misericordiæ Dei spero futuris temporibus Ecclesiæ eius utile fore. Acta sunt hinc his multo plura: quæ quoniam aliàs scripsimus, hinc paucis perstringimus. Rege igitur & curialibus contra virum in iram permotis, ipse ad eum placido vultu ingreditur, & * dextram eius ex more affidens, ait: Ego Domine, ut & ad

Actoꝝ.

Benè precatur regi, abiturus è regno.

Oratio eius ad monachos.

Postera die adunatos monachos, in ipsa sede Domino Iesu Christo famulantes, his verbis allocutus est: Fratres & filij mei dilectissimi, sicut audistis & scitis, ego ex regno proximè sum discessurus. Causa quippe, quæ inter dominum nostrum regem & me iamdiu de Christianæ religionis correctione versata est, ad hoc est tandem perducta, ut aut ea, quæ contra Deum & honestatem meam sunt, me oporteat agere: aut è regno sine mora decedere. Et ego quidè libens vado, spero in respectum misericordiæ Dei, iter meum libertati Ecclesiæ futuris temporibus non nihil profuturum: Super vos tamen, quos ad præsens relinquo, non modica pietate moueor, ut potè quos tribulationes & angustias, oppressiones & contumelias acerbius solito, me absente, passuros intueor. Licet enim constet, illas nec me præsentem, ex toto fuisse remotas, tamen quandò emergebãt, contra eas vobis quoddam quasi umbraculum extiti: & nè in immensum vos ferirent, scutum me vestræ protectioni medium obieci. Et quidem maiori pace ac securitate vos vsos existimo, postquam inter vos veni, quàm à decessu venerandæ memoriæ Lanfranci patris nostri vsi fueritis, vsque ad introitum meum. Vndè etiam videor mihi videre, eo magis ipsos, qui vos infestare solebant, aduersum vos, me abeunte, scuturos, quòd à dominatu, quòd vos opprimebant, vident se in præsentia meâ deiectos. Sed vos nò estis rudes aut hebetes in schola Domini, ut qualiter in huiusmodi, si ingruerint, debeatis vos habere, opus habeatis doceri. Paucis tamen suggero, ut quia Deo militaturi in conspectum huius monasterij conuenistis, præ oculis semper habeatis, quemadmodum militetis. Non enim omnes vno modo militant. Quod etiam in terrenorum curijs principum videre planum est. Est etenim princeps, diuersi ordinis in sua curia milites habens. Habet nanque, qui pro terris, quas de se tenent, seruitio suo inuigilant: habet, qui pro stipendijs in militaribus armis sibi desudant: habet etiam, qui pro recuperanda hereditate, quam in culpa parentum suorum se perdidisse deplorent, inuicta mentis virtute voluntati suæ parere laborant. Hi ergò, qui pro terris, quas possident, seruiunt, iam radicati sunt & fundati, nec euelli formidant, dum se in domini sui voluntate conseruât. At hi, qui pro stipendijs in militiã sese dederunt, nonnunquam fatigati laboribus, à militia, quam aggressi sunt, segniter cadunt, dum fortè magnitudini exercitij atque laboris, magnitudo, sicut ipsi existimant, non æquatur impendij ac retributionis. Qui verò

Monachi ut se gerere debeant.

recuperandæ causæ hereditatis seruiendi conditionem arripuere, quanuis nunc istis vel illis laborum generibus opprimantur, nunc his vel illis contumelijs afficiantur, æquanimitè omnia sustinent, si firmè recuperandæ hereditatis suæ amorem certæ spei gratia tenent. Hæc fieri inter homines liquet, & hinc, quid in curia principis omnium fiat, re ipsa monstrante, aduertere libet.

Familia
tripartita
omnipotentis
Dei.

Deus enim, cuius sunt omnia quæ sunt, in his tribus generibus distinctam ad suū obsequium curiam habet. Habet quippe angelos, qui æterna beatitudine stabiliti, sibi ministrant. Habet etiam homines, sibi pro terrenis commodis, quasi milites stipendiarj, seruientes. Habet quoquè nonnullos, qui diu noctuq; suæ voluntati inhaerentes, ad regnum cælorum, quod in patris sui Adæ culpa perdidit, hereditario iure peruenire contendunt. Sed nobis ad beatorum spirituum societatem magis est suspirandū, quam de eorum procinctu, quò Deo perenniter adstant, in præsentī disputandum. Ad solidarios Dei milites verba veramus. Videatis quamplurimos, in seculari vita degentes, Deū in his, quæ possident, specietenus diligentes, & eius per quædam bona opera, quæ faciunt, famulatu insistentes: Superuenit his Dei iudicio tentatio aliqua, perdit sua. Quid dicam? Mutata protinè mente, volant ab amore Dei, deserunt bona, quæ faciebant, murmurant, iniustitiæ Deum accusant. Quid de istis dicendum? Solidarij sunt, & impletur in illis, quod dicit Psalmus: Confitebitur tibi, cum benefeceris ei. Hoc de secularibus dictum. Sed nos monachi vitiam tales effemus, ut horū similes nō effemus. Nam qui in proposito sui norma, quam professi sunt, stare recusant, nisi cuncta, quæ sibi ad votum sunt, copiosius habeant, nec hinc propter Deum cuiuslibet rei penuriā, nec hinc regulæ disciplinam pati volunt, quibus (obsecro) rationibus iuuabuntur, nè horū similes habeantur? In omni quippe opere suo prius mercedem exigunt, quam cui merces debetur, ministerij munus exoluant. Et hi tales, regni cælestis hæredes erunt? Fidenter dico, Nequaquam, si non pœnituerint, se tales fuisse.

Psal. 45.

Fideles serui
Dei.

Qui verò ad recuperandæ vitæ regnum, obsequij sui dirigit intentionem, Deo per omnia inherere, & totam fidutiā suam inflexibili mentis statu in eum desigere nititur: nulla hunc aduersitas, Dei seruitio detrahit, nulla transeūtis vitæ voluptas ab eius amore compefcit. Per dura & aspera viam mandatorum illius incedit, & ex spe retributionis futura, cor suum in deficienti charitatis ardore succendit: ac sic in cunctis vera patiētia fretus, cum Psalmista lætus canit: Magna est gloria Domini. Quam gloriam sic in hac peregrinatione positus gustat, gustando ruminat, ruminando desiderat, desiderando à longè salutat, ut ad illam spe perueniendi subnixius, ea se intra mundana pericula confortetur, & alacriter cante: Magna est gloria Domini. Et sciatis, quod hic ipsa gloria Domini nullo modo defraudabitur, quoniam totum, quod in eo viget, voluntatj Domini famulatur, atque ad hanc obtinendam dirigitur. Sed o iam ab istis inter vos mihi cessandum video. Fratres mei, obsecro vos, si hinc dolētes nunc ab inuicem separamur, tendite, ut in futuro ante Deum lati adinuicem coniugamur. Estote illi, qui veraciter velitis effici heredes Christi. His dictis, erumpentes ab eius oculis lachrymæ, eum plura loqui prohibuere. Gemitum fratrum, qui subsecutus est, quis enarrabit? Ità fletus impleuit omnia, ut vox nulli superesset ad verba. Tandem pater medius rumpens singultus, ait: Charissimi mei, scitis quid vos esse, & quò vos tendere cupiam. Sed hora hæc plura loqui vetat. Deo omnipotenti & beatissimo Apostolorum principi Petro vos comendo, ut & ipse Deus inter suas oues vos cognoscat, & beatus Petrus in suū tuitionem, sicut oues Dei sibi comendatas, vos suscipiat. Ego vestra licentia & benedictione vado, ac ut Deus pacis ac dilectionis vobiscum maneat, oro. Post hæc surrexit, & dato pacis osculo cunctis, in oratorium iuit, populo, sanctum eius alloquiū præstolanti, pro instantis qualitate negocij verbū consolationis & exhortationis ministraturus. Quod ubi excellenter peregit, adstante monachorum, clericorum ac numerosa populorum multitudine, peram & baculum peregrinantium more coram altari suscepit, commendatisq; omnibus Christo, ingenti fletu & eiulatu profecutus, egressus est.

Psal. 137.

Omnes fratres
mirè dolent
eius recessu.

Valedicit
monachis.

Alloquitur
plebem.

Detinetur
vir sanctus
& eius res
exploratur.

Ipsò die ad portum Dofras iuimus, ibique clericum quendam, Vuilhelmum, nomine, à rege ad Anselmum directum reperimus. Derenti autem ibi quindecim diebus sumus, vento nobis transitum prohibente. In qua morâ idem Vuilhelmus cum patre intrans & exiens, & in mensa illius quotidie comedens, nulli, propter quam rem missus fuerat, denudare volebat. Die verò quinto decimo cum nos nauatæ vrgeret naues petere, & nos transire auidi, ad hoc fatigamur, ecce videres rem miserandam. Patrem patrij, Primate[m] totius Britannia Vuilhelmus ille, quasi fugitiuum & alicuius criminis reū, in

lito.

litore detinet, ac nē mare transeat, ex parte domini sui iubet, donēc omnia, quæ secum ferebat, sigillatim sibi reuelet. Allata igitur ante illum bulgæ & mantica, reserata sunt, rota supellex illius, spe pecuniæ reperenda, subuersa atque exquisita est, ingenti plebis multitudine circumstante, ac nefarium opus pro sui nouitate admirando spectante, & spectando execrante. Rebus ergo euerfis, sed nihil horum, quorum causa euerfa sunt, in eis reperto, delusa sollicitudo perscrutantis est, & Anselmus cum suis abire permissus.

Itaque nauem ingreditur, ventis vela panduntur, & aliquanto maris spatio promouemur: cum subito nauē, primum inter se submurmurantes, ac deinde murmur ipsum depromentes, manifesta voce affirmant, nullo penitus conatu, nullo numerosorum remorum impulsu eo, quo ferebamur, vento Vuitfandis pertingendum: immo si marinis fluctibus pariter inuolui nollemus, sine mora remeandum. Ingemuit Anselmus ad ista, & ait: Si omnipotentis Dei iudicio placet, me magis redire ad pristinas miseras, quam liberatū ab illis, tendere ad id quod ipse nouit me animo proposuisse, ipse videat, ipse dispenser: ego voluntati eius obsequi paratus sum. nec enim meus, sed ipsius sum. Dixit, & suffusus in lachrymas oculis eius, ilico ventus ex alio latere surgens, velum percussit, & nauas iam, velo reflexo, terram petentes, ad priorem cursum reuerti coegit. Nos igitur non modicum exhilarati, & in breui prosperrimè marinis fluctibus euecti, Vuitfandis pro voto appulimus.

Egredientibus autem nobis de nauis, hi, quorum nauis erat, retinentes dominum Balduinum, quem prouisorum & ordinatorem rerum Anselmi supra diximus, ostenderunt cimirabile quiddam, quod acciderat. In fundo etenim nauis, quæ virum per vnas transuexerat, fractura vnus tabulæ foramen vnum, fermè duorum spatio pedum magnitudinis, habens, effecerat, quod fluitanti elemento lacum demonstrabat, sed nullum omnino, quandiu Anselmus in eo fuerat, reserabat introitum. Quæ res si admirationem sese tuentibus intulit, non puto mirandum. Tunc Balduinus summo studio cunctis rem celare præcepit, & ea res per id temporis non multis innotuit. Ego autem cum inde quedam persensissem, ac post longum tempus dum istis, quæ in manu habebamus, scribendum animū applicuissem, nihilque, vnde mihi vel leuis dubitatio inesse poterat, describere voluissem, interrogavi eundem virum de negotio, & veritatem magnoperè sciscitatus sum. Qui interposita veritatis assertionem, qua seruus Dei ac verus monachus inniti debet, confessus est rem ex toto, sicut eam retuli, factam, nec quicquam in ea confictum.

Anselmus itaque extra Angliam positus, magnificè lætatus est, & multiplices Deo gratias egit, quod se quasi immanem Babylonis fornacem euasisse, & culmen quodammodo placidæ quietis contigisse videbat. Vuillhelmus autem, audito Anselmum transfretasse, confessum præcepit cuncta, quæ illius iuris fuerant, in suum transcribi dominium, & irrita fieri omnia, quæ per ipsum statuta fuisse probari poterant, ex quo venerat in archiepiscopatum. Quas itaque tribulationes Ecclesia Christi passa est intus & extrâ, cogitatu, nedum dictu, percipere difficile esse pronuncio.

Igitur Anselmus à Vuitfandis manè discedens, & post dies ad S. Bertinum veniens, magna plebis, clericorum ac monachorum alacritate susceptus est, & per quinque dies ibi detentus. Interea rogatu amicorum & canonicorum, altare vnum apud S. Audomarum consecrauit. Quo facto, venerunt ad eum honorati quidam de indigenis viri, flexis genibus obsecrantes, quatenus filios eorum per impositionem manus suæ sacri chrisma-tis vnctione signaret. Ad quod mox ita respondit: Et hos, pro quibus petitis, libens in hac causa suscipiam, & alios hoc sacramento egentes, si præsto fuerint, non abijciam. Qua illi facilitate responsi benignitatem viri admirantes, magnificè lætati sunt, & gratias egerunt, confirmatisque pueris suis, ilico totam urbem his, quæ ab eius ore acceptant, impleuerunt. Videres ergo viros ac mulieres, magnos ac paruos, è domibus ruerent, certatimque currendo, ad nostrum hospitium prædicti gratia sacramenti properare. Plures siquidem anni apud eos transierant, in quibus nullus episcoporum illic fuerat, tali officio passus occupari.

Sexto demum die, cum iam innumeram multitudinem confirmasset, & nos à loco discessuros longum iter ipsius diei, quod instabat, festinare cōpelleret, ecce puella quadam domum, de qua equos ascensuri egrediebamur, introijt, flebili pietatis affectu se confirmari deposcens. Quod quidam ex socijs nostris audientes, nimis moleste tulerunt, & verba illius, utpotè, qui iam talium erant tædio affecti, contradicendo depresserunt. Quid plura? Virum precibus puellæ assensum tribuere volentem, ipsi obiecta longitudine

Nora remi
moram in
nauitrupta:

Dan. 3.

Sancti viri
bona confi-
scentur.

Confirma-
tionis sacra-
mentum.

Plurimi ab
eo confir-
mantur.

Religio fan-
cti viri.

dine diurnæ viæ, obiectis periculis, quæ nocturnos viatores, in peregrina quammaximè patria, comprehendere solent, detinuerunt, & nè voci ipsius auditum præberet, obtinuerunt. Sed vbi aliquantum processimus, venit patri in mentem, quibus adqueuerit, quid egerit. Ilicò nimis impietatis seipsum arguens, tantum exindè concepit cordis dolorem, vt quandiù vitæ præsentis superfuit, pœnitudo ipsius facti, vt sæpè fatebatur, ab animo eius non recefferit. Nobis dehinc cœptum iter de die in diem accelerantibus, fama viri multo celerius præcurrebat, & multiplici populos voce replebat. Vndè turbarum concursus, clericorum cœtus, monachorum exercitus ei, quocunquè veniebat, occurrunt, isti gaudio & exultatione concrepantes, illi vexillis & sonoris concentibus Deo pro illius aduentu coniubilantes.

Habes hic
nomen au-
thoris.
Nota quæ
apud exte-
ros fuerit
eius existi-
matio.

Cùm autem Lugdunum venisset, & ab Archiepiscopo ciuitatis ipsius gloriosè susceptus fuisset, post dies paucos, missis literis, consilium à Domino Papa de negotio suo quæsivit: & quia partim imbecillitate sui corporis, partim alijs pluribus causis præditus, vltra Lugdunum progredi nequaquam posset, ei suggessit. Ità ergò Lugduni rediit, reditū nunciòrum suorum ibi expectans. Post tempus Roma nunciij redeuntes, quoniam omni sublata excusatione, eum ad se Papa properare præceperit, referunt. Ille nescius moræ, pontificalibus iussis obaudit, viæ se periculis, mortem pro Deo non veritus, tradit. Hinc Secusiam venimus, & nos Abbati loci illius præsentauimus. Eramus quippe monachi tres, dominus videlicet & pater Anselmus, dominus Balduinus, & ego, qui hæc scribo, frater Edinerus. Qui ità ibamus, quasi pares essemus, nullo indicio, quis cui præstaret, coram alijs ostendentes. Ab Abbate igitur, qui vel vndè essemus, interrogati, paucis respondimus. Et audito, quosdam ex nobis Becensis cœnobij monachos esse, sciscitatus est: Fratres, obsecro vos, viuuit ille adhuc, ille Dei & omnium bonorum amicus Anselmus, scilicet cœnobij ipsius Abbas, vir in omni religione probatus & acceptus? Balduinus ad hæc: Ille, ait, in archiepiscopatum in aliud regnum raptus est. At ille: Audiui. Sed nunc, quæso, qualiter est? valet? Equidem ex eo tempore, ait, quo functus est pontificatu, non vidi eum Becci: dicitur tamen benè valere vbi est. Tunc Abbas: Et vt valeat, oro. Hæc de se Anselmus dici audiens, confestim tectò cucullæ suæ caputio capite, demisso vultu sedebat. Nolebamus enim agnosci, nè fortè præcurrente fama de aduentu tanti viri, cuius periculo nostra incuria fieremus obnoxij. Celebratis dehinc in cœnobio sancti Michaëlis archangeli, quod in monte situm Clusà vocatur, passionis ac resurrectionis Dominicæ solennijs, in iter reuersi, Romam festinauimus. Mirum dictu: Pauci atque ignoti per loca peregrina ibamus, neminem agnoscentes, nemini, qui vel vndè essemus, innotescerent, & ecce solus Anselmi adspetus in admirationem sui populos excitabat, eumque esse virum vitæ designabat. Vndè cùm iam hospitati etiam inter eos, quorum insidias metuebamus, fuisset, nonnunquam viri cum mulieribus hospitium intrauère, & vt hominem videre, eiusque mererentur benedictione potiri, obnixè precabantur.

Venit Ro-
mã, & à pò-
tifice hono-
rificè exci-
pirur.

Mirè à Pon-
tifice prædi-
catur.

Tali ergò vulgi fauore Romam vsque profecutus, Lateranis, vbi tunc temporis summus Pontifex morabatur, aduenit. Nunciatur Pontifici patris aduentus, & ouans iubet illum in parte ipsius sui palatij hospitari, & die illo indulgere quieti. Manè confluunt ad Papam Romana nobilitas, & de noui hospitis aduentu sermo conseritur. Adducitur cum reuerentia vir in medium, & in qua coram Papa decenter sedeat, sella profertur. Ingressus, humiliat se pro more ad pedes summi Pontificis, sed statim ab ipso erigitur ad osculum eius. Sedet, ac pro aduentu illius lætari se Apostolicus cum Romana curia dicit. Acclamat curia dicto. Postea silentio factò, multa in laudem hominis Papa locutus est: virum illum virtutis ac totius religionis esse contestans. Et quidem, inquit, ità est: Cùmque illum, vtpotè hominem, cunctis liberalium artium disciplinis innutritum, pro magistro teneamus, & quasi comparem, velut alterius orbis Apostolicum & patriarcham iure venerandum censeamus, ità tamen excellens menti eius humilitatis constantia præsidet, vt nec marinis periculis, nec longissimis peregrinæ terræ spatijs terreri potuerit, quin vestigijs beati Petri, nostræ paruitatis ministerio se præsentare, nosque magis illius, quàm illum nostro egentem consilio, super causis suis consulendos adire studuerit. Quapropter considerate, quo amore, quo honore suscipiendus sit & amplectendus. Hæc cùm Anselmus de se, & multo his plura pro sui laude dici audiret, sicut ipsemet sæpè fateri solebat, non parum erubuit, quoniam se talem apud se, qualis à tanto viro prædicabatur, minimè cognouit. Veruntamen erat inter verba tacens, decentius fore perpendens, ad huiusmodi silere quàm loqui. Post hæc de sui aduentus cau-
sa per-

sa percunctatus à Papa, eo sibi modo narravit eam, quo veritatis ac discretionis ratio poposcit. Ille ad audita miratur, & subventionem plenam pollicetur. Præcepit itaque, ut subventionis ipsius effectum circa se Anselmus præstolaretur.

Verùm quia calor ætatis in partibus illis cuncta vrebat, & habitatio Urbis nimum insalubris, sed præcipuè peregrinis hominibus erat, Iohannes quidam nomine, olim monachus Becci, tunc autem Abbas cœnobij sancti Saluatoris Teleffini, annuente Papa, suscepit eum ut proprium patrem amicè, & duxit in suam villam, Sclauiam nomine, quæ in montis vertice sita, sano iugiter aère atque tepenti, conuersantibus illic habilis extat. Igitur habitatio nostra in montis erat summitate locata, à turbarum tumultu insar solitudinis vacua. Quod Anselmus aduertens, ex spe futura quietis exhilaratus ait: Hæc requies mea, hîc habitabo. Ad primum igitur conuersationis ordinem (quem antequàm Abbas esset, habebat, quemque se in pontificatu positum maximè perdidisse deslebat) vitam instituit, sanctis operibus, diuinæ contemplationi, mysticarum rerum enodationi diu noctuque mentem intendens. Vndè Christianæ fidei amore permotus, insigne volumen edidit, quod, Cur Deus homo, titulauit. Quod opus, sicut in prologo eius ipse testatur, in Anglia cœpit: sed hîc, in Capuana videlicet prouincia, constitutus absoluit.

Librû, Cur Deus homo, componit.

Inter hæc omnia sese omnibus faciens, cunctis pro posse subueniens, cunctos, qui se audire volebant, non considerata alicuius persona, ad suum colloquium admisit, singulis pro qualitate motæ quæstionis benigna affabilitate atque affabili benignitate satisfaciens. Quapropter fama illius in breui circuncirca percrebuit, & in dilectionem atque venerationem eius cunctorum corda conuertit. Quicumque igitur eum videre, eiusque potuit benedictionem habere, beatum se proprii censura iudicij aestimauit. Monachus etiam, qui villæ ipsius pro Abbatis imperio custos erat, quique nobis more boni hospitis in nonnullis ministrabat, considerans vitam & actus patris, concepit apud se spem magni boni, & gratiam Dei in eo vigere, crediditque quod Deus multa libens faceret ob merita eius: homines autem villæ, multas incommoditates quotidie patiebantur pro penuria aquæ. In deuexo tamen latere montis puteus vnus nimie profunditatis habebatur, sed ita singulis diebus exhauriebatur, ut ab hora diei nona nulla, quæ extrahi posset, in illo aqua vsque manè reperiretur. Cui incommodo frater ille subuentum iri desiderans, rem Anselmo conquerentis more innotuit, & suæ voluntati inesse subiunxit, puteum in ipso, quo habitabamus, loco facere, si fortè Deus sua pietate dignaretur hoc incommodum propulsare. Laudat Anselmus piam fratris voluntatem, & rem tentare suadet. Latetur ille ad hæc, & rogat quatenus ipse locum inspiciat, ac præmissa prece, cum benedictione sua, primus terram aperiat. Adquiescit ille precanti, nolens offendere voluntatem hospitis sui. Quid dicam? Cernebatur miræ celsitudinis rupes, & quasi dementia videbatur, in tali loco fontem velle aquæ inuestigare. Vadit tamen Anselmus nobis comitatus ad locum, & supplici prece præmissa, hoc est, ut abundantiam iugis atque salubris aquæ Deus ei largiretur, tertio feriens terram aperuit, & reliquo operi dare operam iussit. Perpauci dies cœpti operis transierunt, & ecce fons viuus è duritia rupis erumpens, ingenti cunctos stupore percussit. Nec mirum. Aqua enim, quam se magister operis nec in plurimis diebus reperturum putabat, non mirum, si stuporem incusserit breui reperta. Perfectus itaque puteus est, modicæ quidem profunditatis extans, sed limpidissimæ atque salubris aquæ iugi fonte redundans. Quæ res illic diuulgata, non paræ admirationis fuit, & eam viri meritis omnis, qui audiuit, ascripsit. Itaque puteus ille, puteus Cantuariensis episcopi vsq; hodie ab incolis ipsius terræ vocatur. Ferunt autem hi, qui ad nos inde sæpè venerunt, quia multi diuersis languoribus ac febribus tenti, sumpra in potu eadem aqua, pristinæ sanitati mox restituuntur.

Fons in rupe ad eius preces erupit.

Puteus Cantuariensis episcopi.

His diebus Rogerus Dux Apuliæ ciuitatem Capuam obsidebat. Qui fama viri per-motus, mittens rogauit eum venire ad se. Ascendimus, iuimus, & plures in obsidione dies exegimus, remoti in tentorijs à frequentia & tumultu perstreptentis exercitûs. Erat autem, vbi eramus, quædam ecclesiola penitus deserta, & iuxta ostium cisterna desuper dirupta, magnæ profunditatis hiarum sua diruptione prætendens. In qua ecclesia, velut in camera, pro velle conuersabamur, tam quieti, quàm operi in ea indulgentes, & Ducem ipsum cum suis nobiscum singulis diebus, ut volebamus, in promptu habentes. Quædam verò nocte, cum in ea dormiremus, contigit Anselmum sui corporis necessitate silentio surgere, & nè inquietaremur, suo more lento pede ad ostiû tendere. Quod

Nota.

Vir sanctus
in profundâ
cadit foucâ
illæsus.

cum exisset, & immemor foueæ, per tenebras in partem diuertisset, in profundum cecidit, clamorâ voce cadendo dicens: Sancta Maria. Ad quem sonitus nos ac socij nostri, qui in tentorijs quiescebant, expergefacti, lectis prostratiuimus, accurrentes hominem in profundo vidimus, & præ timore simul & angustia cordis exanimati ferè sumus. Quod ipse percipiens, mox leuato capite, vultu iucundo, intuitu nobis innuit, nil læsionis sese perpeffum. Descendentes igitur quidam ex nostris ex altera parte ipsius precipitij, qua via erat descendendi, eduxerunt eum à loco sanum omninò atque incolumem.

Ro. Pôcifex
& Anselm^o
sunt apud
Apulię prin-
cipem in ca-
stris.

Cum post hæc sedis Apostolicæ pontifex Vrbanus illò aduentaret, & ei ab Anselmo & principibus totius exercitûs obuiam itum esset, ingenti mundialis glorię pompa profecutus, ductus est in tentorium, quod iuxta nos sibi erat cæteris excellentiùs constitutum. Sicque, donèc ciuitas in deditiõnem transijt, obsidio illius dominum Papam & Anselmum vicinos habuit, itâ vt familia vtrorunq; magis videretur vna, quàm duæ, nec facillè quiuis declinaret ad Papam, qui non diuiteret ad Anselmum. Papa nanque colebatur à cunctis, quem admodùm pater & pastor communis: Anselmus verò diligebatur ab omnibus, sicut homo mansuerus & mitis, & cui suo iudicio nihil debebatur à quouis. In Papa deniquè supereminens vigeat cum dignitatis autoritate potestas: in Anselmo mira, & quæ cunctos demulcebat, pura cum simplicitate humilitas. Multi ergò, quos timor prohibebat ad Papam accedere, festinabant ad Anselmum venire, amore ducti, qui nescit timere. Maieftas etenim Papæ solos admittebat diuites: humanitas Anselmi sine personarum acceptione suscipiebat omnes. Et quos omnes? Paganos etiam, vt de Christianis taceam. Siquidem nonnulli talium, (nam eorum multa millia in ipsam expeditionem adduxerat homo Ducis, Rogerus Comes de Sicilia) nonnulli, inquam, taliù, fama bonitatis eius inter suos exciti, mansionem nostrâ frequentabant, & sumptis ab Anselmo corporalibus cibis, gratiosi reuertebantur, admirandâ viri benignitatem suis prædicantes, quam experiebantur. Vndè in tanta deinceps veneratione apud eos habitus est, vt cum per castra illorum, quæ in vnum locata erant, transiremus, ingens multitudo eorum, eleuatis ad cælum manibus, ei prospera imprecentur, & osculatis pro ritu suo manibus, proprijs etiam coram eo genibus flexis, pro sua benigna largitate grates agendo, venerarentur. Quorum etiam plurimi, velut comperimus, se libenter eius doctrinæ instruendos submisissent, ac Christianæ fidei iugo sua per eum colla iniicissent, si crudelitatem Comitis sui per hoc in se scaturam non formidassent. Nam reuera nullum eorum pati volebat Christianum impunè fieri. Quod qua industria, vt itâ dicam, faciebat, nihil mea interest: viderit Deus, & ipse.

Cõcilio Ba-
rensi etiam
Anselmus
interest, &
Græcos cõ-
futat.

Dehinc soluta obsidione, Anselmus multa prece Papam ad hoc flectere conatus est, quatenus ab onere pontificali eum absolueret, & quieti liberum vacare concederet. Verùm cum, quantum quidem ad effectum spectabat, in nihilum laborasset, fretus benedictione eius, Sclauiam reuersus est, opperiens ibi tempus concilij, quod idem Papa apud Barum Calend. Octob. erat celebraturus. Cui concilio dum Anselmus se præsentasset, & persuasus à Papa, Græcos in processione spiritûs sancti, vt potè quem à patre, non à filio procedere adstruebant, errantes, rationabili atque catholica disputatione confutasset, magni apud omnes habitus est, & veneratione dignissimus comprobatus.

Nota quo
in honore
Romæ fuc-
rit.

Finito concilio, Romam cum Apostolico profecti sumus. Transactis autem aliquantibus diebus, venit Romam Vuilhelmus ille, cuius in exitu Angliæ mentionem fecimus. Is inter alia hoc effecit apud Apostolicum, vt inducias regi Angliæ daret de causâ Anselmi, vsque ad festum Michaëlis Archangeli. Quod Anselmus agnoscens, ilicò Lugdunum redire volebat, sed prohibitus à Papa est propter concilium, quod se tertia hebdomada Paschæ Romæ habiturum statuerat. Morati itaque Romæ sumus fermè per dimidium annum, continuè circa Papam degentes, & quasi in commune viucentes. Vndè & ipse Papa nonnunquam ad Anselmum veniebat, lætè cum eo sese agendo, & curiam ei faciendõ. Dedit ei quoque hospitium, in quo conuersabamur eo iure, vt si aliquandò Romam rediret, contra omnes homines illud sibi vindicaret. Ipse in conuentu nobilium, in processionibus, in stationibus, semper & vbiquè à Papa secundus erat, præ cunctis honoratus, cunctis acceptus, & ipse omnibus simplici humilitate summiffus. Præterea Angli, illis temporibus Romam venientes, pedes eius, adin-

adinstrat pedum Romani pontificis, sua oblatione honorare desiderabant. Quibus ille nequaquam ad quiescens, in secretiorem domus partem fugiebat, & eos pro tali re nullo patiebatur ad se pacto accedere. Quod ubi Papæ relatū est, admiratus in homine humilitatem mundi que contemptum, iussit sese in se tenere, & nullum benefacere vltra volentem prohibere, sed omnes pro tali causa aduentantes, patienter admittere. At ille modesta quadam verecundia actus, iussa profecto postponeret, si non inobedientiæ nauo corrumpi timeret.

Quid referam nonnullos ciues vrbs, quorum ingens multitudo, propter fidelitatem Imperatoris, ipsi Papæ erat infesta, nonnunquam in vnum conglobatos, Anselmum, à Lateranis ad sanctum Petrum euntem cum suis, propter odium Papæ capere volentes, sed mox viso vultu eius territos, proiectis armis, terra procumbere, & se illius benedictione deposcere insigniri? Hi honores, & horum similes vulgi fauores ubique illum comitabantur, quia mores sui in cunctis Deo famulabantur. Hinc etiam erat, quod non facile à quoquam Romæ simpliciter homo vel archiepiscopus, sed quasi à proprio nomine, sanctus homo vocabatur. Quicumque igitur ei seruebamus, amoris & honori cunctis eramus. Cum verò ad præfatum concilium ventum esset, & iam que recidenda, recisa: & quæ statuenda videbantur, statuta fuissent, excommunicationis sententiam tam in laicos, qui inuestituras ecclesiarum dant, quam in eos, qui de manibus eorum illas suscipiunt, cum toto concilio Papa intorsit. Eadem sententia quoque damnauit & eos, qui in officium sic adepti honoris aliquem sacrant.

Romani non
audent manū
mittere
in Anselmū.

Concilium
Romanum.

Soluto conuentu, accepta licentia, Romæ digredimur. Via verò redeundi multis erat periculis obnoxia: sed protegente nos Domino, pericula cuncta euasimus, ac Lugdunum illasi peruenimus. Vbi summo cum honore gaudioque suscepti, & à pontifice ciuitatis, venerabili scilicet Hugone detenti, mansionem nostram illic firmauimus, amissa omni fiducia, viuentem rege Vuilhelmo, Angliam remeandi. Habitus est ergò ibi Anselmus, non sicut hospes aut peregrinus, sed verè sicut indigena & loci dominus. Vnde nusquam ipse ipsius vrbs antistes, eo præsentem, suo volebat loco præsidere: sed præsidente ubique Anselmo, ille mira humilitate & honestate præditus, inferioris & quasi suffraganei loco simul & officio fungebatur. Super hæc, ut episcopale officium per totam parochiam suam pro velle exerceret, in voluntate eius ac deliberatione constituit. Quod ubi per loca vicina innotuit, ilicò frequens populorum concursus factus est, vñctionem sacri chrisimatis per impositionem manū illius poscentium sibi conferri. At ille omnes ad gratiam ipsius sacramenti admittebat, ita vt sepius in hoc totus dies expenderetur, & nos, qui ei ministrabamus, graui tædio afficeremur, ipso semper iucundo & hilari vultu existente. Creuit autem ex hoc in eum mira quadam & incredibilis dilectio omnium, & bonitas eius diuulgabatur per circuitum.

Lugduni
moratur
summo cū
honore.

Vide quan-
tum ei derū-
lerit Lugdu-
nenfis Epi-
scopus.

Igitur qui illis diebus saltem reliquias de mensa illius poterat habere, contra omnia pericula & infirmitates se salutifera credebat medicina ditatum. Nec ista fides fallebat eos. Nam reuerà nonnullos febribus tentos, & quibusdam alijs infirmitatibus pressos, mox sumptis ciborum eius reliquijs, nouimus integræ sanitati restitutos. Exempli gratia: Festiuitas beati Mauricij celebris habetur Viennæ. Rogatus itaque Anselmus à Guidone, ipsius vrbs archiepiscopo, in ipsa festiuitate venit eò. Et celebrato solenni Missæ ac prædicationis officio, cum ad refectionem corporis sedisset, venerunt ante illum milites duo, voce & vultu ægrotationis molestiam, qua premebantur, præferentes, rogantes quatenus de micis sui panis eis dare dignaretur. At ille, Nequaquam, inquit: Nec enim pane integro, nedum micis, vos indigere conspicio. Sed si comedere vobis placet, amplius locus est: sedete, & cum benedictione Dei, quæ vobis apponentur, comedite. Responderunt se pro hoc non venisse. Nec ego, ait, vobis aliud faciam. Intellexerat enim, quod intenderent. Vnus ergò ex his, qui in eius dextra sedebant, intelligens illos salutis propriæ curam habere, & virum in hoc nihil, quod miraculo posset ascribi, velle facere, quasi eorum importunitatis pertasus, arrepta desuper mensa fragmenta præbuit eis, & nè hominem fatigaret, secedere monuit. Qui statim vt exinde modicum gustauerunt, cum benedictione viri egressi sunt. Post mensam in secretiorem locum me tulerunt,

Reliquiæ
mensæ eius
mirè expen-
duntur, ne-
que id fru-
stra.

magnoperè postulâtes, quatenus adiuti mea ope, ad Missam patris mererentur de manu eius Dominicum corpus & sanguinẽ sumere. Quos cum libenter audissem, & quando, & quove in loco id fieret, edocuissem, gratiosa voce responderunt: Et nos quidem, omni excusatione semota, sicut dicis, veniemus, si hac medicina, quam nunc de mensa ipsius suscepimus, & quartanis, & mortiferis febribus, ac intestinorum tortionibus, quibus intolerabili cruciatu concutimur, liberati non fuerimus. Et hoc erit signum inter nos & te: quoniam si conualuimus, non veniemus: si non venimus, conualuimus. Quibus dictis, ab innicem diuisi sumus. Non venerunt, quia, sicut accepi ab eis, qui vtrumque nouerunt, eo quod de mensa acceperant, ad plenũ Dei gratia conualuerunt. Quod quidem si ita non fuisset, quemadmodum illos infirmitate grauatos, sanitati voluisse restitui, credibile est: ita eos requisitione istius posterioris medicinæ superfedere noluisse, dubium non est. Nempe tenebant ista se, quin conualescerent, falli non posse, scientes quendam non ignoti nominis virum eo solo, quod spe recuperandæ sanitatis Missæ illius interfuit, à pari tunc inualitudine conualuisse.

Nota vim fragmentorum ex eius mensa sublatorum.

Nota vim Missæ auditæ.

Siquidem vnus è principibus terræ illius diu eadem, qua ipsi, languoris molestia vexatus fuerat. Hic agnito Anselmum in ecclesia beati Stephani Missam ex more celebraturum, festinauit illò, arbitrans sibi ad recuperandam sanitatem vtile fore, si Missa tanti viri ac benedictione meruisset potiri. Fateor, vidimus hominem suorum manibus innixum, ecclesiam introeuntem, mortuo quàm viuenti similiorem. Sedit, & finita Missa, egressus est. Nobis verò nec quis vel vnde aut cur aduenerit, scientibus atque curantibus, idem vir, euolutis paucis diebus, ad patrem venit: flexis genibus, ei pro adeptæ sanitate gratias agens. Ad quod cum ille obstupesceret, indicauit ei ordinem gestæ rei, confirmans quòd ab ea hora, qua se Missæ illius presentauit, omni doloris vexatione depulsa, sanitati restitutus sit. At ille nihil ad se hoc pertinere, sed ipsius fidei ac meritis beati martyris, ad quem diuertit, ascribendum asserens, quæ salutis animæ illius competerent, eum instruxit, & familiarem sibi effectum, correctiori vitæ, vt post multorum testimonio comperimus, reddidit.

Humilitas sancti viri.

His ferè temporibus Cluniacum euntibus nobis occurrit quidam sacri ordinis homo, lachrymosis precibus virum deprecans, quatenus & se oculo misericordiæ & sororem suam, nuper amentem effectam, dextera suæ benedictionis dignaretur respicere. Et subdens: Ecce, ait, in via, qua transaturi estis, inter multos tenetur, sperantes, quia si tu domine ei manum imposueris, continuo, fauente gratia Dei, suæ menti restituetur. At hæc ille muta voce & quasi sturda pertransiit aure. Presbyterum eo magis instantem ac preces multiplicantem repulit à se, omnibus modis asserens tam extraneum factum nulla sibi ratione tentandum. Inter hæc procedimus, & illam in medio adunatæ multitudinis cominus teneri conspicimus, furibundos motus & inhumanos nutus vultu, ore, oculis, corporis gestu edentem. Populus itaque virum aduenientem circumdat, rerentis habenis preces ingeminat, vt miseræ mulieri manum imponat, orat, obsecrat. Obsistit ille, dicens, quod postulant, nequaquam Anselmi esse. Obijciunt illi vulgi more, quæ occurrebant, saltim improbitate vincere gestiientes. Tunc vir aliter se non posse euadere sentiens, hoc solo eis morem gessit: videlicet, quod nulli negare solebat, signo eam sanctæ crucis leuata dextera signauit. Quo facto, laxatis habenis ocyor abit, impositoque cucullæ suæ capiti capiti, remotis socijs, singularis vadit, infelicis foemina ærumnas pietatis affectu perfusus lachrymis tenerimè deflens. Hac nos contritione afflicti Cluniacum, illa vulgi manibus ad domum tetendit. Necdum pes eius limen suæ domus attriuit, & integerrimæ sanitati donata, in laudem viri linguas omnium soluit. Quam rem sic factam, dum certa relatione Cluniaci accepissemus, gauisi sumus, ac pro sua misericordia Deo gratiam & gloriam dedimus.

Mete capti redit ad sanitatem.

Pluvia datur siccitate immodica afflictis.

Actis deinde, propter quæ Cluniacum aduenimus, reuersuri Lugdunum, iter per ciuitatem Matisconensem arripuimus. Vbi Anselmus, rogatu episcopi & canonicorum, Missam publicè apud sanctũ Vincentium celebrauit, & inter sermonẽ, quem ad populum habuit, vt omnes Dominum pro siccitate, qua in immensum terra aruerat, cõmuniter precarentur, admonuit. Dicunt se iam id sapius fecisse, sed nil effecisse, & eare vt preces eorum ipse sua prece corã Deo efficaces efficiat, magnoperè orãt & obsecrat. Quid dicam? Necdum pransi eramus, & ecce subito stupentibus cunctis, serenitas cæli in nubilum vertitur, ipsaque die, priusquam ciuitatẽ egrederemur, pluuia dulcis & copiosa terris illabitur. Plebs igitur, viso hoc facto, benedixit Dominũ, & eius post Deum authorem

authorem magnis laudibus prædicant Anselmum. Itaque in habitaculum nostrum Lugdunum reuersi, quietam vitam ab omni tumultu negocij secularis agebamus. Anselmus verò veram vitam serui Dei, in sanctis meditationibus, in omni sexûs, ætatis & ordinis hominum ad se venientium ædificationibus, ac in cæterarum virtutum exhibitionibus exercebat. Per id etiam temporis scripsit librum vnum, De conceptu virginali & peccato originali, & aliud quoddam opusculum, multis gratum & delectabile, cui titulum indidit, Meditatio redemptionis humanæ.

Liber de conceptu virginali.

Inter hæc Vrbanus, sedis Apostolicæ pontifex, huic vitæ decessit, & ad inducias, quas de causa Anselmi regi dederat, non peruenit. Quo tempore multa etiam de regis interitu à multis prædicebantur, & tam ex signis, quæ noua & inusitata per Angliam monstrabantur, quàm ex visionibus, quæ pluribus religiosi personis reuelabatur, quia vltio diuina in proximo eum pro persecutione Anselmi oppressura esset, ferebatur. Sed Anselmus in nihil horum animum ponens, quotidie pro conuersione & salute eius Deum precabatur. Hinc exilij nostri anno tertio, qui, quo à Roma Lugdunum venimus, erat secundus, iuit Anselmus Marciniacum, loqui domino abbati Cluniacensi Hugoni, & sanctimonialibus. Vbi cum ante ipsum Abbatem confedissemus, & de his, quæ inter Anselmum & regem eousquæ versabantur, verba, vt fit, nonnulla hinc inde proferentur: intulit idem venerabilis Abbas sub testimonio veritatis, proximè præterita nocte eundem regem ante thronum Dei accusatum, iudicatum, sententiamque damnationis in eum promulgatam. Ex quibus verbis admirati non modicè sumus: sed perpendentes eminentiam sanctitatis ac reuerentiæ eius, fidem his, quæ dicebat, nullatenus habere nequiuimus.

Hugo Abbas Cluniacensis regis Angliæ damnationem indicat Anselmo.

Postera die, cum indè digressi, Lugdunum venissemus, & in instanti festo beati Petri, quod colitur Calendis Augusti, dictis matutinis, nos, qui circa Anselmum assiduè eramus, quieti indulgere cuperemus: ecce quidam iuuenis, ornato ac vultu non vilis, clerico nostro, qui prope ostium camerae iacebat, & necdum dormiens, oculos tamen ad somnum clausos tenebat, adstitit, vocans eum nomine suo: Adam, inquit, dormis? Cui dum ille responderet, Non: dixit ei, Vis audire noua? Et libens, inquit. At ille: Pro certo, ait, noueris, quia totum dissidium, quod est inter archiepiscopum Anselmum & Vuilhelmum regem, determinatum est atque sedatum. Ad quod ille alacrior factus, ilicò caput leuauit, & apertis oculis circumspiciens, neminem vidit. Sequenti autem nocte inter matutinas vnus nostrum clausis oculis stabat & psallebat. Et ecce illi quidam chartulam, admodum paruam, legendam exhibuit. Adspexit, & in ea, Obijt rex Vuilhelmus, scriptum inuenit. Confestim aperuit oculos, & nullum vidit præter socios.

Post triduum ab hinc ad Abbatiam, quæ vocatur Casa Dei, multis precibus inuitatus, Anselmus perrexit. Vbi cum honorificè susceptus & hospitatus fuisset, vna dierum, fratribus loci illius post mensam in lectis suis paulantibus, subito fragore cælum intonuit, & vibrantibus coruscis, crebra per montem fulgura volitant. Crescit tempestas illa, & multiplicata, non modicum fulminis super domum, qua fœnum monasterij seruabatur, præcipitat. Vndè protinus horridus ignis accensus, tererrimum atque foetentem ex se fumum per aëra spargit. Quicumque igitur cum Anselmo in hospicio erant, timore concussi, dissiliunt. Remansi itaque solus cum solo. At ille lecto volens decumbere, interrogauit me, vtrumnam ignis, qui eruperat, sopitus esset. Cui cum respondere, auctum potius quàm sopitum esse, erexit se, ac vultu placido atque modesto dixit: Melius est, vt nobis prouideamus, quia tunc tua res agitur, paries cum proximus ardet. Quo dicto, ad ignem concitus venit, eoque viso, mox illi sanctæ crucis signum leuata dextra obiecit. Videres euestigio flammam se ita demittentem, ac si pro suscipienda benedictione illius conquinisceret. Ignis ergo statim in semet rediens, totus elanguit, nec aliquid absumpturus vsquam processit. Quodque fortassis non minus stupeas, voratis quibusdam ædibus, quæ circum erant, nil læsionis intulit fœno monachorum, qui Anselmum hospitem habebat, quo scilicet fœno domus fermè plena erat, super quantum fulgur ipsum primò corruerat.

Fœnile monasterij fulmine inflammatur.

Signo Crucis incendium extinguitur.

Exindè duo sui monachi ad Anselmum venerunt, nunciantes ei decessum præfati regis. Siquidem secundo die mensis Augusti, qui post primam visionem, quam Lugduni factam nouiter retuli, secundus, & post secundam primus illuxit, idem rex manè in syluam venatum iuit, ibique illum sagitta in corde percussit, & nulla interueniente morâ extinxit. Quo Anselmus vehementi stupore percussus, mox est in acerbissimum fletum eocussus. Quod videntes, admirati admodum sumus. At ille, singultu verba eius inter-

Horrenda mors regis Vuilhelmi.

rum.

Reuocatur
oto regno
S. Anselm⁹
in Angliā.

Multa pati-
tur ab rege
Henrico.

Iterum ve-
nit Romā.

Responsum
Pontificis ad
regis An-
glicę legatū.

Lectus, in
quo semel
cātum dor-
muerat, re-
uerenter as-
seruatus.

Lugduni
moratur.

rumpente, afferuit, quòd si hoc efficere posset, multo magis eligeret seipsum corpore, quàm illum sic vt erat, mortuum esse. Nobis post hæc Lugdunum reuersis, eccè nuncijs vnus post vnum Anselmo occurrunt, literas ei cum precibus ex parte matris ecclesię Anglorum, & ex parte noui regis Henrici, qui fratri successerat, necnon ex parte principum regni, deferunt, summoperè postulantes eum festinato gressu redire, & asserentes totam terram in aduentum illius attonitam, omniaque negocia regni ad nutum eius pendere dilata. Verùm vbi Serberiam ad regem venit, & ei, quid de ecclesiarum inuestituris in Romano Concilio acceperit, plano sermone innotuit, turbatus est rex ac vehementer indoluit, nec nutū eius in aliquo, sicut nuncijs dixerant, expectare voluit. Que igitur inter eos per duos semis annos pro isto negotio acta sint, & quot quantasve minas ac tribulationes Anselmus passus sit, vel quomodò nuncijs semel ac iterum Romā pro mutatione ipsorum decretorum missi sint, quidque effecerint, qui nō esse voluerit, opus illud, cuius in prologo opusculi mentionē fecimus, legat, & ibi singula planè, vt putro, digesta reperiet. Post quę omnia rogauit Anselmū rex, quatenus ipsemet Romam iret, & cū nuncio, quem eò directurus erat, causā, quę emerferat, pro suo honore opem ferret. In quo cū omnes totius Anglię episcopi, abbates & principes acquiescerent, & cum pro tanta re, quin iret, nullatenus supercedere debere cōclamarent: se quidem iturum respondit, sed nil, quod vel ecclesiarum libertati, vel suę posset obuiare honestati, suo vel rogatu aut consilio vnquam Papam acturum, viua voce respondit. Itaque cū Romam venisset, à domino Papa Paschali, qui Vrbanus successerat, totaque Urbis nobilitate honorificè susceptus est. Die dehinc constituto, Vuilhelmus ille, cuius supra meminimus, à rege directus, causam regis in medium tulit, ac inter alia, quòd rex ipse, nec pro regni amissione, inuesturas ecclesiarum pateretur amittere, minacibus verbis afferuit. Ad quę Papa: Si, quemadmodum dicis, rex tuus nec pro regni amissione patierur ecclesiarū donationes amittere: scias (eccè coram Deo dico) quia nec pro sui capitis redemptione, eas illi aliquandò Paschalis Papa impunè permittet habere.

In his negotium regis itā finem tunc temporis sumpsit, & Anselmus alijs atque alijs cum Papa de Ecclesiasticarum rerū institutionibus actis, in iter reuersus, ciuitatem Florentiam vsque peruenit, & nocte vna in ea quieuit. Lecto igitur, in quo sopori antistes indulserat, dominus domūs, eo discedente, pro amore decubuit. Cui obdormienti adstitit quidam ignoti vultūs homo, monēs vt lecto ocyūs decederet. Nec enim decet, inquit, te tua præsentia loco præripere, quod ex præsentia tanti viri meruit obtinere. Qui manè consurgēs, & visum mēte reuoluens, phantasmatis deputat, ac nocte sequenti in eodem se lecto nihil hæsitans collocat. Dormit, & eccè, qui venerat, secundo iam vultu paululū minaci adstitit, repetens dicta, quę primò protulerat. At ille expefactus, ac visione, vt primū posthabita, nocte tertia in solito loco somno se tradit. Cui obdormienti, idem, qui secundo apparuerat, iam tertio apparuit, irati mentem vultu ac voce prætendens. Quare, ait, facis, quod iam semel tibi & iterum, nē faceres, dixi? Nunc igitur vel tertio admonitus surge, & te à lecto pontificis amodò cohibe. Nam dico tibi, quia si vltra in eo repertus fueris, experieris nihil phantasmatis esse in istis, quę audis. Tunc ille vehementer exterritus, lecto desiliit, episcopum ciuitatis super negotio consulturus celerius adit, eique ordinem rei in præsentia multorum exponit. Episcopus autem iam dudum viri sanctitatem fama discurrente edoctus, ac nuperrimè ex collocatione illius eam nonnihil expertus, hominis audaciam durius increpauit, & quia stultè & insipientium more egerit, quòd lecto, vbi vir tantus quieuerat, cubare præsumpsisset, asseueravit. Eundem itaque lectum reuerenter deinceps seruatum iri præcepit, & nē aliquis in eo vltius iacere præsumeret, iussit. Quod vsq; hodiè, vt accepimus, seruatum est. Anselmus autē cū emenso itinere Lugduno appropinquasset, præfatus Vuilhelmus, comitatum illius deserere volens, interdixit ei ex parte domini sui regis redire in Angliam, nisi ipse omnes patris & fratris illius consuetudines, postposita sedis Apostolicę subiectione & obedientia, se ei seruaturum certò promitteret. Quod ille audiens, admiratus est, sciens se alia conditione Angliam exisse. Perueniens ergò Lugdunum, resedit ibi ex more antiquo in pace & quiete, propriam præfati reuerēdi Hugonis, eiusdem vrbs archiepiscopi, domum inhabitans, & ne ad horam quidem ab his, quę Dei sunt, verbo se vel actu elongans.

Accidit autē vna dierum, dum ipse pater, celebrato solenni Missę officio, solus, pro ut ei consuetudinis erat, in oratorio per fletum Deo sese mactaret, vt quidā homo, pedes suos baculo regente, adueniret, oratorium ipsum irrumpere gestiens. Quem frater & socius

& focus noster Alexander, monachus scilicet ecclesie Cantuariensis, qui pro foribus egressum patris forte prestolabatur, intuens ecclesiam subire volentem, detinuit, sciscitans quidnam vellet. At ille clamorosa voce se oculorum lumen amisisse respondit, ac velle, ut seruus Dei sibi manum imponeret, sciens, quod sancta merita eius sibi subuenirent. Pater igitur clamore audiens, sed verba minimè discernens, innuit prefato fratri venire ad se, & causam clamoris ipsius intimare. Tunc ille: Domine pater, ait, pauper quidam venit, conquerens se in oculis grauius affligi, precaturque per vos ei signum sancte crucis imponi. At ille pio vultu, Ipse veniat, dixit. Itaque tertio super oculos eius, quod petebat, signum crucis cum pollice pingens, orauit sic: Virtus crucis Christi illuminet oculos istos, & ab eis omnem infirmitatem depellat, integraque sanitate restituat. Et adspargens eos aqua sanctificata, hominem precepit abire. Alexander vero mox illum reducens, monuit ut si factum viri Dei non vsquequaque illi hac vice prima profuit, manè rediret, pollicens quod hoc ipsum illi repetita vice fieri impetraret. Ad quæ ille: Ego quidem bone domine hac de causa non recibo, quia gratia Dei & fidelis eius famuli, omni cæcitate fugata, clarissimè video. Hac ita scripti, sicut ab ore ipsius Alexandri, qui præsentem se fuisse testatur, accepi.

Cæcum san-
nat Crucis
signo & aqua be-
nedicta.

Rex autem Henricus, ut comperit Papam in sua sententia stare, mox archiepiscopatum in suum dominium redegit, & Anselmum suis omnibus spoliavit. Acta sunt hinc inter eos multa, & anno vno ac semis indignatio regis non est sopita.

Inter hæc venit ad nos Vualo episcopus Parisiensis, vir bene religiosus, & Ecclesiasticarum consuetudinum institutionibus ab incunte ætate imbutus. Hic Romæ notus & Apostolica legationis ministerio functus, familiaritate patris Anselmi potiebatur. Igitur iste à Roma ad nos veniens, quorundam sanctorum reliquias secum ferebat, quas, ut certò comperimus, sibi Romæ datas habebat. Itaque cum Anselmo me presente loquens, innotuit ei, quid reliquiarum à Roma secum detulerit. Ad quod cum ille Deo gratias ageret, episcopus vnus os, quod de capite sancte martyris Dei Priscæ esse asserbat, è pyxide protulit, & id qualiter adeptus fuerit, ilicò subinferens, ait: Romæ eram, & oratorium nominatè martyris, in quo beatissimus Apostolorum princeps Petrus altare sacrauit, vetustate consumptum, dirutum est, & corpus martyris in noua recedendum ecclesia, me adstante, lenatū est. Igitur cum loci ipsius Cardinalis reliquias in suo iure haberet, & ipse idem mihi familiaris existeret, os istud, quod videtis, de sacro corpore sumptum, mihi pro signo mutui amoris dedit. Finierat præsul in istis. Ast ego earundem reliquiarum habendarum amore illectus, ut ex ipso osse mihi partem daret, deprecari episcopum cœpi. Et ille: Accipe, inquit, & quantum indè primo conatu frangere poteris, tuum sit. Accepi, & en extrâ, quam sperabam in principio mei conatus, vna mihi particula in dextra manu remansit. Cumque de paruitate ipsius mœrorem animi dissimulare nequirem, & ut semel adhuc frangere indè mihi liceret, magnopere gestirem, rupit desiderium meum Anselmus, & ait: Noli noli: quod habes, sufficiat tibi. In veritate quippe dico tibi, quia pro toto auro, quod Constantinopoli & vltra citràue habetur, non omitteret domina ipsa, cuius est, quin illud sibi vindicaret in die resurrectionis cunctorum. Quamobrè si debitam illi reuerentiam exhibueris, æquè suscipiet, ac si toti corpori eius exhiberes. Quod ego audiens, acquieui, & quam decentius potui, ipsum ex hoc hucusque seruari. De quo osse post plures dies Petrus quidam, monachus Cluniacensis, vir suo tempore magnæ autoritatis, qui camerarius erat domini Papæ Urbani atque Paschalis, ad nos veniens, à me percunctatus est, quid sentiret. At ille, vbi me referente accepit, qualiter id adeptus fuero, vera omninò esse confessus est, quæ episcopus indè dixerat, seque præsentem fuisse asseruit, quandò idem os à corpore martyris sublatum, à Cardinali susceperat.

Vualo, Parisiensis episcopus.

Nota de altari.

En quanti fecit vir tantus sanctorum reliquias.

Post hæc tum pro exercendo Ecclesiasticæ disciplinæ rigore, tum pro ecclesiarum in Anglia constitutarū releuatione, relicta Burgūdia, Anselmus ad Franciam iuit. Quod vbi regi Anglorum Henrico innotuit, rogatus ad eum in Normāniam venit: ibique rex, ex timore simul & amore Dei correptus, reuestiuit illū de suis, & in amicitiam eius receptus est. Conuersante dehinc Anselmo in Normannia, reuerlisq; Balduino & Vuilhelmo, qui ex iussu regis atque pontificis Romam pro expletione negocij, quod de inuestituris ecclesiarum inter eos consueque versabatur, directi fuerant, Vuilhelmus in Angliam ad regem vadit, ac in breui Beccum ad Anselmum regressus, rogat eum ex parte ipsius regis, ut iam sopitis retroactis querelis, ocyus Angliā visitaret. Cui cum ille promissus acquiesceret, & iter aggressus, Gemmeticum veniret, infirmitate, nè iter expleret, inibi

Reuocatur à rege Henrico in Angliam.

inibi detentus est. Qua sopita, Beccum reuertitur, regem Angliæ transfretaturum illic præstolaturus. Vbi cum pro reditu omnes exultatio mira teneret, ecce infirmitas Anselmi renouata, & ipsum lecto, & subuersa exultatione, graui cunctos moerore prostrauit. Igitur ipse nec manducare, nec aliquid, vnde salutem eius sperare possemus, facere poterat, & de morte illius tantum nos formido immensa tenebat. Inter hæc vt in cibum aliquid sumeret, diligenti cura petebatur, sed ille nihil sibi animo esse, quomodo poterat, anhelo spiritu fatebatur. Nobis tamen preces multiplicantibus, tandem nè penitus negando, nos magis magisque grauaret: Fortè, ait, de per dice comederem, si haberem. Quid plura? Per campos & syluas dispersi sunt quique suorum, & dies vnus in requirenda per dice casto labore consumptus. Contigit autem, vt vnus ex monasterij seruientibus ipsa die per vicinam syluam iter fortè caperet, negocio, quo alij occupabantur, nihil intendens: & ecce in via, qua gradiebatur, bestiola, quam martiram vocant, perdicem in ore ferebat. Quæ bestiola, viso homine, suam ei prædam reliquit, sibi que fuga conlulit. At ille perdicem assumens, ad nos detulit. Ex qua æger nos ter refectus, statim meliorari ab ægritudine cepit, ac demùm in diès melius meliusque habendo, pristinam est sanitatem adeptus.

Obserua
prouidentiam
Dei.

Post hæc episcopis & abbatibus, qui exequiarum illius causa conuenerant, in sua remeantibus, remeavit etiam Radolphus Abbas S. Martini Sagiensis, qui vnus erat ex eis. Vnus igitur ex omnibus hominibus eius per viam cepit Anselmo detrahere, & quod meritò nullus infirmitati eius compati deberet, præsertim, iniquis, cum ipse cibo & potu salutis suæ, si remota iactantia vellet, facile succurrere posset, maledica voce adstruere. Quod Abbas audiens, hominem monuit vt sileret, nec de tanto viro quid sinistri vltra proferret. Quæ ille subsannando despiciens, & in his, quæ coeperat, furore quodam exagitatus persistens, equo calcaribus institit, vt ab Abbate elongatus, liberius ederet, quod suæ mentis amaritudo sibi proponeret. Verùm cum ipse præpeti cursu ferri geliret, ac remissis habenis ocyùs ire inciperet, quem sedebat, quadrupes corruit, eumque magno cum dedecore tergo suo excussit, ac per deuexum montem longo rotatu præcipitatum, à viri blasphemia linguam compefcere docuit.

Vltio diuina in sancti viri obsecratorem.

Dehinc in Assumptione beatæ Dei genitricis & perpetuæ virginis Mariæ, rex Henricus Beccum adueniens, omnia, quæ inter se & Anselmum de sepedito negotio referant, moderante sedis Apostolicæ sanctione, deleuit, atque de singulis, ad quæ tendebat, suæ illum voluntatis compotem fecit. Cum igitur Angliam repetendi iter Anselmi certis ex causis aliquantisper demoraretur, rogatus ab Abbate Beccensi, dedicauit Capellam vnam, infra curiam ipsius cœnobij sitam. In qua dedicatione quidam clericus, phrenesis valetudine tunc nouiter captus, à suis est ante pontificem ductus, illicoque ad benedictionem eius à suæ mentis alienatione sanatus. Cum post hoc prospero cursu in Angliam venisset, magno sanctæ ecclesiæ gaudio & honore susceptus est. Inde euolutis diebus nonnullis, vir quidam Anglus, nobilis quidem & diues, valida corporis infirmitate grauatus, ab Anselmo sibi panem à se benedictum transmitti per nuncium petijt, & accepit. Vnde paululum gustans, iuxta fidem suam statim conualescere cepit, integræque sanitati donatus, Deo & Dei viro ex corde gratias egit.

Phreneticū curat.

Redit in Angliam.

Inter hæc rex in Normannia positus, valde lætabatur, sicut ferebant hi, qui ad nos veniebant, quod fuerat Anselmi pace potitus. Vnde etiam firma sibi spe applaudebat, suo se dominio totam Normanniam subiugaturum. Quod & factum est. Nam conferto graui prælio, fratrem suum Robertum, Normanniæ Comitem, & alios principes, qui contra illum in bellum venerunt, cepit, innumerisque peremptis, totam terram victor obtinuit, idque per literas Anselmo gaudenter & gratosus mox intimauit. Omnes verò, qui hæc gesta tunc temporis audière, ea meritis concordia, quam rex cum Anselmo fecerat, ascripsère. Ipso anno Anselmus, celebrata paschali solennitate in curia regis apud Londinum, abiit ad Abbatiam sancti Edmundi, electum inibi Abbatem sua auctoritate roboraturus, & alia quædam officia pontificalia pro suo iure celebraturus. Quæ vbi solenniter cuncta peregit, grauissima febre correptus, per plures dies penè vsque ad emissionem vltimi flatûs vexatus est. Pro quo illic octauas Pentecostes vsque detentus est, & conciliū, quod se viduatæ ecclesiæ rex proposuerat collaturū, propter eius absentiam in Calendas Augusti dilatum est. Eo igitur tempore, adunatis in palatio regis Londini cunctis primoribus Angliæ, victoriam de libertate Ecclesiæ, pro qua diu laborauerat, Anselmus adeptus est. Rex enim antecessorum suorum vsu relicto, nec personas, quæ in regimen ecclesiarum sumebantur, per se elegit, nec eas per dationem virgæ pastoralis

Rex Angliæ Normanni- am obtinet.

Libertas ecclesiæ in Angliā restituitur.

storalis ecclesijs, quibus praeiuebantur, inuestiuit.

Scriptit inter hæc Anselmus libellum vnum de concordia praeiuentiae & praeiustinationis, & gratiae Dei, cum libero arbitrio. In quo opere contra morem, moram in scribendo passus est: quoniam ex quo apud sanctum Edmundum fuerat infirmatus, donèc praesenti vitae superfuisset, solito imbecillior corpore fuit. Quapropter de loco ad locum migrans, lectica deinceps, non equo sedens, vehebatur. Vexabatur praeterea frequentibus & acerbis infirmitatibus, ita vt vix illi vitam promittere auderemus. Ipse tamen nunquam pristinae conuersationis obliuiscetur, sed semper aut meditationibus bonis, aut exercitationibus sanctis, aut alijs pijs operibus occupabatur. Tertio igitur anno, postquam à secundo exilio per regem Henricum reuocatus est, omnes cibi, quibus humana natura vegetatur & alitur, in fastidium ei versi sunt. Manducabat tamen, naturae suae vim faciendo, sciens se viuere non posse sine cibo. Quae vi per dimidium circiter annum vitam quoquo modo transigens, sensim corpore deficiebat, animi virtute semper idem, qui esse solebat, existens. Spiritu itaque fortis, sed carne nimium fragilis, pedes oratorium adire nequibat. At tamen consecrationi Domini corporis, quod specia-

Missa quod
tidiè audit,
licet imbe-
cillis.

li quodam deuotionis affectu venerabatur, interesse desiderans, singulis diebus illuc se in sella faciebat deferri. A quo dum nos, qui ei seruibamus, eum, quia multum exinde fatigabatur, declinare niteremur, vix quinto ante sui exitus diem euincere potuimus. Exin ergo assidue lecto decubans, anhelata voce omnes, qui ad eum accedere merebantur, in suo quocumque ordine Deo viuere hortabatur. Illuxerat Dominica dies Palmarum, & nos pro more circa eum sedebamus. Dixit itaque vnus nostrum: Domine pater, vt nobis intelligi datur, ad Paschalem Domini tui curiam, relicto seculo, vadis. Respondit: Et quidem, si voluntas eius in hoc est, voluntati eius non contradico. Verum si mallet me adhuc inter vos saltem tandiu manere, donèc quaestionem, quam de animae origine mente reuoluo, absoluere possim, gratiosus acciperem, eò quod nescio, vtrum aliquis eam, me defuncto, sit absoluturus. Ego quippe, si comedere possim, spero conualescere. Nam nihil doloris in aliqua parte sentio, nisi quod lassescente stomacho, ob cibum, quem capere nequit, totus deficio.

Vesperascente dehinc tertia feria, cum ipse verba, quae intelligi possent, edere iam nulla valeret, rogatus à Rodulpho Roffensi episcopo, vt nobis, qui aderamus & alijs filiis suis, regi quoque & reginae cum liberis eorum, ac populo terrae, qui in eius obedientia se sub Deo tenuerant, suam absolutionem ac benedictionem largiretur, dexteram, quasi nil mali pateretur, erexit, & signo sanctae crucis edito, demisso capite sedit. Iam fratrum conuentus in maiori ecclesia matutinas laudes decantabat, & vnus eorum, qui circa patrem excubabant, sumpto textu euangeliorum, legit passionem coram eo, quae ipsa die ad Missam legi debebat. Vbi autem venit ad verba Domini: Vos estis, qui per-

Luc. 12.

mansistis mecum in tentationibus meis, & ego dispono vobis, sicut disposuit mihi pater meus, regnum, vt edatis & bibatis super mensam in regno meo: lentius solito spiritum trahere coepit. Sensimus igitur eum iam iam obiturum, & de lecto super cilicium & cineres positus est. Adunatoque circa eum vniuerso filiorum suorum agmine, vltimum spiritum in manus creatoris emittens, dormiuit in pace. Transijt autem illucescente aurora quarta feriae, praecedentis Coenam Domini, quae erat xj. Kalend. Maij, anno videlicet Dominicae incarnationis millesimo centesimo nono, qui fuit annus pontificatus eius xij. vitae verò septuagesimussextus.

Vir sanctus
Christo deu-
otum reddidit
spiritum.

Loto igitur ex more corpore eius, petijt supra sepe memoratus, rerum Anselmi prouisor ac dispensator, Balduinus, quatenus facies patris balsamo, quod admodum parum in paruulo vase sibi, maiori eius parte perdita, remanserat, inungeretur, sperans atque praoptans eo modo illam vel modice amplius seruatum iri, ne corrumpetur. Ac quicquid, viri industriam amplectentes. Vas ergo ipsius liquoris in manum episcopus sumpsit, & vincturus vultum defuncti, digitum fundo vasis immersit. Quem ilico extrahens, sed vix summitatem eius madefactam reperiens, ratus est balsamum ipsum vngendae faciei haudquaquam posse sufficere. Quapropter rogat balsamum, quod conficendo chrismati in maiori ecclesia seruabatur, afferri, cupiens videlicet vna cum capite, dexteram eius, per quam multa bona atque diuina dixerat & scripserat, tali vinctura honorari. In his cum episcopo eram, & eum in ministerio illo iuuebam. Impressi post eum in vas balsami digitum meum, & aequè aut certè minus digito eius madentem extraxi. Itaque rogatus episcopus mihi vas in palmam versare, si fortè inde aliqua gutta deflueret, ac quicquid: & ilico, stupentibus cunctis, liquor defiliens, copia sui manum meam

Balsami
liquor mit-
raculosè

Zzz

com-

promanat
ex valeva.
cuo.

compleuit, & superfluxit. Hoc ipsum secundo & tertio ac sepius factum est. Et quid dicam? Tantam abundantiam balsami vas ferme vacuum ministravit, ut intacto vase ecclesie, non solum caput & manus, sed brachia, pectus, pedes quoque & totum corpus, non vna, sed sepius repetita vice, omni ex parte inungeremus. Dehinc more summi pontificis vestibus est sacris indutus, & in oratoriu debita cum veneratione delatus.

Multa post
eius obitu
visa gloriae
eius docu-
menta.

In crastino autem, cum sepultura traderetur, sarcophagus, qui illi fuerat pluribus retroactis diebus preparatus, longitudine quidem & latitudine aptus, sed profunditate magna ex parte minus habens inuentus est. Quod considerantes, animo deficiebamus, nulla scilicet ratione pati valentes, ut superiori lapide pressus, sua integritate aliquatenus laesus priuaretur. Cum itaque in hoc plurimi fluctuarent, & alij sic, alij vero sic rem posse componi dicitarent: quidam ex conferta multitudine fratrum, acceptum baculum episcopi Rossensis, qui funeris officium praesens agebat, per transuersum sarcophagi super corpus patris ducere coepit, & iam illud omni ex parte corpori iacentis premere, magna nobis exinde admiratione permotis, inuenit. Ita ergo venerabile corpus patris Anselmi, Cantuariensis archiepiscopi ac Primatis totius Britaniae, sepulcro inclusum, quid conditio sortis humanae habeat in se, omnes, qui pertransseunt, sui exemplo monet attendere. Sanè in obitu & post obitum eius multa à multis visa narrantur, quae gloriam eius, quam pro meritis suis eum recepisse à Deo non dubitamus, attestantur. Quibus tamen scribendis laborem intrare nolumus, magis videlicet eligentes silentio nostro omnes, qui dormiendo ea viderunt, pares facere, quam ista scribendo, illa non scribendo, vnum alij, quasi potiora viderit, anteferre. Ut enim cuncta scribantur, infiniti negotij est. Aperta denique facta, quae Deus per eum facere dignatus est, & nos talium nudi pro posse digessimus, puto sufficere ad notitiam retributionis & conuersationis vitae eius. Sit itaque Deo omnipotenti & filio & sancto spiritui laus & gratiarum actio, nunc & per omnia saeculorum saecula, Amen.

DE CAIO Papa & martyre vide To. I. in Vita S. Sebastiani martyris: itemque in Gestis Susannae virginis & martyris, Tomo. 4.

VITA ET MARTYRIUM S. EPIPODII MARTYRIS LVGDVNENSIS, GRAVITER CONSCRIPTA.

Adstipulantur eis antiqua Martyrologia, & habentur in antiquis manuscriptis egregijs exemplaribus.

22. Aprilis.

Patria caelestis.

Ierusalem caelesti, patria sempiterna, quae morte est constructa sanctorum, quae culmina sua caelo inierit: cuius incolae mori nesciunt, cuius libertas iugum tartarea captiuitatis ignorat, cuius libertas cum immortalis gloria & beatitudine perseverat. Etsi autem de praemijs martyrum pauca perstricta sint: quia nequaquam condignae sunt passiones praesentis saeculi ad magnitudinem gloriae caelestis, quae erit perpetua & sempiterna: at tamen hi sunt sanctorum triumphus, qui merito scriptis proditi, mittuntur ad posteros, ut si eis non contingat occupatio passionis, succensa tamen mentes emulationis ardore, immaculatam vitam, & contritionem corporum, imitatione martyrij illorum consequantur.

Vide Eusebii Pamphili Hist. Eccl. l. 5. ca. 1. &c.

Itaque beatissimorum Epipodij & Alexandri conflictus atque victorias, Christo in illis triumphante, referimus: ut fides credentium praemissum & desideret & sequatur exemplum. Igitur principis Antonini Veri decimo septimo Imperij anno, cum per multas prouincias gentilium furor defauiet, praecipue in Lugdunensi urbe baccharus est: in qua pro sui magnitudine quanto maiores debebant populi, tanto etiam gentilium copio-